

ปัจจุบันการคมนาคมและการขนส่งสินค้าทางแม่น้ำโขงหรือแม่น้ำล้านช้างจาก จิงหง (เชียงรุ้ง) ใช้ได้ตลอดปี แต่ในช่วงฤดูแล้งช่วงเดือนมกราคม-พฤษภาคม ต้องใช้เรือขนาดเล็ก (ขนาดต่ำกว่า 50 ตัน) ส่วนในฤดูน้ำมากจะใช้เรือขนาด 150 ตัน นอกจากนี้เรือเร็วบรรทุก ผู้โดยสารได้ 40 คนใช้เวลาเดินทางจากจิงหง (ในแคว้นสิบสองปันนา) ถึงอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ประมาณ 8 ชั่วโมง แต่หากกลับเป็นการเดินทางทวนกระแสน้ำใช้เวลา 12 ชั่วโมง

2) ทางบก ประเทศไทยสามารถติดต่อกับจีนตอนใต้โดยทางบกได้ 2 ทาง ได้แก่

จากอำเภอแม่สายผ่านทางท่าขี้เหล็ก เมืองเชียงตุง ประเทศพม่า ระยะทาง 164 กิโลเมตร และจากเมืองเชียงตุงไปเมืองต้าหลี่ของจีน ระยะทาง 80 กิโลเมตร

จากอำเภอเชียงของ ผ่านทางเมืองห้วยทราย สปป.ลาวไปยังเมืองหลวงน้ำทา บ่อแต่น บ่อหาร (ชายแดนลาว/จีน) ระยะทางประมาณ 254 กิโลเมตร เข้าสู่ประเทศจีนถึงเมือง จิงหง (เชียงรุ้ง) รวมระยะทางประมาณ 460 กิโลเมตร

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ตารางที่ 3.8 มูลค่าการค้าชายแดนของจังหวัดเชียงราย

ปี	2535	2536	2537	2538	2539	2540	2541	2542	2543	2544	2545	2546	2547	2548
การส่งออก	1,094.26	1,581.96	1,839.02	1,969.98	2,338.99	2,952.37	2,601.13	2,818.60	3,780.29	3,612.43	4,379.98	5,299.90	5259.62	8,940.64
การนำเข้า	17.63	120.88	227.03	135.98	266.39	252.8	625.61	965.2	841.49	1,107.18	975.75	1,575.19	2117.97	1,870.19
ดุลการค้า	1,076.63	1,461.08	1,611.99	1,834.00	2,072.60	2,699.57	1,975.52	1,853.40	2,938.80	2,505.25	3,404.23	3,724.71	3,141.65	7,070.45
มูลค่ารวม	1,111.89	1,702.84	2,066.05	2,105.96	2,605.38	3,205.17	3,226.74	3,783.80	4,621.78	4,719.61	5,355.73	6,875.09	7,377.59	10,810.83

ที่มา: สำนักงานพาณิชย์จังหวัดเชียงราย

ตารางที่ 3.9 การเปลี่ยนแปลงของมูลค่าการค้าชายแดนของจังหวัดเชียงราย

	2536	2537	2538	2539	2540	2541	2542	2543	2544	2545	2546	2547	2548
การส่งออก	44,56893	16,24946	7,121184	18,73166	26,22414	-11,8969	8,360597	34,11942	-4,4404	21,24747	21,00284	-0,76001	69,98642
การนำเข้า	585,6495	87,81436	-40,1048	95,90381	-5,10154	147,4723	54,28142	-12,817	31,57376	-11,8707	61,43377	34,45807	-11,6989
ดุลการค้า	53,14824	21,32966	1,931705	23,7146	23,02121	0,672975	17,26386	22,14652	2,116717	13,45704	28,39284	7,308995	-4,16315
มูลค่ารวม	53,14824	21,32966	1,931705	23,7146	23,02121	0,672975	17,26386	22,14652	2,116717	13,47823	28,36887	7,308995	46,53606

ที่มา: จากการค้ารวม

ตารางที่ 3.10 มูลค่าการค้าแยกตามรายการประเทศของจังหวัดเชียงราย

ปี	2541	2542	2543	2544	2545	2546	2547	2548
ไทย-ลาว								
นำเข้า	121,634,705.27	211,441,270.21	458,340,933.39	512,585,001.62	417,363,850.64	270,356,555.21	253,584,713.68	495,999,994.07
ส่งออก	448,798,795.43	39,049,784.00	954,641,779.25	607,739,304.54	584,578,080.95	534,105,014.55	680,320,907.08	2,385,395,914.37
ดุลการค้า	327,164,090.16	-172,391,486.21	496,300,845.86	95,154,302.92	167,214,230.31	263,748,459.34	426,736,193.40	1,889,395,920.30
มูลค่าการค้ารวม	570,433,500.70	250,491,054.21	1,412,982,712.64	1,120,324,306.16	1,001,941,931.59	804,461,569.76	933,905,620.76	2,881,395,908.44
ไทย-พม่า								
นำเข้า	215,020,306.14	5,812,096.76	74,937,347.38	47,577,065.77	96,354,907.61	216,674,649.15	376,063,326.83	324,429,442.01
ส่งออก	2,004,752,008.67	122,914,334.77	2,381,764,842.93	779,099,139.07	940,804,917.22	1,636,702,320.79	1,629,962,800.05	3,265,008,582.25
ดุลการค้า	1,789,731,702.53	117,102,238.01	2,306,827,495.55	731,522,073.30	844,450,009.61	1,420,027,671.64	1,253,899,473.22	2,940,579,140.24
มูลค่าการค้ารวม	2,219,772,314.81	128,726,431.53	2,456,702,190.31	826,676,204.84	1,037,159,824.83	1,853,376,969.94	2,006,026,126.88	3,589,438,024.26
ไทย-จีน								
นำเข้า	289,371,165.66	430,443,665.33	308,213,595.16	547,011,388.24	460,629,105.60	1,088,178,360.16	626,191,094.00	1,047,328,659.00
ส่งออก	96,773,246.46	438,408,140.14	836,217,400.17	2,225,592,894.43	2,735,697,482.59	3,129,118,037.92	1,094,266,451.00	4,171,816,776.00
ดุลการค้า	-192,597,919.20	7,964,474.81	530,003,805.01	1,678,581,506.19	2,275,068,376.99	2,040,939,677.76	468,075,357.00	3,124,488,117.00
มูลค่าการค้ารวม	386,144,412.12	868,851,805.47	1,146,430,995.33	2,772,604,282.67	3,196,326,588.19	4,217,296,398.08	1,720,457,545.00	5,219,145,435.00
รวม								
นำเข้า	625,603,430.57	647,697,032.30	841,491,875.93	1,107,173,455	974,347,863.85	1,575,209,564.52	1,255,839,134.51	1,870,191,663.08
ส่งออก	2601123639	600372258.9	4174624022	3612431338	4261080481	5299925373	3404550158	8,940,640,376.62
ดุลการค้า	1,975,520,208.43	-47,324,773.40	3,333,132,146.07	2,505,257,883.00	3,286,732,617.15	3,724,715,808.48	2,148,711,023.49	7,070,448,713.54
มูลค่าการค้ารวม	3,226,727,069.57	1,248,069,291.20	5,016,115,897.93	4,719,604,793.00	5,235,428,344.85	6,875,134,937.52	4,660,389,292.51	10,810,832,039.70

ที่มา: สำนักงานพาณิชย์จังหวัด

บทที่ 4

การค้าชายแดนด้านอำเภอแม่สาย

4.1 ประวัติความเป็นมาของอำเภอแม่สาย

จากบันทึกในตำนานสิงหนวัติ ระบุว่า เมืองแม่สายในปัจจุบันนี้ แต่เดิมคือ “เมืองเวียงศรีทวง” หรือ “เวียงสีตวง” ซึ่งต่อมาได้ชื่อว่า “เวียงพานคำ” ตามชื่อของช้างที่พระพรหมกุมารใช้เป็นพาหนะ ในการออกสู้รบกับพระยาขอมจนได้รับชัยชนะและในปัจจุบันตัวเมืองแม่สาย รวมทั้งอาคารที่ว่าการอำเภอแม่สายนั้น ตั้งอยู่ที่ เวียงพานคำ ซึ่งคาดว่าเพี้ยนมาจาก “เวียงพานคำ” นั้นเอง นอกจากนี้ ในพื้นที่หมู่ 3 ตำบลเวียงพานคำ ยังมีบ้านเวียงพาน และวัดเวียงพาน ตั้งอยู่อีกด้วย หนึ่งตัวคูเมืองเดิมนั้นมิให้พบเห็นอยู่ทั่วไปในเขตชุมชนเมืองแม่สายและยังคงมีประโยชน์ในการรับน้ำที่ไหลบ่ามาจากเทือกเขาด้านตะวันตกมิให้ไหลเข้ามาท่วมบริเวณตัวเมืองอีกด้วย ประกอบกับในตำนานยังได้กล่าวถึงสถานที่ตั้งของเมือง “เวียงสีตวง” ว่าอยู่ที่ตะวันตกเฉียงเหนือของเวียงโยนกนครฯ (อำเภอเชียงแสนในปัจจุบัน) ริมแม่น้ำใส ซึ่งก็คือแม่น้ำสาย ในปัจจุบันแม่สายเกิดขึ้นเมื่อใดไม่มีใครบันทึกหากแต่มีผู้สันนิษฐานว่าชุมชนคงเกิดขึ้นจากการอพยพของคนจากลำพูนมาอยู่เชียงแสน แม่จัน แม่สาย ในสมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งส่วนมากเป็นลูกหลานของชาวเมืองยอน ที่อพยพมากับพระยาภาวโวละในยุคเก็บผักใส่สว้างเก็บผ้าใส่เมือง โดยส่วนใหญ่เป็นชาวนาที่มีความเชี่ยวชาญด้านชลประทานเป็นพิเศษ ทำให้เกิดมีการขุดลำเหมืองแดงเพื่อชักน้ำจากริมฝั่งแม่น้ำสายมาเข้าในนา และน่าจะเชื่อว่ามีจุดเริ่มต้นอยู่ที่ตลาดแพร์ ที่ชาวเมืองแพร์มาอยู่ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 1 ในระหว่างสงครามคนอพยพออกไป ทหารก็เข้ามาอยู่แทน จนเกิดชุมชนขึ้นโดยปริยาย ในขณะนั้นแม่สายเป็นเพียงแค่ชุมชนเล็กๆ ยังไม่มีตลาดการค้าชายแดนแต่อย่างใด มีแค่เพียงการแลกเปลี่ยนพืชไร่ หรือสัตว์เลี้ยง หรือการนำของฝาก ดิดไม้ดิดมือ ไปมาหาสู่เครือญาติเท่านั้น ต่อมาหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 นายบุญยืน ศรีสมุทร ได้ก่อสร้างตลาดสดขึ้นใหม่ จึงปรากฏมีชุมชนหนาแน่นขึ้นเป็นลำดับ ทำให้เกิดการค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าขึ้นในชุมชนแม่สายจนเกิดเป็นการค้าชายแดน ส่งผลให้ชุมชนแม่สายขยายตัวจนแยกตัวออกจากอำเภอแม่จันหรือเชียงแสนหลวง ออกมาเป็นกิ่งอำเภอแม่สายในปีพุทธศักราช 2481 (รายงานสรุปผลการดำเนินงานอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย, 2548)

เมื่อสงครามโลกครั้งที่ 2 อุบัติขึ้นประเทศไทยจำเป็นต้องเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่น รัฐบาลไทยในขณะนั้นได้ส่งกองทหารขึ้นไปยึดเมืองเชียงตุงกลับคืนจากอังกฤษโดยสร้างสะพานข้ามแม่น้ำสายในปีพุทธศักราช 2485 และสร้างถนนไปเชียงตุงยาว 160 กิโลเมตร กองทหารไทยยึดเมืองเชียงตุงสถาปนาเป็นสรัฐไทยเดิมในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ทำให้แม่สายมีความสำคัญในฐานะประตูสู่เชียงตุง ในช่วงท้ายของสงครามโลกครั้งที่ 2 สะพานเหล็กของแม่สายต้องกลับพังพินาศไปด้วยระเบิดจากฝูงบินของฝ่ายสัมพันธมิตร และเชียงตุงในที่สุดก็ตกเป็นของอังกฤษตามเดิม

อำเภอแม่สายมีการจัดรูปแบบการปกครองตามพระราชบัญญัติปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 โดยแบ่งพื้นที่ต่างๆออกเป็นหมู่บ้าน ตำบล ทำให้เมืองเวียงพานเดิมเปลี่ยนชื่อใหม่เป็นบ้านเวียงพาน ขึ้นกับตำบลแม่สาย อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย เมื่อ พ.ศ. 2487 ช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 สะพานข้ามแม่น้ำสายเป็นจุดที่มีการทิ้งระเบิดใส่สะพานเพื่อทำลายเส้นทางขนส่งเสบียงและทหารแต่ตัวสะพานก็ได้รับความเสียหายไม่มากนัก ต่อมาปี พ.ศ. 2481 กระทรวงมหาดไทยได้ยกฐานะจากตำบลแม่สายเป็นกิ่งอำเภอแม่สาย และปี พ.ศ. 2493 ได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นอำเภอแม่สายจนถึงปัจจุบัน ในปี พ.ศ. 2499 ได้จัดตั้งพื้นที่บริเวณเมืองชายแดนแม่สายเป็นเขตสุขาภิบาล อยู่ในพื้นที่บางส่วนของตำบลแม่สาย และบางส่วนของตำบลเวียงพางคำ ต่อมาในปี พ.ศ. 2536 ได้รับการยกฐานะให้เป็นสุขาภิบาลพิเศษ เนื่องจากมีรายได้เกิน 8 ล้านบาทต่อปี ติดต่อกันเป็นเวลา 5 ปีและในปีเดียวกันนี้สุขาภิบาลแม่สายได้ขยายพื้นที่เขตสุขาภิบาลจากเดิมครอบคลุมพื้นที่ 5.13 ตารางกิโลเมตรเป็น 13.43 ตารางกิโลเมตร ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 จนถึงปัจจุบันได้รับการยกฐานะเป็นเทศบาลตำบลแม่สาย (อำเภอแม่สาย, 2548) ซึ่งจากความได้เปรียบทางด้านทำเลที่ตั้งตามที่ราบเชิงเขาและที่ราบลุ่มแม่น้ำ มีแม่น้ำหลายสายไหลผ่าน เช่น แม่น้ำสาย อยู่ทางทิศเหนือของเมืองแม่สาย ลำเหมืองแดง ไหลจากทิศตะวันตกเฉียงเหนือผ่านเมืองแม่สายแล้วไหลไปทางทิศตะวันออก และคลองชลประทาน อยู่ทางด้านตะวันออกของเมืองแม่สาย ขนานไปกับถนนพหลโยธิน ทำให้มีน้ำเพียงพอต่อการเกษตรตลอดทั้งปี มีผลทำให้โครงสร้างทางด้านเศรษฐกิจของเมืองแม่สายในอดีตนั้นขึ้นอยู่กับเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ และกิจกรรมการค้าในเมืองยังไม่มีเจริญเติบโตมากนัก มีลักษณะเป็นการค้าขนาดเล็กกระหว่างเมืองแม่สายกับท่าขี้เหล็กของประเทศสหภาพพม่า โดยมีการเดินทางค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าตามพื้นที่แนวชายแดน ดังนั้นบทบาทของเมืองแม่สายในช่วงแรกๆ จึงเป็นชุมชนเกษตรกรรมมากกว่ากิจกรรมการค้าและบริการ ต่อมาเมื่อจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น ทำให้พื้นที่เมืองมีการขยายตัว จนมีการยกฐานะจากตำบลเมืองแม่สายเป็นกิ่งอำเภอแม่สายในปี พ.ศ.2481 และอำเภอแม่สายในปี พ.ศ. 2491 เมื่อเมืองแม่สายมีความเป็นชุมชนเมืองมากขึ้น เพราะมีการค้าขายระหว่างประเทศทั้งสองเพิ่มมากขึ้นบทบาทของเมืองแม่สายในช่วงนี้จึงเปลี่ยนมามีบทบาททางด้านการค้าและการบริการมากขึ้น (สืบพงษ์ พงษ์สวัสดิ์, 2546)

แม่สายมีความเป็นชุมชนเมืองมากขึ้นจนได้รับการจัดตั้งเป็นสุขาภิบาลในปี พ.ศ. 2499 ในช่วงนี้เมืองแม่สายเริ่มมีชื่อเสียงทั้งที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว และเริ่มมีชื่อเสียงด้านการค้าชายแดนที่มีสินค้าราคาถูกจำนวนมากจากประเทศสหภาพพม่า และประเทศจีน ทำให้การค้าและบริการขยายตัวมากขึ้น ต่อมาในปี พ.ศ.2524 รัฐบาลของทั้งสองประเทศอนุญาตให้ประชากรของตนเดินทางเข้าออกระหว่าง แต่ละประเทศได้ในระยะไม่เกิน 5 กิโลเมตรจากสะพานข้ามแม่น้ำสาย ทำให้การค้าและบริการมีความคล่องตัวและขยายตัวมากขึ้น อีกทั้งยังเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวที่ต้องการเดินทางข้ามไปยังประเทศสหภาพพม่าได้ จนถึง พ.ศ.2536 มีการยกฐานะเป็นสุขาภิบาลแม่สายเป็นสุขาภิบาลพิเศษ และต่อมาในปี พ.ศ.2542 จึงมีการยกฐานะจากสุขาภิบาลพิเศษเป็นเทศบาลตำบล

รูปที่ 4.1 ที่ว่าการอำเภอแม่สาย ณ วันที่ 1 พฤษภาคม 2493

รูปที่ 4.2 พื้นที่อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

4.2 สภาพทั่วไปของอำเภอแม่สาย

อำเภอแม่สาย ตั้งอยู่เหนือสุดของประเทศไทย มีพื้นที่ประมาณ 285 ตารางกิโลเมตร (178,125 ไร่) มากเป็นลำดับที่ 14 ในจำนวน 16 อำเภอ 2 กิ่งอำเภอ ของจังหวัดเชียงราย อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานคร 891 กิโลเมตร และห่างจากจังหวัดเชียงราย 63 กิโลเมตร (อำเภอแม่สาย, 2548)

ทิศเหนือ	จดประเทศสหภาพเมียนมาร์ โดยมีแม่น้ำสายและแม่น้ำรวก กั้นระหว่างประเทศระยะทางประมาณ 29 กิโลเมตร
ทิศใต้	จดอำเภอแม่จัน ระยะทาง 19 กิโลเมตร
ทิศตะวันตก	จดประเทศสหภาพเมียนมาร์ โดยมีเทือกเขาแดนลาว กั้นระหว่างประเทศ ระยะทางประมาณ 15 กิโลเมตร
ทิศตะวันออก	จดอำเภอเชียงแสน ระยะทาง 18 กิโลเมตร

อำเภอแม่สาย ได้แยกตัวจากอำเภอแม่จันเป็นกิ่งอำเภอ เมื่อ ปี พ.ศ. 2481 และยกฐานะเป็นอำเภอเมื่อปี พ.ศ. 2493 แบ่งการปกครองออกเป็น 8 ตำบล 87 หมู่บ้าน จัดรูปแบบการปกครองท้องถิ่นเป็น 8 อบต. กับ 2 เทศบาลตำบล คือ เทศบาลตำบลแม่สาย และเทศบาลตำบลห้วยไคร้ อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานคร ประมาณ 891 กิโลเมตร อยู่ห่างจากจังหวัดเชียงราย ประมาณ 63 กิโลเมตร

สภาพทางเศรษฐกิจของอำเภอแม่สายในระยะ 5 ปีที่ผ่านมา (2544 - 2548) อำเภอแม่สายมีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วทั้งนี้เป็นเพราะรัฐบาลได้ดำเนินนโยบายเปิดตลาดการค้ากับต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น มีนักธุรกิจเข้ามาทำการค้าขายระหว่างประเทศมากขึ้น และถือเป็นภูมิภาคที่เชื่อมโยงเศรษฐกิจระหว่าง จีน พม่า ลาว และไทย รัฐบาลได้สนับสนุนให้มีการก่อสร้าง และปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน เพื่อรองรับความเจริญที่ทวีขึ้น เช่น การขยายผิวจราจรถนนพหลโยธิน เชียงรายถึงแม่สาย อันเป็นถนนสายหลักให้มีผิวจราจร 4 ช่องทางจราจร ทำให้การเดินทาง และการขนส่งสินค้าสะดวกและรวดเร็วขึ้น รวมทั้งก่อสร้างถนนสายเลียบเมือง 2 สาย และปรับปรุงถนนเครือข่ายภายในเขตเทศบาลให้ได้มาตรฐาน การก่อสร้างด้านศุลกากรแห่งใหม่ บริเวณห้วยสะพานแม่น้ำสายให้เป็นจุดบริการอำนวยความสะดวกแบบครบวงจร (One-stop service) โดยสร้างเป็นอาคารบริเวณเชิงสะพานข้ามลำน้ำสาย ทั้งฝั่งไทยและฝั่งประเทศสหภาพพม่า ณ สะพานข้ามแม่น้ำสายแห่งที่ 2 แห่งจากสะพานแห่งแรกไปทางทิศตะวันออกประมาณ 3 กิโลเมตรบริเวณหมู่บ้านสันผักอี หมู่ 3 ตำบลแม่สาย เชื่อมกับหมู่บ้านแม่ขาว จังหวัดท่าขี้เหล็ก ประเทศพม่า เพื่อลดความแออัดของการจราจรบริเวณแม่น้ำสายในปัจจุบัน ซึ่งคาดว่าจะแล้วเสร็จในเดือนมกราคม 2550 (ดูรูปที่ 4.3)

รูปที่ 4.3 สะพานข้ามแม่น้ำสายแห่งที่ 2

4.3 ช่องทางการติดต่อการค้ากับประเทศสหภาพม่า

การค้าชายแดนที่เมืองชายแดนแม่สายมีช่องทางการค้า และขนส่งสินค้าหลักอยู่ที่จุดผ่านแดนถาวรแม่สายบริเวณสะพานแม่น้ำสาย ซึ่งเดิมนั้นได้มีก่อสร้างด่านชายแดนที่บริเวณเชิงสะพานที่มีลักษณะเป็นการบริการแบบเบ็ดเสร็จ (One-stop service) โดยที่การขนส่งสินค้าเข้าออกจะหยุดเพื่อตรวจสอบและเสียภาษีที่จุดนี้เพียงจุดเดียว เพื่อแก้ปัญหาความล่าช้าที่เกิดขึ้นในการขนส่งสินค้าที่ต้องขออนุญาตและตรวจสอบสินค้าที่ด่านศุลกากร หรือด่านตรวจคนเข้าเมืองแม่สาย เส้นทางนี้เป็นช่องทางอนุญาตเป็นจุดผ่านแดนถาวรเมื่อ 15 สิงหาคม พ.ศ. 2540 เป็นต้นมาสามารถขนส่งสินค้าผ่านเข้าออกและอนุญาตให้ประชากรชาวไทย และชาวพม่าเดินทางเข้าออกได้ระหว่างเวลา 08.00-18.00 น. โดยใช้บัตรผ่านแดนชั่วคราว บัตรผ่านแดนถาวรหนังสือเดินทาง หรือเอกสารใช้แทนหนังสือเดินทาง สำหรับการขนส่งสินค้านอกเวลาดังกล่าวต้องได้รับอนุมัติจากอธิบดีกรมศุลกากร หรือผู้ที่ได้รับมอบหมายภายใต้เงื่อนไขที่กำหนดไว้เป็นพิเศษ นอกจากนี้ยังมีจุดผ่อนปรนใกล้เคียงกับด่านชายแดนถาวรแม่สายกระจายอยู่ริมฝั่งแม่น้ำสาย จำนวน 5 จุด ประกอบด้วย

- **ทำข้ามสายลมจอย** อยู่ที่ตำบลเวียงพางคำ หรืออยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของวัดพระธาตุดอยเวา เป็นบริเวณที่มีการนำหินมาถมแม่น้ำสาย เพื่อกันเป็นฝายให้มีระดับน้ำสูงขึ้นแล้วระบายลงสู่ลำน้ำด้านหลังวัดพระธาตุดอยเวา แล้วไหลผ่านเมืองชายแดนแม่สายไปบรรจบ กับคลองส่งน้ำชลประทานทางด้านทิศตะวันออกของเมือง ทำข้ามสายลมจอยนี้มีชาวพม่าและคนไทยเข้าไปมาบ้าง

- **ทำข้ามเกาะทราย** อยู่ที่ตำบลแม่สาย หรือบริเวณด้านหน้าสำนักงานชลประทานทางด้านทิศตะวันออกของเมืองชายแดนแม่สาย ทำข้ามนี้ตั้งอยู่ใกล้ชุมชนแม่สายมีการซื้อขายสินค้ากันมากรองจากด่านชายแดนท่าขี้เหล็ก มีชาวพม่าร้อยละ 80 ข้ามมาซื้อสินค้าแต่ไม่นำสินค้าเข้ามาขาย หรือเดินทางเข้ามาเพื่อไปโรงพยาบาล หรือมาเยี่ยมญาติที่อยู่ทางฝั่งประเทศไทย

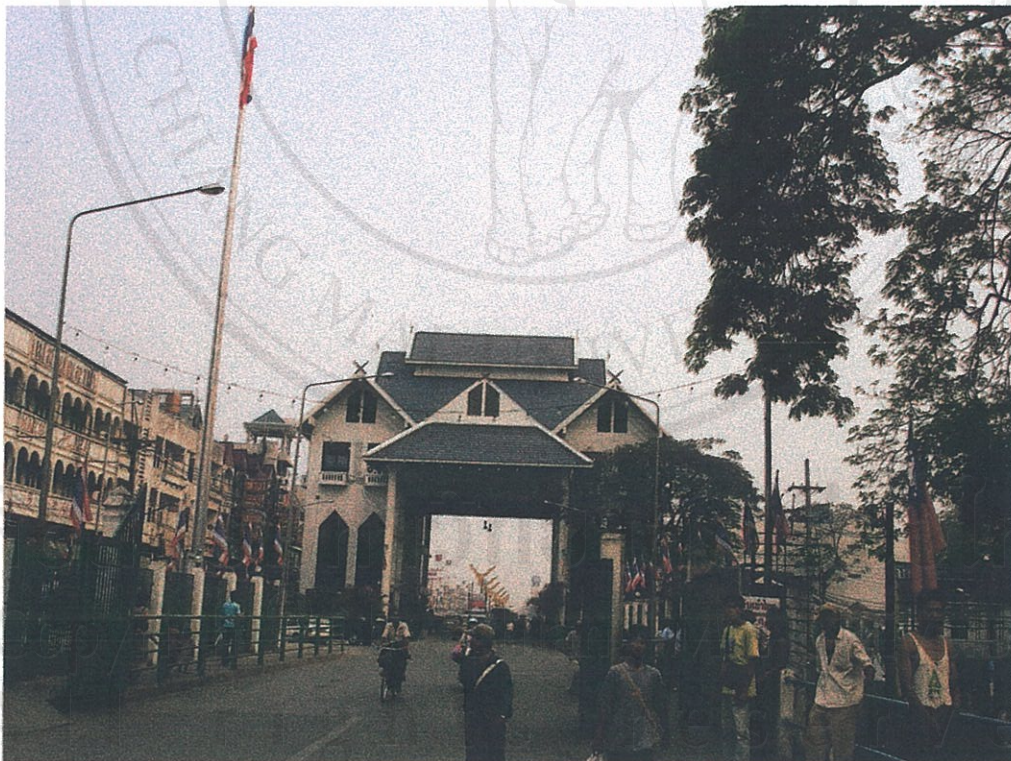
- **ทำเรือปางห้า** อยู่ที่ตำบลเกาะช้าง ตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันออกของเมืองชายแดนแม่สาย ตรงข้ามเป็นหมู่บ้านป่ากุกของประเทศสหภาพพม่า แม่น้ำสายช่วงมีระดับน้ำค่อนข้างลึก ดังนั้นจึงมีเรือรับจ้างรับผู้โดยสาร และขนส่งสินค้าประเภทวัสดุก่อสร้างซึ่งจะต้องขออนุญาตเพื่อนำข้ามไปฝั่งประเทศสหภาพพม่าด้วย

- **ทำข้ามสบกาย** อยู่ระหว่างแม่น้ำกายและแม่น้ำสาย ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของเมืองชายแดนแม่สาย ท่าแห่งนี้มีตลิ่งที่ค่อนข้างสูง ระดับแม่น้ำสายในฤดูแล้งไม่สูงมากนักจึงเดินลุยข้ามได้อย่างสะดวก ชาวพม่าที่ข้ามมาส่วนใหญ่เป็นผู้ป่วยที่หมอจากโรงพยาบาลแม่สายนัดให้มารับการตรวจ เมื่อกลับไปประเทศ สหภาพพม่า ก็จะซื้อสินค้าบริโภคในปริมาณไม่มากกลับไปด้วย เช่น ขนม บะหมี่กึ่งสำเร็จรูป เกลือ และน้ำอัดลม

- **ทำข้ามบ้านป่าแดง** ทำข้ามนี้เป็นท่าดูตทรายมีระดับน้ำค่อนข้างลึกจึงมีเรือรับจ้างข้ามฟากแต่ฤดูแล้งระดับน้ำจะไม่สูงมากสามารถลุยข้ามได้ ตรงข้ามเป็นหมู่บ้านน้ำหลุก บ้านป่าสักและบ้านป่ากุกของประเทศสหภาพพม่า ท่านี้มีเส้นทางที่จะวนมาเชื่อมต่อกับถนนชลประทาน เลียบแม่น้ำสายได้

แต่เดิมมีท่าข้ามอีกแห่งหนึ่งคือ **ท่ากระหล้าหรือท่าบ้านเหมืองแดง** ภายหลังได้ยกเลิกไป จุดผ่อนปรนเหล่านี้เป็นจุดผ่อนปรนที่กระทรวงมหาดไทยมอบหมายให้ผู้ว่าราชการจังหวัดที่มีเขตติดต่อกับประเทศสหภาพพม่าอนุญาตให้มีการซื้อขายบริเวณชายแดนได้ และประเภทสินค้าที่กำหนดไว้เป็นกรณีพิเศษ สำหรับสินค้าเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่จำเป็นต่อการอุปโภคบริโภคของประชาชนทั้งสองประเทศที่มีมูลค่าการค้าซื้อขายไม่เกิน 500,000 บาทต่อคนต่อวัน ผู้ว่าราชการสามารถสั่งปิดจุดผ่อนปรนตามชายแดนได้ในกรณีที่จำเป็นเพื่อความมั่นคงภายในประเทศ

จุดผ่อนปรนที่กระจายอยู่สองฝั่งแม่น้ำสายนี้ เป็นช่องทางการขนส่งสินค้าลำดับรองลงมาจากด่านแม่สาย - ท่าขี้เหล็ก ที่สะพานข้ามแม่น้ำสาย ในกรณีที่มีการด่านแม่สาย - ท่าขี้เหล็ก ส่งผลให้ไม่สามารถขนส่งสินค้าผ่านเส้นทางนี้ ทำให้จุดผ่อนปรนแต่ละแห่งมีความสำคัญขึ้นมาทันที ถึงแม้ว่าจะสามารถนำสินค้าข้ามกลับไปยังฝั่งประเทศสหภาพพม่าได้ในปริมาณไม่มากก็ตาม แต่ก็ยังสามารถบรรเทาความเดือดร้อนของประชากรชาวพม่าที่ขาดแคลนสินค้า โดยเฉพาะ สินค้าอุปโภคบริโภค ยังมีความต้องการสูงมาก แต่ภายหลังจากได้มีการเปิดสะพานข้ามแม่น้ำสายแห่งที่สองโดยไทย-พม่าได้มีการลงนามในการจัดสร้างเมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม 2546 แทนบริเวณสะพานแห่งที่ 1 เดิม (รูปภาพที่ 4.4) จึงได้มีการโยกย้ายจุดการตรวจสอบที่มีลักษณะเป็นแบบการบริการแบบเบ็ดเสร็จ (One-stop service) ไปยังสะพานข้ามแม่น้ำสายแห่งที่ 2 ให้เอื้อต่อการค้าชายแดนได้อย่างมีประสิทธิภาพและจุดการค้าเดิมเป็นเพียงจุดผ่านชายแดนไทย-พม่าของประชาชนในพื้นที่ นักท่องเที่ยวและการขนส่งสินค้าที่มีปริมาณไม่มากนัก (รูปที่ 4.4 - 4.5)

รูปที่ 4.4 ด่านชายแดนแม่สาย

รูปที่ 4.5 ด้านทำขึ้นเหล็กของพม่า

4.4 พัฒนาการรูปแบบทางการค้าชายแดน

จากประวัติเมืองแม่สายที่กล่าวไปแล้วในหัวข้อที่ 4.1 ด้วยสภาพทางภูมิศาสตร์ของอำเภอแม่สายที่มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศพม่า และมีคนย้ายถิ่นฐานจากเมืองอื่นมาอยู่ นั้นแสดงให้เห็นว่าประชากรในพื้นที่มาจากการรวมกลุ่มกันเพื่ออยู่อาศัยและเพื่อทำธุรกิจการค้า ซึ่งเป็นการประหยัดจากการรวมกลุ่ม (Agglomeration Economics) อันเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้เมืองเกิดการพัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรวมกลุ่มทางธุรกิจ ก่อให้เกิดการประหยัดจากขนาด (Economies of Scale) มีผลทำให้ต้นทุนการผลิตเฉลี่ยในระยะยาวลดลง เนื่องจากทำให้การจัดหาบริการต่างๆ ของเมืองประหยัดขึ้นได้ เช่น ระบบสาธารณูปโภค เป็นต้น เกิดการประหยัดจากการรวมกลุ่มในด้านการตลาด (Agglomerative Economics in Marketing) จะทำให้ธุรกิจที่ทำการค้ามีการรวมกลุ่มกัน ซึ่งทำให้เกิดการพัฒนาเมืองเป็นศูนย์ทางการตลาดมากขึ้น (Marketing-based City) และเกิดผู้ค้าปลีกอยู่รวมกันมากภายในเมืองด้วย นั้นแสดงให้เห็นว่าธุรกิจในอำเภอแม่สายได้เลือกทำเลที่ตั้งที่อยู่ในตลาด เพื่อสะดวกในการเดินทางมาซื้อของลูกค้า และที่อำเภอแม่สายเป็นเมืองที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ สินค้าที่ขาย

และที่อำเภอแม่สายเป็นเมืองที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ สินค้าที่ขายส่วนใหญ่จะเป็นสินค้าที่มีน้ำหนักไม่มาก เป็นสินค้าอุปโภคบริโภคทั่วไป การเจริญเติบโตของเมืองเป็นลักษณะของการกระจุกตัวและมีแนวโน้มจะขยายแผ่ออกไป เมื่อมีการเปิดช่องทางในการขนส่งอีกช่องทางหนึ่ง มีความเป็นไปได้ที่พื้นที่บริเวณนั้นจะมีพัฒนาการเจริญขึ้น (สืบพงษ์ พงษ์สวัสดิ์, 2546)

จากการศึกษาของสืบพงษ์ พงษ์สวัสดิ์ (2546) ได้แบ่งสภาพของการค้าชายแดนของอำเภอแม่สายออกเป็น 4 ระยะดังต่อไปนี้

(1) ระยะแรกก่อน พ.ศ. 2521 สินค้าที่ประเทศสหภาพพม่านำเข้า คือสินค้าอุปโภคบริโภค เช่น เครื่องใช้ไฟฟ้า เสื้อผ้า และยารักษาโรค ยังมีความต้องการสินค้าประเภทอะไหล่รถยนต์และน้ำมันเชื้อเพลิงจากประเทศไทย ซึ่งบางส่วนเป็นการลักลอบนำเข้า ส่วนสินค้าที่ประเทศสหภาพพม่าส่งมาขายในแม่สายก่อน พ.ศ. 2521 คือ ผลิตภัณฑ์จากป่านไม้ เช่น หวายเห็ด เขากวาง รังนก ไม้แกะสลัก และสินค้าจากประเทศจีนที่ขนส่งผ่านประเทศสหภาพพม่า ได้แก่ ผลไม้สด ผลไม้แห้ง อัญมณี เสื้อผ้า ผ้าทอ แวนดา รองเท้า เทปคาสเซต และวีดีโอ โดยพ่อค้าแม่ค้านำสินค้าจากประเทศพม่าเข้ามาขายยังแม่สายได้อย่างสะดวก เพราะการตรวจตราสินค้าจากเจ้าหน้าที่ศุลกากรไทยยังไม่เข้มงวดและไม่ทั่วถึง

(2) ในระยะที่สอง (พ.ศ. 2522 – 2530) สินค้านำเข้าจากประเทศสหภาพพม่า นอกจากมีขายที่แม่สายแล้ว สินค้าส่วนหนึ่งได้ขนส่งไปกรุงเทพมหานคร โดยพ่อค้าจากกรุงเทพมหานครลงทุนให้คนแม่สายส่งสินค้าจากแม่สายไปยังกรุงเทพมหานคร โดยเฉพาะอัญมณี เครื่องประดับ เสื้อผ้า และผ้าทอ รวมทั้งมีสินค้าผิดกฎหมายที่ลักลอบนำเข้ามา เช่น เฮโรอีนและหนังสือผิดกฎหมาย การขนส่งสินค้าใช้เส้นทางแม่สาย – เชียงราย – เชียงใหม่ แล้วส่งสินค้าทางรถไฟ หรือใช้รถบรรทุกขนถ่ายสินค้าจากแม่สายไปยังกรุงเทพมหานคร ส่วนสินค้าจากประเทศไทยผ่านเมืองชายแดนแม่สายออกไปยังเมืองท่าหลักเป็น น้ำมันเชื้อเพลิง เครื่องใช้ประจำวัน เช่น สบู่ ยาสีฟัน ขนมขบเคี้ยว โดยมูลค่าการค้าเกิดขึ้นระหว่างไทย - พม่าในช่วงนี้มีมูลค่าไม่ได้ผ่านพิธีการศุลกากรสูงกว่ามูลค่าการค้าชายแดนที่ผ่านพิธีการฯถึงเท่าตัว โดยเฉพาะน้ำมันเชื้อเพลิง

โดยสรุปแล้ว ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ถึง พ.ศ. 2530 การค้าระหว่างไทยกับประเทศสหภาพพม่าด้านชายแดนแม่สาย เป็นการค้านอกระบบหรือที่เป็นทางการหรือถูกต้องตามพิธีทางศุลกากรมีน้อยกว่าการลักลอบค้าขาย เนื่องจากรัฐบาลพม่ากำหนดให้ทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ รวมทั้งที่ดินเป็นกรรมสิทธิ์ของรัฐทั้งหมด รัฐบาลเป็นเจ้าของเครื่องมือการผลิตบางส่วนจัดให้อยู่ในรูปของสหกรณ์ เอกชนสามารถประกอบธุรกิจได้ภายใต้ข้อจำกัดและขอบเขตที่รัฐบาลกำหนดให้เท่านั้น จึงเป็นปัจจัยผลักดันให้เกิดการลักลอบซื้อขายบริเวณแนว

ชายแดน สำหรับการซื้อขายทำโดยอาศัยความสนิทสนมส่วนตัวระหว่างพ่อค้าของทั้งสองเมือง เนื่องจากก่อนปี พ.ศ. 2531 นั้นและรัฐบาลพม่าไม่รับรองการซื้อขายสินค้าระหว่างด่านแม่สาย - ท่าขี้เหล็ก เพราะอยู่ในภาวะปิดประเทศ การส่งสินค้าจากเมืองแม่สายข้ามไปยังท่าขี้เหล็กอย่างเป็นทางการเกิดขึ้นเมื่อรัฐบาลทหารพม่า สั่งซื้อสินค้าเท่านั้น ส่วนการค้าระหว่างพ่อค้าชาวพม่า กับชาวไทยเป็นไปแบบลักลอบ เพราะรัฐบาลพม่าห้ามมิให้ประชาชนครอบครองหรือเป็นเจ้าของ เงินตราต่างประเทศ และไม่มีนโยบายการค้าระหว่างประเทศ ดังนั้นการซื้อขายในช่วงนี้จึงไม่มี ตัวเลขแน่นอน รูปแบบการค้าจึงขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ส่วนตัวของผู้นำท้องถิ่นตั้งแต่ระดับนายทหารชั้นผู้ใหญ่ จนถึงกำนัน ผู้ใหญ่บ้านของทั้งสองประเทศ ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการ ค้าระหว่างประเทศทั้งที่มีการซื้อขายโดยผ่านพิธีการทางศุลกากรและไม่ผ่านพิธีการทางศุลกากร

(3) พ.ศ.2531 - 2538 หลังจาก พ.ศ. 2531 ที่รัฐบาลทหารพม่ารับรองการค้าบริเวณ ชายแดนอย่างเป็นทางการแล้ว ทำให้การค้าขยายตัวมากขึ้น โดยนับตั้งแต่ปี 2531 เป็นต้นมา รัฐบาลพม่าได้หันมาให้ความสำคัญกับการค้าชายแดนมากขึ้นและได้ทำข้อตกลงการค้ากับไทย ในปี 1989 (ข้อตกลงการค้าระหว่างรัฐบาลแห่งสหภาพพม่ากับรัฐบาลแห่งราชอาณาจักรไทย ลงนามเมื่อวันที่ 12 เมษายน 2532) พร้อมกันนี้ก็อนุญาตให้เอกชนเข้ามาทำการค้าได้ โดยก่อนหน้านั้นรัฐบาลจะเป็นผู้ผูกขาดในการทำการค้า ซึ่งทำให้เกิดระบบการค้านอกระบบโดยภาคเอกชนจะลักลอบค้าขายโดยนำสินค้าเข้าสู่ “ตลาดมืด” เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน ซึ่งรัฐบาลทหารพม่าในยุคสังคมนิยมวิถีพม่า (ค.ศ.1962-1988) ไม่สามารถจัดการได้ การเปลี่ยนแปลงทางด้านการเมืองที่สำคัญในปี 1988 ทำให้รัฐบาลหันมาปรับปรุงระเบียบทางการเศรษฐกิจใหม่ในหลายๆ ด้านตลอดการค้าชายแดน ที่เป็นเช่นนี้เพราะว่าสถานการณ์การค้าที่ไม่ได้ผ่าน พิธีการศุลกากรหรือที่รู้จักกันในชื่อของการค้านอกระบบในอดีตระหว่างไทย-พม่าส่งผลให้ รัฐบาลพม่าเสียผลประโยชน์จากการเก็บภาษีการค้า และผู้ที่ได้รับประโยชน์คือกองกำลังชนกลุ่ม น้อยที่อาศัยอยู่บริเวณชายแดน ซึ่งจะทำหน้าที่แทนรัฐบาลกลางที่ย่างกุ้งในการเก็บภาษีสินค้าที่ เดินทางเข้า-ออกผ่านเขตอิทธิพลของตน เหตุการณ์เป็นเช่นนี้เรื่อยมา ทั้งนี้เพราะอำนาจรัฐจาก รัฐบาลกลางสามารถแผ่ถึงชนกลุ่มน้อย บริเวณชายแดนได้หลายกลุ่มและเป็นครั้งแรกที่เจ้าหน้าที่ ของรัฐบาลสามารถเข้าควบคุมสถานการณ์ไม่ว่าจะเป็นด้านการค้าหรือการเมืองได้อย่างค่อนข้างสมบูรณ์ เมื่อรัฐบาลพม่าเข้ามาควบคุมสถานการณ์ชายแดนได้สิ่งแรกที่พยายามทำคือการ เข้ามาจัดระเบียบชายแดนใหม่รวมทั้งระเบียบการค้าชายแดน มาตรการหลายอย่างถูกนำมาใช้ เพื่อเป็นเครื่องรับประกันว่ารัฐบาลจะสามารถควบคุมการค้าให้อยู่ในระเบียบแบบแผน และมีความสามารถในการเก็บภาษีได้เต็มเม็ดเต็มหน่วย นอกจากนี้รัฐบาลพม่ายังคอยดูแลสอดส่อง ว่าใครเป็นฝ่ายได้ดุลและเสียดุลการค้า และพบว่าพม่าจะเป็นฝ่ายเสียดุลการค้าอยู่อย่าง สม่ำเสมอ รัฐบาลพม่าจึงเรียกร้องให้ฝ่ายไทยพิจารณานำเข้าสินค้าเกษตรจากพม่าให้มากยิ่งขึ้น แต่ยังไม่ได้รับการตอบสนองจากไทยเท่าใดนัก มาตรการต่อไปของพม่าคือการห้ามนำเข้าสินค้า

บางรายการจากไทยโดยอ้างว่าเพื่อเป็นการป้องกันอุตสาหกรรมภายในประเทศ แต่ก็เป็นที่รู้กันดีว่า ถึงแม้จะมีคำสั่งห้ามสินค้าต้องห้าม 15 รายการเข้าพม่า หากแต่สินค้าเหล่านี้ เป็นที่ต้องการของผู้ใช้ ดังนั้นจึงทำให้เกิดขบวนการ “ค่านอกระบบ” เพื่อนำสินค้าเข้าสู่ “ตลาดมืด” จึงยังดำเนินอยู่ตราบกระทั่งทุกวันนี้และยิ่งชายแดนปิดบ่อยครั้ง อันเนื่องมาจากปัญหาทางการเมือง ขบวนการค่านอกระบบก็ยิ่งเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้รัฐบาลพม่าเองต้องเสียประโยชน์มากยิ่งขึ้น ในขณะที่ฝ่ายไทย ก็ยังเก็บภาษีสินค้าจากไทยอยู่เหมือนเดิม เพราะด่านพม่าปิด หากด่านศุลกากรฝั่งไทยไม่ปิด รัฐบาลพม่าจึงจำเป็นต้องหาวิถีทางที่จะสกัดการค้าเข้าพม่าอย่างไม่เป็นเป็นทางการ

การให้เครดิตด้านการค้าสินค้านี้ระหว่างไทยกับพม่าที่ผู้ส่งออกของไทยให้เครดิตนานกว่าประเทศคู่แข่ง และการซื้อขายสินค้าโดยใช้สกุลเงินบาทและเงินจั๊ตรวมถึงสินค้าที่นำเข้าจากชายแดนไทยมีราคาต่ำกว่าคู่แข่งและสินค้าไม่ได้รับความเสียหายในขณะขนส่ง และคุณภาพของสินค้าอุปโภคบริโภคของไทย เป็นที่นิยมของชาวพม่า เนื่องจากได้รับอิทธิพลของการค้าชายแดนที่มีมาเป็นเวลานาน ทำให้ชาวพม่าแถบชายแดนนิยมบริโภคสินค้าไทยมากกว่าของประเทศคู่แข่ง การบริการขนส่งสินค้าสามารถจัดส่งได้รวดเร็ว โดยไทยสามารถค้าขายตามแนวชายแดนไทย-พม่า ทำให้การกระจายสินค้าเข้าสู่เมืองต่าง ๆ ของพม่าเข้าไปได้ทั่วถึงทุกพื้นที่ในแถบชายแดนไทย-พม่า

การพัฒนาเส้นทางการขนส่งสินค้าจากไทยไปพม่าโดยจุดเชื่อมโยงทางบก ซึ่งปัจจุบันสินค้าไทยส่งไปพม่าในทางเรือ มีต้นทุนการขนส่งสินค้าสูง เนื่องจากเรือสินค้าจะต้องอ้อมแหลมมลายู และขนถ่ายสินค้าที่สิงคโปร์ ทำให้ต้นทุนของสินค้าไทยแพงกว่าคู่แข่ง เช่น สิงคโปร์และมาเลเซีย การพัฒนาสัมพันธกิจตามจังหวัดชายแดน ทั้งการพัฒนาเส้นทางขนส่ง และการเพิ่มจุดผ่านแดนเพื่อรองรับกิจกรรมทั้งการค้า การลงทุน และการท่องเที่ยวของทั้งสองประเทศ เชื่อมความสัมพันธ์เจ้าหน้าที่ระดับท้องถิ่นของทั้งสองประเทศ เมื่อเกิดปัญหาตามแนวชายแดนของไทย-พม่า จะได้รับการแก้ไขปัญหามาจากเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นนั้นๆ รวมถึงเพิ่มความสัมพันธ์และนโยบายระหว่างประเทศของรัฐบาลไทย และรัฐบาลพม่า เพื่อป้องกันกรณีที่พม่าประกาศปิด - เปิดด่านการค้าที่เกิดขึ้นบ่อยครั้ง ซึ่งกระทบกระเทือนต่อการค้าชายแดนของไทย

อย่างไรก็ตามในช่วงแรกของการเปิดประเทศสหภาพพม่าทำการค้าระหว่างประเทศในสองลักษณะ คือ (1) การนำทรัพยากรธรรมชาติที่ยังคงความอุดมสมบูรณ์ และมีปริมาณมากมาสร้างรายได้เข้าประเทศ รูปแบบแรกเป็นการให้สัมปทาน การทำไม้ เหมืองแร่และประมงกับประเทศไทย นักลงทุนไทยเคยได้รับสัมปทานทำไม้และเหมืองแร่ถึง 35 ราย แต่ในปัจจุบันรัฐบาลพม่ากำหนดให้เอกชนพม่าเป็นผู้ทำไม้เท่านั้น และเปลี่ยนมาส่งออกไม้แปรรูป และผลิตภัณฑ์กิ่งสำเร็จรูป สำหรับการทำเหมืองแร่ ซึ่งประเทศสหภาพพม่ามีแร่ธาตุและอัญมณีอยู่ตามรัฐต่าง ๆ จำนวนมากประมาณ 16 รัฐ แต่มีการใช้เทคโนโลยีที่ล้าสมัย จึงดึงดูดการลงทุนจาก

ต่างชาติรวมทั้งนักลงทุนไทย เพื่อนำเทคโนโลยีและเงินลงทุนเข้ามาพัฒนาการทำเหมืองแร่ในพม่าให้ก้าวหน้ามากขึ้น และ (2) เป็นการส่งสินค้าที่ผลิตในประเทศสหภาพพม่าและประเทศจีนมาขายยังเมืองแม่สาย โดยมีชนิดสินค้าที่หลากหลายมากขึ้น เช่น ดักดา ของเล่นเด็ก ร่ม เสื้อผ้า อุปกรณ์ตกปลา รั้วกั้น เมล็ดทานตะวัน ถั่ว อัญมณี เครื่องประดับประเภทหยก หินคล้ายหยก เครื่องเงิน และ เครื่องใช้ไฟฟ้าภายในบ้าน (เครื่องเล่นแผ่นซีดี แผ่นซีดีเพลงและภาพยนตร์) โดยนำเข้าสินค้าที่เป็นของป่าน้อยลง เพราะเป็นสินค้าผิดกฎหมายในประเทศไทย สินค้าที่ส่งออกจากประเทศไทยไปยังประเทศสหภาพพม่าในช่วงนี้ยังคงมีสินค้าอุปโภคบริโภค ยารักษาโรค น้ำมันเชื้อเพลิง และอุปกรณ์ก่อสร้าง เครื่องจักร เนื่องจากประเทศสหภาพพม่าต้องการพัฒนาเศรษฐกิจและความเจริญของประเทศ ช่วงนี้เมืองชายแดนแม่สายได้เริ่มเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวมากขึ้นเนื่องจากการประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยว และการค้าของจังหวัดเชียงราย เช่น การส่งเสริมปีการท่องเที่ยวไทย การส่งเสริมโครงการสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ ไทย - ลาว - พม่า - จีน การจัดงานแสดงวัฒนธรรมสี่ชาติและคอนเสิร์ตด้านยาเสพติด ทำให้จำนวนนักท่องเที่ยวที่แม่สายมีปริมาณเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่ประเทศสหภาพพม่าเริ่มให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจชายแดน เพื่อพัฒนาประเทศโดยเตรียมการเปิดประเทศสู่สากล และนำเงินตราต่างประเทศเข้ามาเสริมสภาพเศรษฐกิจไม่ว่าจะเป็น การซื้อขายผ่านด่านชายแดน การให้เอกชนต่างประเทศเข้าไปลงทุน ช่วงเวลานี้จึงเป็นช่วงเวลาการพัฒนาประเทศของพม่าและยอมรับแนวนโยบายการค้าระหว่างประเทศ เช่น การยอมรับว่ามีการค้าชายแดนกับไทยเกิดขึ้น ถึงแม้จะไม่มี การปฏิบัติอย่างจริงจังของประเทศสหภาพพม่า แต่ก็ เป็นแนวทางที่ค่อนข้างตรงกับความต้องการของผู้ประกอบการทั้งชาวพม่าและชาวไทยที่จะได้ทำการค้าขายกัน อย่างเปิดเผยและถูกต้องตามระเบียบ และพิธีการศุลกากรของแต่ละประเทศ อย่างไรก็ตาม การลักลอบทำการค้าหรือ การนำสินค้าผ่านด่านชายแดนเข้าออก ด้านแม่สาย - ทำชีเหล็ก ยังคงมีอยู่อย่างต่อเนื่องเช่นกัน เพราะไม่ต้องเสียภาษี การลักลอบขนสินค้าข้ามแดนผ่านตามแม่น้ำสายทำได้ง่าย เพราะมีบ้านเรือนสร้างอย่างหนาแน่นตลอดริมฝั่งแม่น้ำสายบริเวณทำชีเหล็กและเมืองแม่สาย ช่วยให้รอดพ้นจากเจ้าหน้าที่และขนย้ายเข้ามาเก็บยังคลังสินค้าที่กระจายตัวอยู่ในบริเวณริมฝั่งแม่น้ำสาย

(4) พ.ศ. 2535 - 2544 ได้มีโครงการสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจที่เกิดจากเอกชนของไทยเสนอให้กับประเทศสหภาพพม่า แต่ท่าทีของรัฐบาลทหารพม่าที่มีต่อโครงการนี้ยังไม่ได้มีการยอมรับอย่างเป็นทางการ และเกิดแนวปฏิบัติอย่างเต็มที่ เนื่องจากรัฐบาลทหารพม่าเห็นว่าประเทศไทยได้ประโยชน์จากโครงการนี้มากที่สุด และเกรงว่าจะเสียเปรียบดุลการค้ากับประเทศไทยมากขึ้นไปอีก การตอบรับจากรัฐบาลทหารพม่ามีเพียงการกำหนดนโยบายระดับประเทศอย่างกว้าง ๆ เท่านั้น แต่โครงการนี้ก็ส่งผลให้การค้าเกิดความคล่องตัว และกิจกรรมการค้ามีการขยายตัวเพิ่มมากขึ้น ในระยะนี้ถึงปัจจุบันยังมีเหตุการณ์ความไม่สงบบริเวณชายแดนเกิดขึ้นหลายครั้ง

เพราะรัฐบาลทหารพม่าทำการปราบปรามชนกลุ่มน้อยบริเวณชายแดน จนรัฐบาลของทั้งสองประเทศต้องประกาศปิดด่านแม่สาย – ทำขึ้นเหล็กลอยอย่างต่อเนื่องหลายครั้งและเป็นเวลานาน ทำให้เศรษฐกิจการค้าของเมืองแม่สายและทำขึ้นเหล็กลอยตัวลงอย่างมากในช่วงปี 2540 (ดูรูปที่ 4.6) และจากการปิดด่านชายแดนด้านทำขึ้นเหล็กของพม่าถึง 3 ครั้งอันสืบเนื่องมาจากความไม่สงบตามแนวชายแดน (ดูตารางที่ 4.1) อย่างไรก็ตามนับตั้งแต่ปี 2545 เป็นต้นมามูลค่าการค้าชายแดนก็เพิ่มขึ้นมาเป็นลำดับจาก และมีลักษณะของการเป็นเมืองท่องเที่ยว เนื่องจากการมีจุดการค้าชายแดนของทั้งฝั่งไทยบริเวณทางขึ้นวัดดอยยาว (รูปที่ 4.7) และฝั่งทำขึ้นเหล็กของพม่า ทำให้แม่สายจะมีลักษณะเป็นเมืองการค้าและแหล่งช้อปปิ้งชายแดนที่ใหญ่ขึ้น

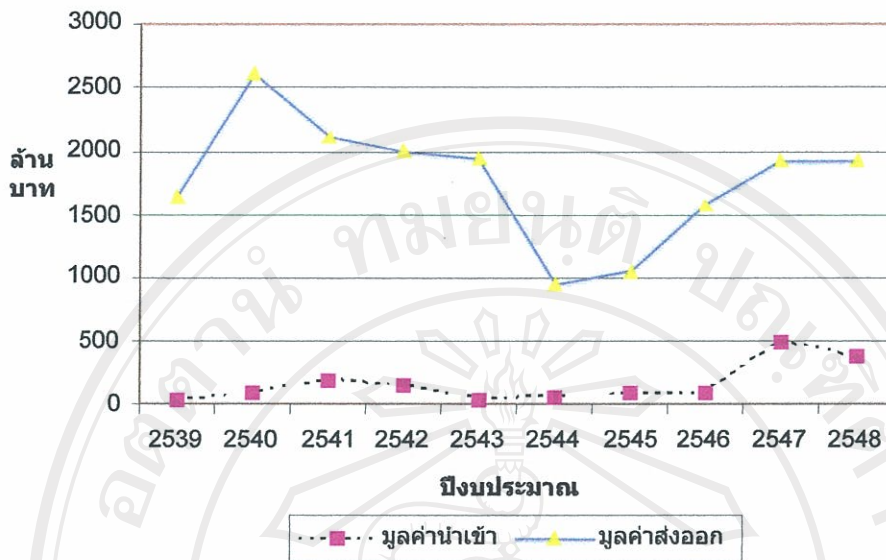
ตารางที่ 4.1 มูลค่าสินค้านำเข้า – ส่งออกผ่านด่านศุลกากรแม่สาย

ปีงบประมาณ 2539 – 2548

หน่วย : ล้านบาท

ปีงบประมาณ	มูลค่านำเข้า	มูลค่าส่งออก	ศุลกากรค้า	มูลค่าการค้ารวม	ช่วงเวลาพม่าปิดพรมแดน
2539	29.7	1,635.12	1,605.42	1,664.82	
2540	97.74	2,605.98	2,508.24	2,703.72	
2541	202.43	2,095.23	1,892.80	2,297.66	
2542	154.36	1,997.23	1,842.87	2,151.59	
2543	48.95	1,937.85	1,888.90	1,986.80	1) 2 ต.ค. – 23 พ.ย. 42 (1 เดือน 21 วัน)
2544	55.61	949.23	893.62	1,004.84	2) 13 ก.พ. – 23 มี.ย. 44 (4 เดือน 10 วัน)
2545	91.22	1,049.47	958.25	1,140.69	3) 22 พ.ค. – 15 ต.ค. 45 (4 เดือน 23 วัน)
2546	85.2	1,564.10	1,478.90	1,649.30	
2547	498.39	1,915.42	1,417.03	2,413.81	
2548	385.99	1,916.59	1,530.60	2,302.58	

ที่มา: ด่านศุลกากรแม่สาย

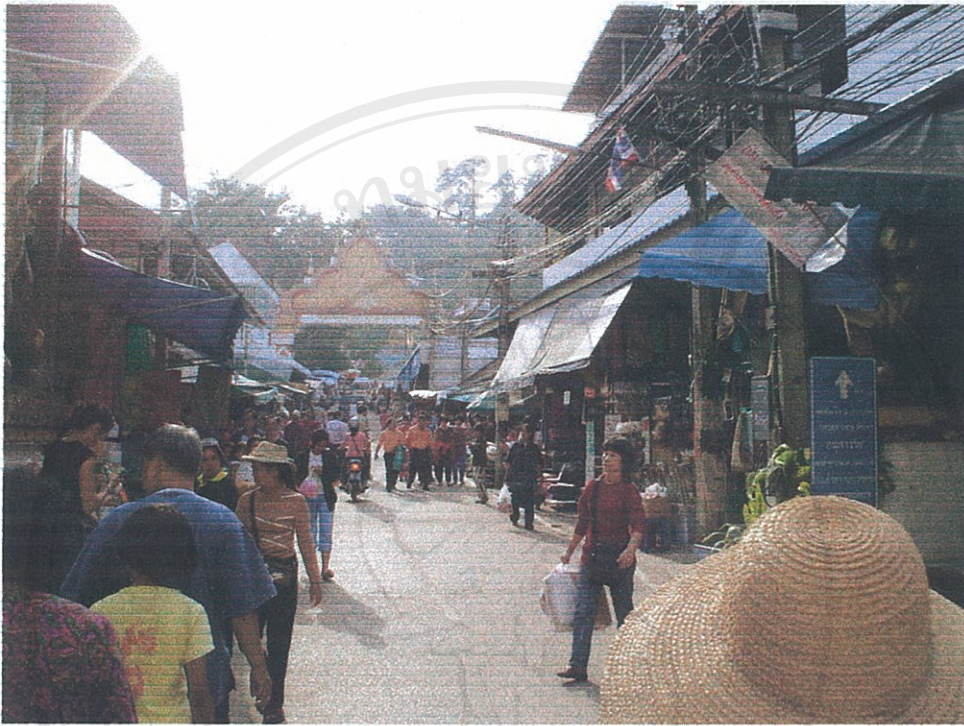

ที่มา: ด้านศุลกากรแม่สาย

รูปที่ 4.6 แสดงมูลค่าสินค้านำเข้า-ส่งออก ปีงบประมาณ 2539 - 2548
ด้านศุลกากรแม่สาย

โดยจากรูปที่ 4.2 จะเห็นได้ถึงมูลค่าการส่งออกตั้งแต่ปี 2539 มีแนวโน้มสูงขึ้น และอยู่ในระดับสูงจนถึงปี 2543 และในปี 2544 - 2545 เกิดปัญหาในประเทศพม่า มีการปิดด่านบ่อยครั้ง ทำให้ผู้ประกอบการไม่สามารถส่งสินค้าให้กับลูกค้าในประเทศพม่า ซึ่งสาเหตุของความไม่แน่นอนดังกล่าวนี้เป็นสาเหตุทำให้การค้าชายแดนไทย-พม่าด้านอำเภอแม่สายซบเซา อันเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้พ่อค้าชายแดนแม่สายหันไปทำการค้ากับพ่อค้าจีนตอนใต้แทนในเวลาต่อมา มูลค่าส่งออกลดลง เมื่อสถานการณ์ในประเทศพม่าดีขึ้น มีการเปิดด่านทำให้มูลค่าเพิ่มขึ้นในปี 2546 - 2548 ส่วนมูลค่าการนำเข้าสินค้าจากประเทศพมายังอยู่ในระดับน้อยนับตั้งแต่ปี 2539 โดยเริ่มมีปริมาณเพิ่มขึ้นในปี 2547 จนถึงปัจจุบัน

Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

รูปที่ 4.7 ตลาดดอยยาว อำเภอแม่สาย

4.5 สภาพการค้าชายแดนด้านอำเภอแม่สายในปัจจุบัน

การค้าชายแดนด้านอำเภอแม่สายในปี 2548 มีมูลค่าการค้ารวม 2,302.58 ล้านบาท แยกเป็น มูลค่าส่งออก 1,916.59 ล้านบาท มูลค่านำเข้า 385.99 ล้านบาท และดุลการค้าได้ดุล 1,530.60 ล้านบาท ดังแสดงในตารางที่ โดยในปีงบประมาณ 2548 ประเภทของสินค้าส่งออก 5 อันดับแรกที่มีมูลค่าสูงสุดของไทยไปยังพม่าด้านอำเภอแม่สาย ได้แก่ น้ำมันเชื้อเพลิง บัตรเติมเงิน ยางรถยนต์ แผ่นเหล็กชุบสังกะสี ยารักษาโรค เป็นต้น ส่วนสินค้านำเข้าสำคัญ 5 อันดับที่มีมูลค่าสูงสุดจากพม่าด้านอำเภอแม่สายในปีงบประมาณ 2548 ได้แก่ เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย เมล็ดงา สุราต่างประเทศ รัตนชาติ โค-กระบือ (ตารางที่ 4.2)

ตารางที่ 4.2 สถิติการนำเข้า / ส่งออก 10 อันดับแรกปีงบประมาณ 2548

หน่วย : ล้านบาท

ลำดับ	ชนิดสินค้านำเข้า	มูลค่า	ชนิดสินค้าส่งออก	มูลค่า
1	เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย	71.928	น้ำมันเชื้อเพลิง	375.165
2	เมล็ดงา (เข้าคลังฯ)	32.192	บัตรเติมเงิน	106.851
3	สุราต่างประเทศ (เข้าคลังฯ)	31.577	ยางรถยนต์	102.110
4	รัตนชาติ ยังไม่ได้ตกแต่ง	30.045	แผ่นเหล็กชุบสังกะสี	99.952
5	โค - กระบือ	20.296	ยารักษาโรค	85.111
6	ผลไม้สด	16.342	น้ำมันปาล์ม	68.669
7	กระเทียม	14.025	ปูนซีเมนต์ กาแฟปรุงสำเร็จ	67.009
8	เปลือกไม้ (บก - ก่อ)	9.986	ก๊าซ LPG	60.671
9	เครื่องจักรเก่าใช้แล้ว (ยกเว้นอากรฯ)	7.200	ยางพารา	36.431
10	ของเบ็ดเตล็ดอื่นๆ	152.386	ของเบ็ดเตล็ดอื่นๆ	914.606
	รวม	385.981	รวม	1,916.578

ที่มา: ด้านศุลกากรแม่สาย

จากการศึกษาของศุภธิดา อติศรศุภพงษ์ (2549) พบว่า พื้นที่การค้าชายแดนของแม่สายในปัจจุบัน พบว่า ผู้ประกอบการค้าเดิมที่มีอยู่มากรายนั้นในปัจจุบันลดลงไปเหลือเพียงไม่กี่ราย เนื่องจากมีกิจการที่ออกจากตลาดจำนวนมาก เหลือเพียงผู้ประกอบการค้าส่งรายใหญ่เท่านั้น สภาพการแข่งขันมีน้อยและมีลักษณะของผู้ขายน้อยราย การกำหนดราคาสินค้าจึงตกลงกันที่จะกำหนดราคาในกลุ่มได้ และผู้ประกอบการจะเป็นผู้ที่ดำเนินธุรกิจมานานและมีความสัมพันธ์ทางธุรกิจที่ยาวนานกับลูกค้ารายใหญ่ในประเทศจีน ซึ่งการที่จะมีคู่แข่งรายใหม่ที่จะเข้ามาชิงตลาดในพื้นที่มีน้อย และไม่สามารถแย่งชิงส่วนแบ่งการตลาดได้ เนื่องจากผู้ประกอบการได้ดำเนินกิจการมานาน ได้รับความไว้วางใจจากลูกค้าที่เป็นผู้ค้าส่งรายใหญ่ในประเทศพม่า ทำให้ผู้ประกอบการรายใหม่ที่จะเข้ามาในตลาดเกิดความเสียดาย จึงทำให้คู่แข่งรายใหม่ไม่มีผลกระทบต่อผู้ประกอบการเดิม

เนื่องจากการค้าชายแดนในอำเภอแม่สาย เป็นลักษณะของตลาดผู้ขายน้อยราย และผู้ประกอบการจะเป็นผู้ที่มีความสัมพันธ์กับผู้ประกอบการค้าส่งในประเทศพม่ามานาน ซึ่งจะไม่มีการเปลี่ยนคู่ค้า ทำให้ผู้ประกอบการจากพื้นที่อื่น อาทิเช่น กรุงเทพฯ ไม่สามารถที่เข้าถึงตลาดได้และมีความเสี่ยงสูงในการเข้าถึงตลาด จึงเป็นลักษณะของการให้ผู้ประกอบการที่อยู่ในพื้นที่

เป็นตัวแทนในการจำหน่ายสินค้า ลูกค้าส่วนใหญ่ที่มาซื้อสินค้าในลักษณะของปลีกหรือส่ง มีอำนาจในการต่อรองน้อยมาก เนื่องจากมีผู้ประกอบการในอำเภอแม่สายมีจำนวนน้อยราย การต่อรองสามารถต่อรองได้ในส่วนลดในกรณีที่มิปริมาณสั่งซื้อมาก โดยพ่อค้าแม่สายที่มีลักษณะของการทำการค้าส่งในอำเภอแม่สายจะเป็นลักษณะของผู้ขายน้อยราย และประกอบกิจการในลักษณะเป็นตัวแทนหรือคนกลางในการจำหน่ายสินค้า มีผลทำให้อำนาจในการจำหน่ายสินค้าหรือปัจจัยการผลิตให้แก่ผู้ประกอบการค้าส่งมีน้อยมาก

ทั้งนี้เองในปัจจุบันศูนย์กลางของการค้าชายแดนหรือสถานประกอบการธุรกิจการค้าชายแดนของพ่อค้าชายแดนจะอยู่ในบริเวณริมถนนพหลโยธินที่ตรงไปยังด่านผ่านแดนระหว่างประเทศไทยกับประเทศพม่า โดยสถานประกอบการจะพัฒนาจากร้านค้าที่ขายของหน้าร้านมาเป็นอาคารพาณิชย์ และมีสถานที่สำหรับเป็นคลังสินค้าขนาดเล็กที่สามารถรองรับการพักสินค้าเพื่อรวบรวมจัดส่งให้กับลูกค้าที่ประเทศพม่า นอกจากสถานประกอบการริมสองฝั่งถนนใกล้กับบริเวณชายแดนแล้ว ยังมีตลาดสำหรับการจำหน่ายสินค้าปลีกที่มีเพิ่มขึ้นจากเดิมที่มีเพียงตลาดเดียวในบริเวณดอยยาวมีเพิ่มอีก 3 ตลาด ในพื้นที่บริเวณใกล้เคียงกันเพื่อรองรับกับการจำหน่ายสินค้าปลีก ซึ่งในปัจจุบันจะมีพ่อค้าปลีกจากประเทศพม่าจำนวนมาก ที่เข้ามาจำหน่ายสินค้าในตลาดดังกล่าว โดยจะหาบสินค้าผ่านสะพานข้ามแดนในตอนเช้าตรู่ และกลับเข้าประเทศพม่าในตอนเย็น

สถานประกอบการค้าส่งจะดำเนินค้าส่งและขายของหน้าร้านด้วย สถานที่ตั้งของสถานประกอบการจะต้องอยู่ในบริเวณใกล้กับสะพานข้ามด่านชายแดน เพื่อสะดวกต่อการขนส่ง เพราะลูกค้าจากประเทศพม่าจะเป็นผู้มารับสินค้าตรงบริเวณชายแดน โดยดำเนินการขนส่งสินค้าด้วยตนเอง เนื่องจากมีความไม่ปลอดภัยในการขนส่งสินค้า จากบริเวณชายแดนไปยังร้านค้าในประเทศพม่าด้วยปัญหาของชนกลุ่มน้อยและความไม่แน่นอนของสถานการณ์การเมืองในประเทศพม่า

จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการที่ประกอบธุรกิจการค้าผ่านด่านศุลกากรแม่สายพบว่าผู้ประกอบการส่วนใหญ่มีการประกอบกิจการในลักษณะธุรกิจครอบครัว โดยเริ่มต้นกิจการจากรุ่นปู่ ย่า มาจนถึงพ่อ แม่ และในปัจจุบันจะมอบหมายให้ลูกเป็นผู้ดูแลกิจการแทน แต่พ่อแม่มียังคอยดูแลกิจการอยู่ด้วย ยังไม่ปล่อยให้ดำเนินกิจการทันที เนื่องจากลักษณะของการค้าชายแดนเป็นลักษณะของความไว้วางใจกันระหว่างคู่ค้า ผู้ประกอบการยังต้องสร้างความมั่นใจให้กับคู่ค้าในความสามารถของลูก จึงจะมอบกิจการให้ดูแลได้ จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการพบว่าเกือบทั้งหมดเป็นคนนอกพื้นที่แม่สายและได้ย้ายครอบครัวมาทำธุรกิจในพื้นที่อำเภอแม่สาย คนไทยเชื้อสายจีนที่อพยพมาทางเรือ โดยมาอยู่กรุงเทพฯ ก่อน ต่อมาย้ายมาอยู่ในจังหวัดในเขตภาคเหนือ แล้วจึงย้ายมาอยู่จังหวัดเชียงรายโดยตั้งกิจการมาจนถึงปัจจุบัน

กิจการเริ่มแรกของผู้ประกอบการจะเป็นการตั้งร้านค้าขายสินค้าอุปโภคบริโภคทั่วไป เมื่อมีปริมาณการสั่งสินค้ามากขึ้น มีลูกค้ามากขึ้น จึงได้มีการขยายกิจการร้านค้าเป็นสถานประกอบการธุรกิจค้าส่ง เมื่อมีการค้าอย่างเสรีจึงให้จดทะเบียนประกอบธุรกิจเป็นบริษัทจำกัด หรือห้างหุ้นส่วนจำกัด เพื่อที่จะสามารถทำพิธีการผ่านด่านศุลกากรได้ สถานประกอบการทุกราย จะดำเนินธุรกิจมาไม่น้อยกว่า 10 ปี และเริ่มทำการค้าผ่านแดนไม่น้อยกว่า 7 – 8 ปี นั้นแสดงให้เห็นว่าการค้าชายแดนที่ผู้ประกอบการสามารถอยู่รอดในธุรกิจได้เนื่องจากการค้าที่ยาวนาน มีความสัมพันธ์อันยาวนานกับลูกค้า

การค้าชายแดนในปัจจุบันของอำเภอแม่สายจึงอยู่ในช่วงโอนถ่ายการดำเนินกิจการให้กับบุตรหลานของตน โดยพ่อค้าชายแดนรุ่นที่สองนี้ได้เรียนรู้การประกอบธุรกิจจากครอบครัว และได้สัมผัสการค้าตั้งแต่เล็ก อายุของผู้ประกอบการที่ดูแลสถานประกอบการอย่างแท้จริงอยู่ระหว่าง 40 – 55 ปี ผู้ประกอบการส่วนใหญ่ประกอบธุรกิจแบบครอบครัว นั่นคือ มีบริษัทลูกในการรับขนส่งสินค้า มีการจำหน่ายสินค้าเอง มีคลังสินค้าของตนเอง เป็นต้น ผู้ประกอบการที่เป็นผู้เริ่มต้นในการทำธุรกิจการค้าชายแดนจบการศึกษาระดับประถมศึกษา มีเพียง 1 รายเท่านั้นที่กำลังศึกษาระดับปริญญาโท ส่วนผู้ประกอบการในรุ่นลูกจะจบการศึกษาชั้นด้าระดับปริญญาตรี

มูลค่าการนำเข้าและส่งออกสินค้าในช่วงเวลาปกติคือ 1 - 2 แสนบาทต่อวัน ในช่วงที่การค้าเฟื่องฟูจะมีมูลค่าไม่น้อยกว่า 1 ล้านบาทต่อวัน แต่ในช่วงที่ปิดด่านจะไม่สามารถจำหน่ายสินค้าได้เลย ผู้ประกอบการจะมีความเสี่ยงสูงในการให้เครดิตกับลูกค้าในประเทศพม่า จึงลดความเสี่ยงโดยการส่งสินค้าเฉพาะที่จุดผ่านแดนเท่านั้น และส่วนใหญ่จะขอรับชำระสินค้าเป็นเงินสดทันที (ศุภธิดา อติตรศุภพงษ์, 2549)

ทั้งนี้จากการสำรวจพบว่าการค้าชายแดนด้านอำเภอแม่สายมีลักษณะเป็นการค้าส่งมากกว่าการค้าปลีกโดยการค้าปลีกเป็นเพียงการค้าระหว่างประชาชนที่อาศัยตามบริเวณชายแดน หรือพ่อค้ารายย่อยข้ามมาซื้อสินค้าฝั่งไทยเพื่อเข้าไปขายในพม่าอีกทอดหนึ่ง ทั้งนี้พ่อค้าในอำเภอแม่สายกว่าร้อยละ 80 ทำการค้ากับพม่าทั้งในรูปแบบที่ดำเนินการส่งออกด้วยตนเองหรือขายที่หน้าร้าน ส่วนกลุ่มพ่อค้าที่เหลือนั้นมักทำการค้าในลักษณะของการขายของหน้าร้านและการค้าชายแดนไทย-จีน สภาพการค้าชายแดนในอำเภอแม่สายมีลักษณะปิดทำให้ไม่สามารถเข้าถึงพ่อค้าชายแดนที่อำเภอแม่สายได้มากนัก โดยพ่อค้าส่วนใหญ่ยังเป็นกลุ่มเดิมที่ทำการค้าชายแดนมาตั้งแต่ในอดีตและเป็นที่รู้จักกันภายในกลุ่มเท่านั้น รวมทั้งยังต้องอาศัยความไว้วางใจกันในการทำการค้าหรือเป็นการค้าในกลุ่มเครือญาติ อย่างไรก็ตามพ่อค้าอำเภอแม่สายบางส่วนได้เริ่มหันไปค้าขายกับจีนมากขึ้นเพื่อลดความไม่แน่นอนทางการค้ากับพม่าจากปัญหาการปิดด่านพรมแดนบ่อยครั้ง

กลุ่มผู้ประกอบการค้าของไทย ณ จุดการค้าชายแดนแม่สายจำแนกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้ส่งออกและผู้นำเข้า โดยในแต่ละกลุ่มจะมีทั้งผู้ประกอบการท้องถิ่นในจังหวัดเชียงราย และผู้ประกอบการจากกรุงเทพ

จากการศึกษาของธนาคารแห่งประเทศไทย (2548) ได้ทำการสำรวจผู้ส่งออก-นำเข้า ในอำเภอแม่สายในปี 2546 พบว่า

(1) **ผู้ส่งออก** ผู้ส่งออกสินค้าไปยังพม่าผ่านด่านชายแดนอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย มีประมาณ 75 ราย ประกอบด้วย พ่อค้าท้องถิ่น ซึ่งเป็นรายใหญ่ประมาณ 22 ราย คิดเป็นมูลค่าการส่งออกร้อยละ 42.1 และพ่อค้าจากกรุงเทพ ประมาณ 40 ราย คิดเป็นมูลค่าการส่งออกร้อยละ 41.9 แม้ข้อมูลทางการจะระบุผู้ส่งออกในนามบริษัทผู้ผลิตจากกรุงเทพ แต่ในทางการค้าระหว่างกันนั้นเป็นการค้าขายผ่านตัวแทนหรือนายหน้าที่เป็นพ่อค้าชายแดน โดยดำเนินพิธีการศุลกากรในนามของบริษัทจากกรุงเทพเท่านั้น

ตารางที่ 4.3 ผู้ส่งออกผ่านด่านชายแดนอำเภอแม่สาย

ลำดับ	จังหวัด	จำนวนผู้ส่งออก (ราย)	สัดส่วนการค้า (ร้อยละ)
1	เชียงราย	22	42.1
2	กรุงเทพฯ	40	41.9
3	จังหวัดอื่นๆ	13	1.7
4	ไม่ระบุ	-	14.2

ที่มา: ธนาคารแห่งประเทศไทย (2548)

หมายเหตุ: สถิติตั้งแต่ ค.ศ. 2544 - พ.ศ. 2546

ผู้ส่งออกรายใหญ่ที่มีมูลค่าการค้าต่อเดือนสูงกว่า 10 ล้านบาท มีสัดส่วนน้อยมากส่วนใหญ่เป็นผู้ส่งออกรายย่อยที่มีมูลค่าการค้าต่อเดือนต่ำกว่า 1 ล้านบาท โดยส่วนใหญ่เป็นกลุ่มพ่อค้าจากกรุงเทพและจังหวัดอื่นๆ ส่วนผู้ส่งออกท้องถิ่นในจังหวัดเชียงราย มีมูลค่าการค้าต่อเดือนตั้งแต่ 1 ถึง 10 ล้านบาท และส่วนใหญ่มีคู่ค้าตั้งแต่ 3 รายถึง 30 ราย ทั้งนี้ ผู้ส่งออกส่วนใหญ่จะส่งออกสินค้าที่สำคัญๆ ได้แก่ สินค้าอุปโภคบริโภค วัสดุก่อสร้าง น้ำมันเชื้อเพลิง และยารักษาโรค เป็นต้น สำหรับเงินทุนหมุนเวียนในกิจการ ผู้ส่งออกส่วนใหญ่ใช้รายได้จากกิจการ หรือเครดิตทางการค้า ส่วนการกู้ยืมเงินจากสถาบันการเงินมีน้อยมาก

(2) **ผู้นำเข้า** จากตารางที่ 4.5 ผู้นำเข้าจากกรุงเทพที่มีสถานะเป็นนิติบุคคล ทั้งในรูปของบริษัท/ห้างหุ้นส่วน มีสัดส่วนร้อยละ 11.7 ของมูลค่าการนำเข้าทั้งหมด รองลงมา ได้แก่ ผู้ประกอบการท้องถิ่นในจังหวัดเชียงรายมีสัดส่วนร้อยละ 9.1 และผู้นำเข้าส่วนใหญ่มีมูลค่าการค้าต่อเดือนต่ำกว่า 1 ล้านบาทต่อเดือน

ตารางที่ 4.4 ผู้นำเข้าผ่านด่านชายแดนอำเภอแม่สาย

ลำดับ	จังหวัด	จำนวนผู้นำเข้า (ราย)	สัดส่วนการค้า (ร้อยละ)
1	เชียงราย	14	11.7
2	กรุงเทพฯ	6	9.1
3	จังหวัดอื่นๆ	4	16.5
4	ไม่ระบุ	-	62.7

ที่มา: กรมศุลกากร (2546) อ้างในธนาคารแห่งประเทศไทย (2548)

หมายเหตุ: สถิติตั้งแต่ ม.ค. 2544 - พ.ค. 2546

ด้านกลุ่มผู้ประกอบการค้าของพม่า จำนวนพ่อค้าขายส่งมีสัดส่วนสูงกว่าพ่อค้าขายปลีก โดยพ่อค้าส่วนใหญ่อยู่ในจังหวัดท่าขี้เหล็ก ที่เหลือเป็นพ่อค้าขายส่งจากเมืองตองยี มณฑลพะโล่ และเชียงตุง

4.6 วิธีการค้าชายแดนด้านอำเภอแม่สาย

การส่งออก ส่วนใหญ่จะเป็นการรวบรวมซื้อและส่งออกสินค้าโดยกลุ่มพ่อค้าชายแดนท้องถิ่น หรืออาศัยพ่อค้าชายแดนในลักษณะการเป็นนายหน้าคอยช่วยติดต่อกับคู่ค้าพม่า เนื่องจากการค้าขายบริเวณนี้ยังต้องอาศัยความสัมพันธ์อันดีระหว่างพ่อค้าเป็นสำคัญ การส่งออกสินค้าส่วนใหญ่เป็นการค้าส่งมากกว่าการค้าปลีก โดยมีรูปแบบการค้าในหลายลักษณะคือ

(1) พ่อค้าชายแดนเป็นผู้รวบรวมสินค้าทั้งจากกรุงเทพและในท้องถิ่น ตามคำสั่งซื้อของพ่อค้าพม่าและส่งมอบสินค้าที่ด่านชายแดน

(2) พ่อค้าชายแดนทำหน้าที่เป็นตัวแทนจำหน่ายสินค้าให้กับบริษัทผู้ผลิตจากส่วนกลาง ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มพ่อค้าที่ติดต่อกับชายแดนมานาน และเป็นพ่อค้ารายใหญ่ในท้องถิ่น

(3) บริษัทในกรุงเทพเป็นผู้ผลิตและส่งออกเองโดยตรง รวมถึงมีคู่ค้าพม่าเข้ามาติดต่อกับบริษัทผู้ผลิตในส่วนกลางเองโดยไม่ผ่านพ่อค้าชายแดน ส่งผลให้ส่วนแบ่งการตลาดของพ่อค้าชายแดนในอำเภอแม่สายลดลง

(4) การจำหน่ายตรงจากร้านค้าในอำเภอแม่สาย กรณีนี้คู่ค้าพม่าหรือประชาชนพม่าจะข้ามฝั่งเข้ามาซื้อเองโดยตรง ลักษณะนี้จะมีทั้งการค้าปลีกและการค้าส่ง

ตารางที่ 4.5 มูลค่าการส่งออกและความถี่ในการซื้อสินค้า

สินค้า	ความถี่ต่อเดือน	มูลค่าการส่งออกสินค้า (บาทต่อครั้ง)
1. ยางรถยนต์	1-2	500,000-700,000
2. ยารักษาโรค	30-40	100,000-200,000 และ 1,500,000
3. สินค้าบริโภค	8-20	100,000-1,000,000
4. สังกะสี	10	400,000
5. ปูนซีเมนต์	20-24	45,000-50,000
6. กระเบื้อง	3-10	100,000
7. เหล็กเส้น	2	200,000
8. อุปกรณ์ไฟฟ้า (ตู้เย็น โทรทัศน์ เป็นต้น)	1-4	100,000-500,000
9. วัสดุก่อสร้าง	5	300,000-500,000

ที่มา: ธนาคารแห่งประเทศไทย (2548)

การสั่งซื้อเป็นการติดต่อโดยตรงทางโทรศัพท์หรือบางครั้งลูกค้าเข้ามาติดต่อโดยตรงที่ร้าน ภาษาที่ใช้ในการค้าระหว่างกันส่วนใหญ่ใช้ภาษาพม่า จีนกลาง และไทยในการติดต่อสื่อสาร เอกสารการค้าที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นเพียงใบกำกับสินค้าเท่านั้น ไม่มีการใช้เอกสาร L/C มูลค่าการสั่งซื้อสินค้าแต่ละครั้งส่วนใหญ่ตั้งแต่ 1 แสนบาทขึ้นไป ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับความต้องการสินค้าและประเภทสินค้า

การกำหนดราคาสินค้าใช้เงินสกุลบาทเป็นสื่อกลาง การซื้อขายสินค้าส่วนใหญ่กระทำกันทั้งในรูปเงินสด และการให้สินเชื่อทางการค้า โดยมีสัดส่วนการขายในรูปเงินสดทั้งจำนวนประมาณร้อยละ 8 และให้สินเชื่อการค้าทั้งจำนวนประมาณร้อยละ 5 ที่เหลือเป็นการขายคละกันทั้งในรูปเงินสดและสินเชื่อทางการค้า เป็นที่น่าสังเกตว่า สินค้าอุปโภคบริโภคทั่วไปจะขายในรูปเงินสดมากกว่าการให้สินเชื่อทางการค้า หากเป็นสินค้าประเภทวัสดุก่อสร้างหรือสินค้าที่ต้องสั่งซื้อผ่านตัวแทนจำหน่ายของบริษัทผู้ผลิตมักจะซื้อขายในรูปสินเชื่อในสัดส่วนที่สูงกว่าเงินสด โดยขายเป็นเงินสดร้อยละ 10-40 และให้สินเชื่อทางการค้าร้อยละ 60-90 เนื่องจากพ่อค้าอำเภอแม่สายส่วนใหญ่เป็นกลุ่มการตั้งเดิมที่ค้าขายกับพม่ามาเป็นเวลานาน มีความไว้วางใจกันค่อนข้างสูง และเป็นกลุ่มเดิมๆ อย่างไรก็ตามสินค้าที่มีการแข่งขันในตลาดค่อนข้างสูง พ่อค้าชายแดนอาจจำเป็นต้องให้สินเชื่อทางการค้าเกือบทั้งหมด สำหรับระยะเวลาการให้สินเชื่อโดยทั่วไปประมาณ 7-30 วัน ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ของแต่ละคู่ค้าและอัตราแลกเปลี่ยนของเงินพม่าในขณะนั้นเป็นสำคัญ หากช่วงไหนที่ค่าเงินจัตออ่อนตัวลง พ่อค้าพม่ามักจะชะลอการชำระเงิน เพื่อรอให้ค่าเงินจัตแข็งค่าขึ้นก่อน ส่งผลให้ผู้ส่งออกไทยจำเป็นต้องยืดระยะเวลาการให้สินเชื่อโดย

อัตราดอกเบี้ย หรือในกรณีที่เกิดวิกฤตการณ์สถาบันการเงินในพม่าในช่วงต้นปี 2546 ทำให้ธนาคารในพม่าจำกัดวงเงินเบิกถอน ส่งผลต่อสภาพคล่อง ทำให้พ่อค้าไทยต้องขยายระยะเวลาการให้สินเชื่อออกไป (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2548)

ขณะที่การตกลงราคาสินค้าระหว่างพ่อค้าไทยกับพม่า ส่วนใหญ่ตกลงกันในราคา F.O.B. โดยพ่อค้าไทยเป็นผู้รับภาระค่าขนส่งที่เกิดขึ้นในประเทศไทย พ่อค้าพม่าเป็นผู้รับภาระค่าขนส่งในประเทศพม่า โดยค่าขนส่งในประเทศพม่าสูงกว่าในประเทศไทยประมาณ 2-3 เท่า เนื่องจากต้องเสียทั้งค่าขนส่งและค่าประกันภัย ระยะเวลาในการส่งมอบสินค้าประมาณ 3-5 วัน ขึ้นอยู่กับพ่อค้าไทยมีปริมาณสินค้าที่เพียงพอต่อการส่งมอบหรือไม่ หรือต้องรอให้ผู้ผลิตจากส่วนกลางเป็นผู้ส่งมอบสินค้ามาให้ ค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นในการขนส่งสินค้าในประเทศมายังอำเภอแม่สายเพื่อบรรจุและส่งออกไปยังพม่า สรุปได้ดังตารางที่ 4.6

ตารางที่ 4.6 ค่าใช้จ่ายการขนส่งสินค้า

ระยะทาง		ค่าใช้จ่าย	หน่วย
ภายในประเทศ	กรุงเทพ-แม่สาย	1	กิโลกรัม
		50	กล่อง
	กรุงเทพ-แม่สาย	12	หีบ
		10,000 – 12,000	รถบรรทุก 10 ล้อ
	ลำปาง/ลำพูน-แม่สาย	750	ตัน
	ชลบุรี-แม่สาย	250	ตัน
นอกประเทศ		12,000	ครั้ง
	เชียงราย-แม่สาย	1,400	ครั้ง
ระหว่างประเทศ	แม่สาย-ท่าขี้เหล็ก	3,000	รถบรรทุก 10 ล้อ
	เชียงราย-ท่าขี้เหล็ก	80	ตัน
ระหว่างประเทศ	กรุงเทพ-ท่าขี้เหล็ก	750	ตัน

ที่มา: ธนาคารแห่งประเทศไทย (2548)

การนำเข้า ขึ้นอยู่กับประเภทสินค้าเป็นสำคัญ สรุปได้ดังนี้

(1) การค้าชายแดนชายแดน ส่วนใหญ่เป็นการค้าของป่าต่างๆ และสินค้าประเภทพืชไร่ โค-กระบือมีชีวิต และอัญมณี ซึ่งเป็นสินค้าต้องห้ามที่กระทรวงพาณิชย์พม่าได้ออกประกาศห้ามส่งออกตามแนวชายแดน ซึ่งการค้าขายสินค้าประเภทพืชไร่ และของป่าจะเป็นการลักลอบค้าระหว่างพ่อค้ารายย่อย ขณะที่หากมีการค้าในจำนวนมากต้องมีการขอใบอนุญาตจาก

รัฐบาลอย่างถึงและสามารถส่งออกทางท่าเรือเท่านั้น ขณะที่โค-กระบือมีชีวิตมีการลักลอบต้อนเข้ามาขายตามแนวชายแดน ส่วนการค้าอัญมณีนั้นเนื่องจากรัฐบาลพม่ากำหนดให้มีการประมูลอัญมณีที่อย่างถึง ทำให้การนำเข้าอัญมณีบริเวณชายแดนส่วนใหญ่เป็นไปได้เพียงการลักลอบนำเข้าอัญมณีขนาดเล็ก สามารถพกพาได้สะดวก และมีราคาไม่สูงมากนักมาจำหน่ายให้พ่อค้าอัญมณีในอำเภอแม่สาย

(2) การค้าผ่านแดน ได้แก่ สินค้าจากจีนที่นำมาจำหน่ายในตลาดชายแดนที่จังหวัดท่าขี้เหล็ก และข้ามเข้ามาขายในฝั่งไทย สินค้าดังกล่าวเริ่มมีบทบาทมากขึ้น

ส่วนประเภทสินค้าการค้าชายแดนด้านอำเภอแม่สายจากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการ พบว่า สินค้าการนำเข้าและส่งออกที่มีมูลค่าการนำเข้า-ส่งออกสูงสุดที่ดำเนินการผ่านพิธีการของด่านศุลกากรของผู้ประกอบการค้าไทยที่มีมูลค่ามากที่สุดจำนวน 5 อันดับพบว่าสินค้าส่งออกสูงสุด 5 อันดับดังนี้ (1) ปูนซีเมนต์และอุปกรณ์ก่อสร้าง (2) แผ่นเหล็กชุบสังกะสี (3) ยารักษาโรค (4) กาแฟปรุงแต่งสำเร็จรูป (5) ยางรถยนต์ ยางพารา ส่วนสินค้านำเข้าสูงสุดของผู้นำเข้าไทย 5 อันดับสูงสุด ได้แก่ (1) กระเทียม (2) โค, กระบือมีชีวิต (3) เปลือกไม้ (4) เมล็ดงา (5) เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย

ประเภทของสินค้าที่มีการค้าชายแดนด้านอำเภอแม่สายในอดีตนั้นมักเป็นสินค้าอุปโภคบริโภคเป็นส่วนใหญ่ มีมูลค่าการซื้อขายไม่มาก จำนวนมากที่สุดในการซื้อขายในอดีตนั้นเทียบเท่ากับรถกระบะ 1 คันก็ถือว่ามากที่สุดในสมัยนั้น การกำหนดราคาของการค้านั้นผู้ประกอบการจะเป็นผู้กำหนดราคาเอง อำนาจในการต่อรองของลูกค้าไม่มี เนื่องจากมีผู้ขายน้อยราย ความต้องการของลูกค้ามีมาก การแข่งขันน้อยสินค้าที่มีสามารถจำหน่ายได้หมด

ปัจจุบันลูกค้ายังมีอำนาจในการต่อรองน้อยเช่นเดิม เนื่องจากผู้ประกอบการค้าส่งยังมีจำนวนน้อยรายเช่นเดิม และมีลักษณะเป็นตลาดผูกขาด โดยมีลูกค้าประเทศพม่าที่มีความสัมพันธ์ทางธุรกิจกับผู้ประกอบการยาวนาน สำหรับการนำเข้าสินค้าจากประเทศพม่ามีผู้ประกอบการนำเข้าน้อยราย เนื่องจากความแน่นอนของสถานการณ์ในประเทศพม่า และรูปแบบการกระจายสินค้าของผู้ประกอบการในประเทศพม่าเปลี่ยนแปลงจากเดิม มีการส่งผู้ค้าปลีกหาสินค้ามาจำหน่ายที่ตลาดในฝั่งไทยจำนวนมาก

ทั้งนี้การซื้อขายสินค้าในอดีตพ่อค้า (ลูกค้า) ชาวพม่าจะเดินทางข้ามแดนมาซื้อสินค้าที่ร้านของพ่อค้าชาวไทยด้วยตนเอง และทำการซื้อปริมาณน้อย ต่อมามีการส่งสินค้าปริมาณมาก และใช้วิธีการโทรศัพท์สั่งสินค้า ผู้ประกอบการที่สามารถดำเนินธุรกิจยาวนาน คือผู้ประกอบการรายใหญ่ และมีความสัมพันธ์อันดีกับลูกค้ารายใหญ่ในประเทศพม่า การทำธุรกิจกับลูกค้าประเทศพม่าส่วนใหญ่จะไม่มีให้เครดิต ได้รับสินค้าแล้วจะชำระเงินค่าสินค้าทันที จะมีการให้เครดิตเฉพาะลูกค้าที่มีการติดต่อธุรกิจมานาน ผู้ประกอบการบางรายที่ให้เครดิตกับลูกค้ารายใหญ่ในประเทศพม่า จะไปรับเงินที่ประเทศพม่าเองในกรณีที่เงินจำนวนมาก

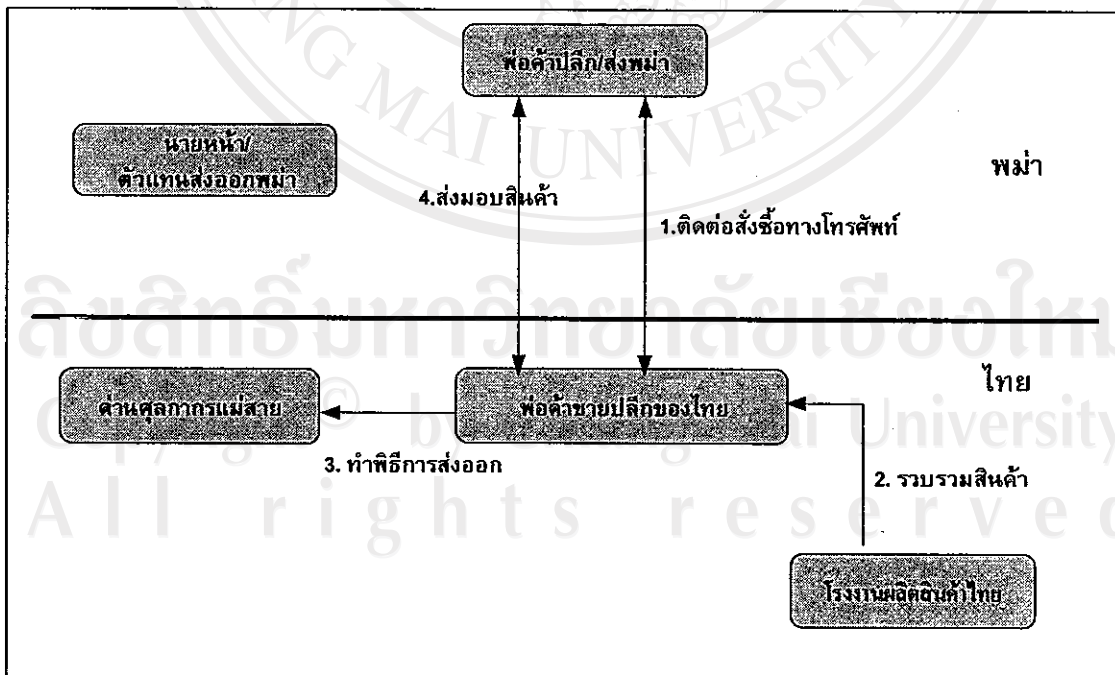
สถานที่ตั้งของสถานประกอบการมีผลต่อการค้าเพื่อให้เกิดความสะดวกในการขนส่งสินค้า เนื่องจากประเทศพม่ามีความไม่แน่นอนในการเปิดด่านผ่านแดน การส่งสินค้าเพื่อส่งต่อไปยังลูกค้าในประเทศพม่ามีความเสี่ยงสูง หากสถานประกอบการใกล้กับจุดผ่านแดนทำให้สะดวกต่อการขนส่งสินค้าไปยังด่านผ่านแดน การดำเนินธุรกิจจะเป็นลักษณะของการนำสินค้าไปส่งให้ลูกค้าที่จุดผ่านแดนลูกค้าจะเป็นผู้รับผิดชอบในการขนส่งสินค้าจากจุดผ่านแดนไปจนถึงร้านด้วยตนเอง พร้อมทั้งชำระเงินสดทันทีที่ได้รับสินค้า

4.6.1 ช่องทางการจำหน่ายสินค้าและกระจายสินค้าของไทยไปยังพม่า

ช่องทางการจำหน่ายสินค้าและกระจายสินค้าของไทยไปยังพม่าด้านอำเภอแม่สายสามารถจำแนกออกเป็น 4 รูปแบบ ได้แก่

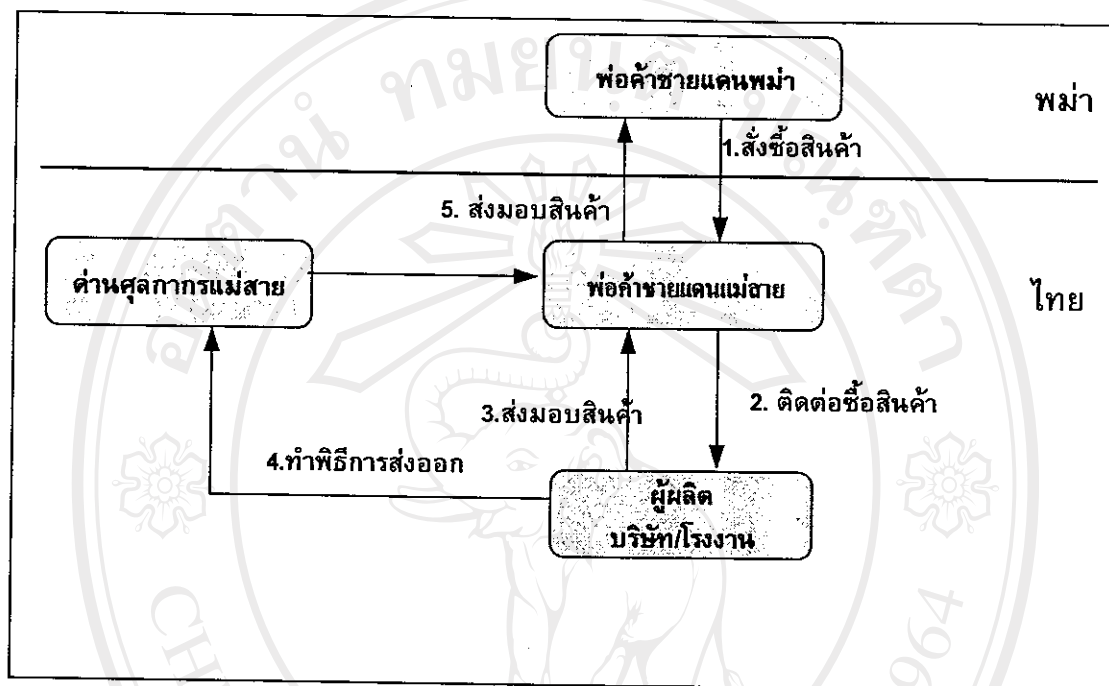
(1) กรณีที่พ่อค้าชายแดนเป็นผู้รวบรวมสินค้าทั้งจากกรุงเทพและในท้องถิ่น ตามคำสั่งซื้อของพ่อค้าพม่าและส่งมอบสินค้าที่ด่านชายแดน

ในกรณีนี้พ่อค้าชายแดนในพื้นที่ทำหน้าที่เป็นคนกลางรวบรวมสินค้าในท้องถิ่นหรือสั่งซื้อจากบริษัทผู้ผลิตในส่วนกลางตามคำสั่งซื้อของลูกค้าประจำชาวพม่าทางโทรศัพท์ หรือโทรสาร หรือบางครั้งพ่อค้าพม่าเดินทางเข้ามาติดต่อสั่งซื้อที่ร้านโดยตรงก็ได้ กรณีนี้พ่อค้าส่งออกแม่สายเป็นผู้ดำเนินการทำพิธีการส่งออกด้วยตนเอง (รูปภาพที่ 4.8)

รูปที่ 4.8 กรณีการส่งออกสินค้าที่พ่อค้าชายแดนเป็นผู้รวบรวมสินค้า

(2) พ่อค้าชายแดนทำหน้าที่เป็นตัวแทนจำหน่ายสินค้าให้กับบริษัทผู้ผลิตจากส่วนกลาง ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มพ่อค้าที่ติดต่อกับชายกันมานาน และเป็นพ่อค้ารายใหญ่ในท้องถิ่น

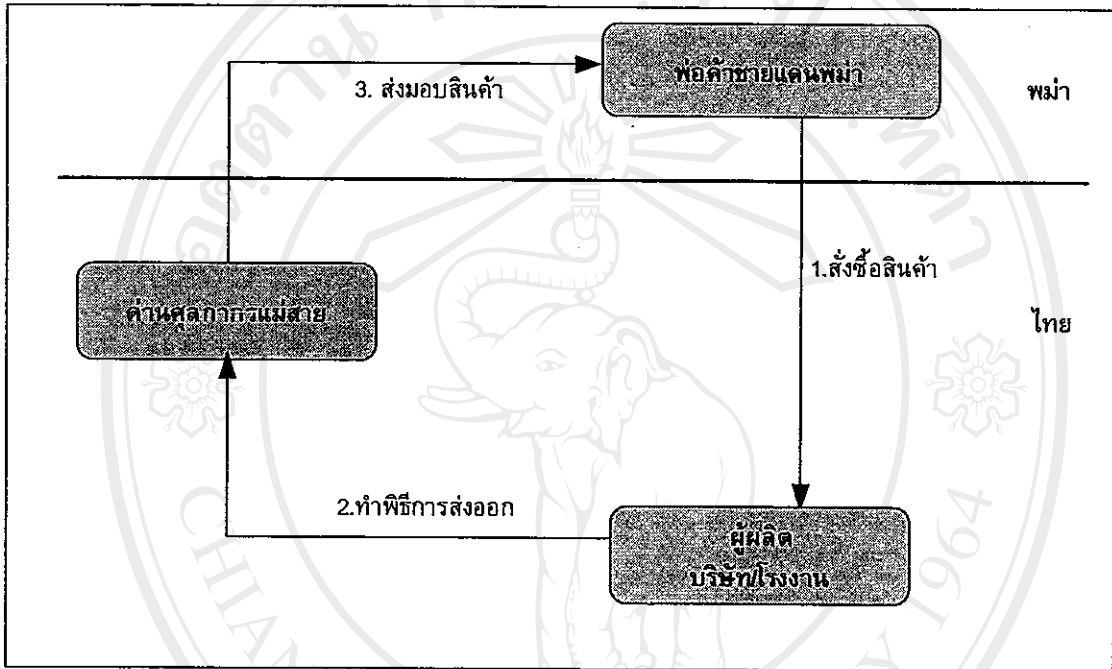

รูปภาพที่ 4.9 พ่อค้าชายแดนในพื้นที่อำเภอแม่สายทำหน้าที่เป็นคนกลางรวบรวมสินค้า

จากรูปที่ 4.9 แสดงให้เห็นถึงกรณีที่พ่อค้าชายแดนในพื้นที่อำเภอแม่สายทำหน้าที่นายหน้า (Broker) ให้บริษัทที่อยู่ในส่วนกลางหรือจังหวัดอื่น ๆ ซึ่งเป็นบริษัทที่ผลิตสินค้าโดยตรงหรือเป็นเพียงผู้รวบรวมซื้อสินค้า โดยพ่อค้าชายแดนจะช่วยดำเนินการติดต่อซื้อขายกับคู่ค้าชาวพม่าแต่ทำพิธีการส่งออกในนามของบริษัทที่ส่งออกสินค้านี้ดังกล่าว

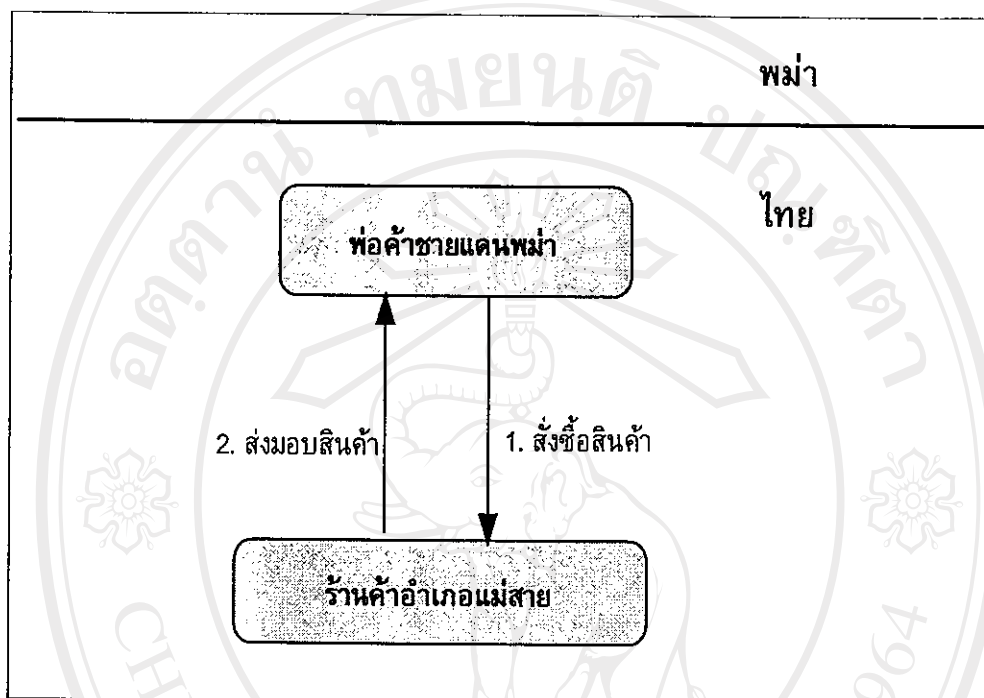
ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

(3) บริษัทในกรุงเทพเป็นผู้ผลิตและส่งออกเองโดยตรง รวมถึงมีคู่ค้าพม่าเข้ามาติดต่อกับบริษัทผู้ผลิตในส่วนกลางเองโดยไม่ผ่านพ่อค้าชายแดน ส่งผลให้ส่วนแบ่งการตลาดของพ่อค้าชายแดนในอำเภอแม่สายลดลง (รูปที่ 4.10)

รูปที่ 4.10 ผู้ผลิตจากส่วนกลาง ดำเนินการติดต่อค้าขายกับคู่ค้าชาวพม่าโดยตรง

(4) การจำหน่ายตรงจากร้านค้าในอำเภอแม่สาย กรณีนี้คู่ค้าพม่าหรือประชาชนพม่าจะข้ามฝั่งเข้ามาซื้อเองโดยตรง ลักษณะนี้จะมีทั้งการค้าปลีกและการค้าส่ง

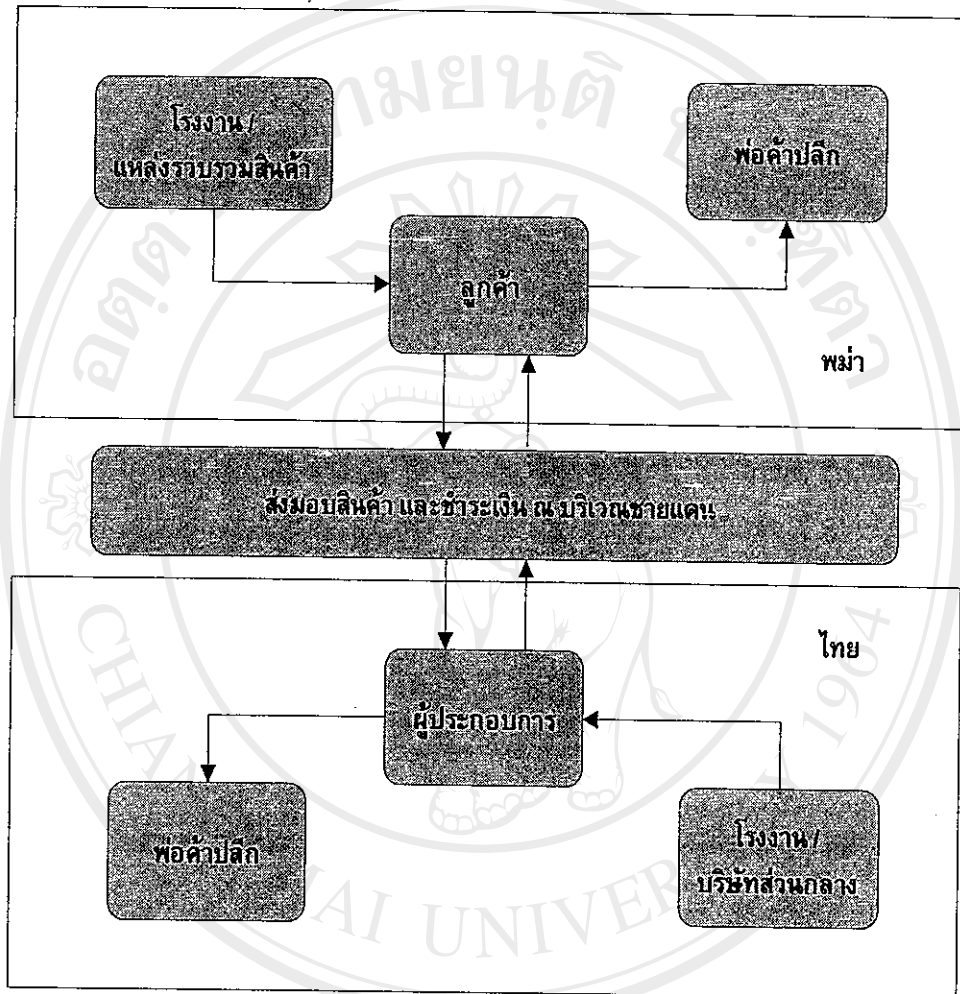
รูปที่ 4.11 การจำหน่ายตรงจากร้านค้าในแม่สาย

จากรูปที่ 4.11 พ่อค้าในอำเภอแม่สายจะเดินทางเข้ามาซื้อสินค้าด้วยตนเองหรืออาจผ่านตัวแทนที่ทำตัวอยู่ในรูปของประชาชนพม่าทั่วๆ ไปที่เดินทางผ่านด่านตรวจคนเข้าเมืองแม่สายมาเพื่อซื้อสินค้าที่ร้านด้วยตนเอง ทั้งนี้ลูกค้าพม่าจะเป็นผู้รับผิดชอบในการขนส่งสินค้ากลับพม่าด้วยตนเอง ตัวอย่างสินค้า เช่น วัสดุก่อสร้าง ยา สินค้าอุปโภคบริโภค เป็นต้น

4.7 อัตราแลกเปลี่ยนและการชำระเงิน

การชำระเงินของพ่อค้าชายแดนไทย-พมามักนิยมการชำระเงินที่ไม่ผ่านระบบธนาคารพาณิชย์สำหรับการค้าชายแดน การเลือกวิธีการชำระเงินขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ เช่น ความคุ้นเคย ความสะดวก และความต้องการของลูกค้า ซึ่งวิธีการชำระเงินของผู้ประกอบการค้าส่งมีเพียงวิธีเดียวคือ การชำระด้วยเงินสด โดยจะใช้เงินสดบาทในการซื้อขายสินค้าเท่านั้น เนื่องจากค่าเงินจัตของประเทศไทยพม่าไม่มีเสถียรภาพ ผู้ประกอบการจึงให้ลูกค้าชำระเงินค่าสินค้า

ด้วยเงินสกุลบาทเท่านั้น เช่นเดียวกันกับการชำระค่าสินค้านำเข้าของผู้ประกอบการ จะชำระเงินค่าสินค้าด้วยเงินสกุลบาทเช่นเดียวกัน โดยมีวิธีการในการชำระเงินค่าสินค้านี้

รูปที่ 4.12 แสดงการชำระเงินค่าสินค้าและรับสินค้าของพ่อค้าส่งออกชายแดนไทย

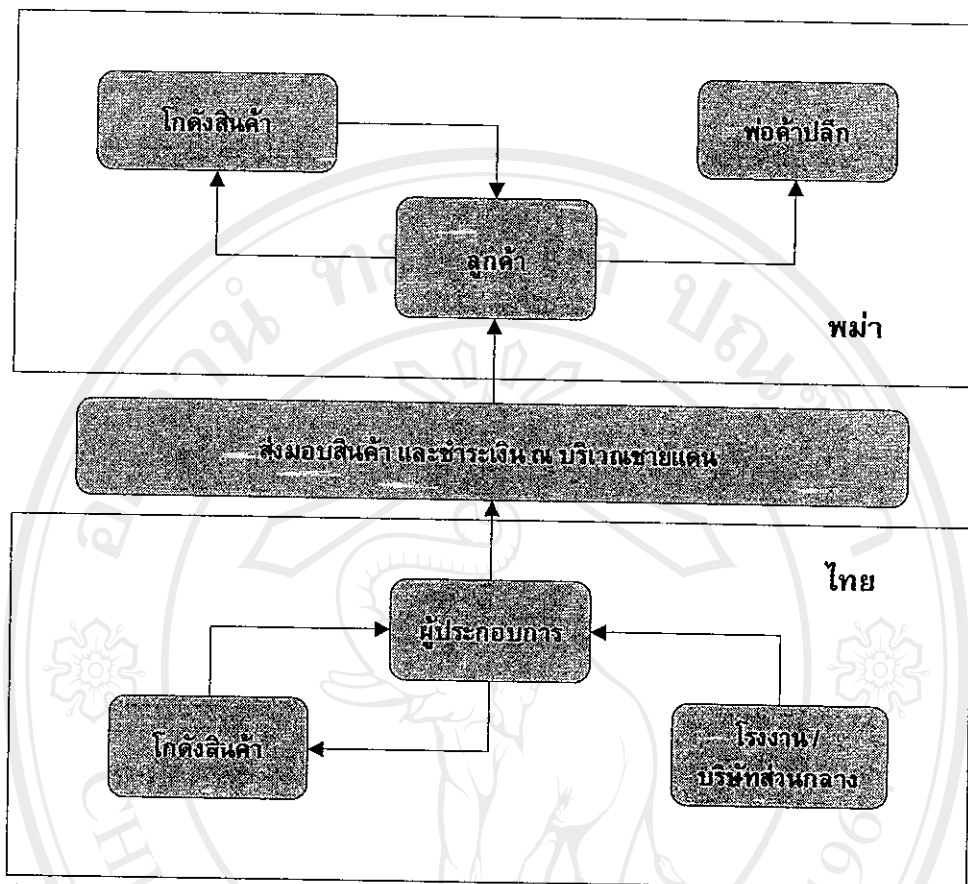
จากรูปที่ 4.12 พ่อค้าส่งออกไทยผู้ประกอบการค้าส่งประเทศไทยในกรณีเป็นผู้ส่งออกจะรวบรวมจำนวนที่สินค้าที่สั่งซื้อจากลูกค้า โดยวิธีการติดต่อทางโทรศัพท์ แล้วจะนัดหมายวันส่งมอบสินค้า ผู้ประกอบการติดต่อบริษัทส่วนกลาง/โรงงาน เพื่อส่งสินค้าและรวบรวมและนำไปส่งมอบพร้อมทั้งรับเงินสดทันที ตรงบริเวณชายแดนหรือบริเวณด่านผ่านแดน ลูกค้าจะเป็นผู้รับผิดชอบในการขนส่งสินค้าไปยังสถานประกอบการของลูกค้าด้วยตนเอง เช่นเดียวกันกับกรณีผู้ประกอบการค้าส่งประเทศไทยเป็นผู้นำเข้า ผู้ส่งออกหรือคู่ค้าจากประเทศพม่าจะส่งมอบสินค้าที่บริเวณชายแดนหรือบริเวณด่านผ่านแดน และผู้ประกอบการจะเป็นผู้รับผิดชอบในการขนส่งสินค้าไปยังสถานประกอบการด้วยตนเอง

ตัวอย่างรูปแบบและวิธีการค้าชายแดนของการส่งออกวัสดุก่อสร้างและสินค้าอุปโภคบริโภค เช่น

(1) การส่งออกวัสดุก่อสร้างของผู้ประกอบการค้าส่ง

รูปแบบการส่งออกวัสดุก่อสร้างเพื่อค้าส่งออกไทยจะแสดงให้เห็นถึงลักษณะของการเป็นผู้ขายในตลาดแข่งขันแบบน้อยรายและเป็นลักษณะของตลาดปิดได้อย่างชัดเจน พ่อค้าชายแดนแม่สายที่มีลักษณะของการเป็นผู้ประกอบการที่อยู่ในพื้นที่จะเป็นผู้ที่ทำธุรกิจติดต่อกับลูกค้าในประเทศพม่ามานาน และมีความสัมพันธ์ที่ดีกับพ่อค้าฝั่งพม่า ให้ความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ประกอบกับสถานประกอบการอยู่ใกล้กับด่านผ่านแดน ทำให้ลูกค้าสามารถเข้ามาติดต่อได้สะดวก ผู้ประกอบการสามารถขนส่งสินค้าให้ลูกค้าได้ง่าย ลูกค้าสามารถเข้ามาติดต่อและชมสินค้าก่อนสั่งซื้อได้ง่าย บริษัทส่วนกลางหรือโรงงานผลิตซึ่งเป็นผู้ประกอบการนอกพื้นที่เข้ามาในตลาดได้ยาก เนื่องจากมีความเสี่ยงสูง และไม่มีสานสัมพันธ์เหมือนพ่อค้าชายแดนแม่สาย จึงให้ผู้ประกอบการในพื้นที่เป็นตัวแทนหรือนายหน้าในการจำหน่าย การชำระค่าสินค้าจะชำระด้วยเงินสดด้วยเงินสกุลบาทเท่านั้น การให้เครดิตกับลูกค้าจะให้เฉพาะลูกค้าเก่าแก่และจะให้เครดิตไม่เกิน 7 วัน แต่ไม่เกิน 1 เดือนซึ่งในบางครั้งพ่อค้าชายแดนไทยอาจต้องข้ามฝั่งเพื่อไปเก็บเงินค่าสินค้าด้วยตนเอง

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

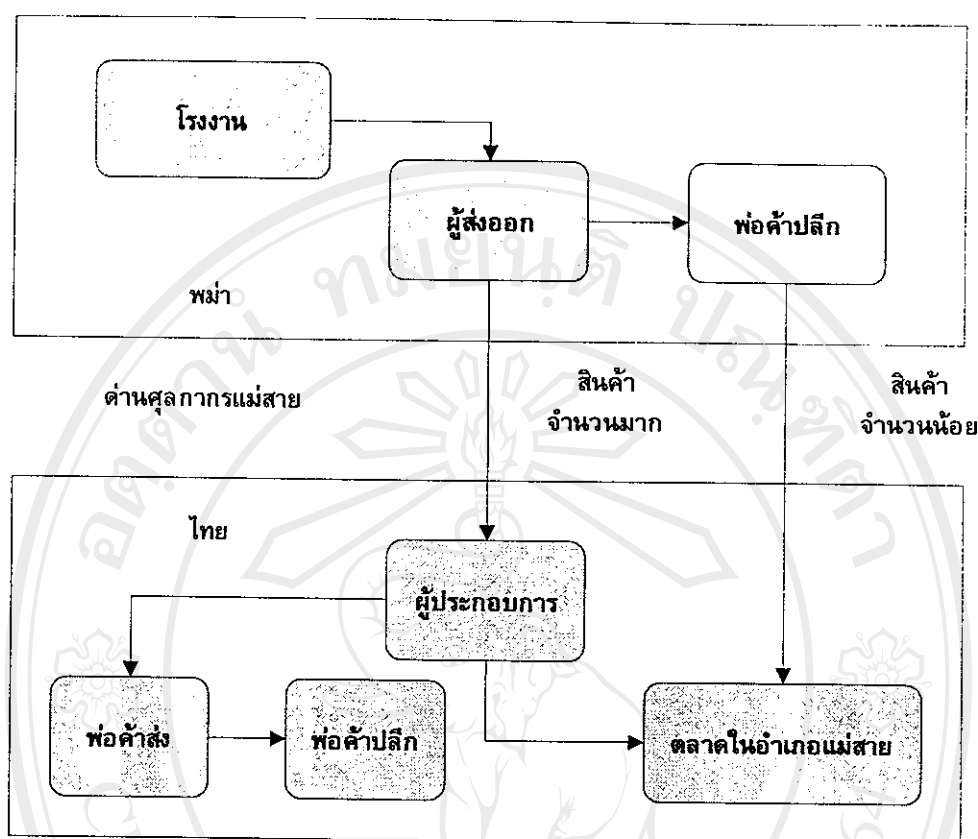
ที่มา: ศุภริตา อติตรศุภพงษ์ (2549)

รูปที่ 4.13 การส่งออกและการรับชำระค่าวัสดุก่อสร้างของผู้ประกอบการ

จากรูปที่ 4.13 พ่อค้าชายแดนแม่สายส่งสินค้าจากบริษัทหรือโรงงานส่วนกลาง และนำมาเก็บไว้ที่โกดังสินค้าตนเองซึ่งมักอยู่ในบริเวณบ้านหรือสถานที่ที่ง่ายในการขนถ่ายสินค้า รายรอบชายแดนแม่สาย-ท่าขี้เหล็ก และเมื่อได้รับสินค้าจากส่วนกลางเรียบร้อยแล้วก็จะทำการจัดส่งให้กับลูกค้าซึ่งส่วนใหญ่ เมื่อรวบรวมสินค้าได้มากพอกับจำนวนสั่งซื้อของลูกค้า ผู้ประกอบการจะนำสินค้าบรรทุกไปส่งให้ลูกค้าที่จุดผ่านแดน

(2) การนำเข้าสินค้าอุปโภคบริโภคจากผู้ประกอบการชาวพม่า

จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการในการนำเข้าสินค้าอุปโภคบริโภคจากประเทศพม่า ตัวอย่างสินค้าเช่น เสื้อผ้า กระเทียม ผู้ส่งออกจากประเทศพม่าจะเป็นพ่อค้าส่งรายใหญ่ นอกจากที่จะส่งสินค้าให้กับผู้ประกอบการค้าส่งในประเทศไทยแล้ว ผู้ส่งออกยังส่งสินค้าให้กับพ่อค้าปลีกในประเทศพม่า นำสินค้ามาจำหน่ายที่ตลาดในอำเภอแม่สายอีกทางหนึ่ง โดยพ่อค้าปลีกจะหาบสินค้าผ่านด่านในดอนเข้าตุ้มมาขายสินค้าในตลาดแม่สาย และจะหาบสินค้ากลับก่อนปิดด่านตอนเย็น

ที่มา: ศุภจิตา อติสรศุภพงษ์ (2549)

รูปที่ 4.14 การส่งออกสินค้าของผู้ส่งออกประเทศพม่า

จากรูปที่ 4.14 ผู้ประกอบการแม่สายนำเอาสินค้ามากกระจายต่อให้กับพ่อค้าส่งและพ่อค้าปลีกแม่สาย และในบางส่วนนำไปจำหน่ายในตลาดอำเภอแม่สายซึ่งตลาดอำเภอแม่สายในปัจจุบันจะมีพ่อค้าปลีกจากประเทศพม่าหาบสินค้ามาขาย โดยปริมาณพ่อค้าปลีกในตลาดมีมากกว่าร้อยละ 60 (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2548)

การนำเข้า ขึ้นอยู่กับประเภทสินค้าเป็นสำคัญ สรุปได้ดังนี้

(1) การค้าขายบริเวณชายแดน ส่วนใหญ่เป็นการค้าของป่าต่างๆ และสินค้าประเภทพืชไร่ โค-กระบือมีชีวิต และอัญมณี ซึ่งเป็นสินค้าต้องห้ามที่กระทรวงพาณิชย์พม่าได้ออกประกาศห้ามส่งออกตามแนวชายแดน ซึ่งการค้าขายสินค้าประเภทพืชไร่ และของป่าจะเป็นการลักลอบค้าระหว่างพ่อค้ารายย่อย ขณะที่หากมีการค้าในจำนวนมากต้องมีการขอใบอนุญาตจากรัฐบาลในย่างกุ้งและสามารถส่งออกทางท่าเรือเท่านั้น ขณะที่โค-กระบือมีชีวิตมีการลักลอบนำเข้ามาขายตามแนวชายแดน ส่วนการค้าอัญมณีนั้นเนื่องจากรัฐบาลพม่ากำหนดให้มีการประมูลอัญมณีที่ย่างกุ้ง ทำให้การนำเข้าอัญมณีบริเวณชายแดนส่วนใหญ่เป็นไปได้เพียงการลักลอบนำ

เข้าอัญมณีขนาดเล็ก สามารถพกพาได้สะดวก และมีราคาไม่สูงมากนักมาจำหน่ายให้พ่อค้าอัญมณีในอำเภอแม่สาย

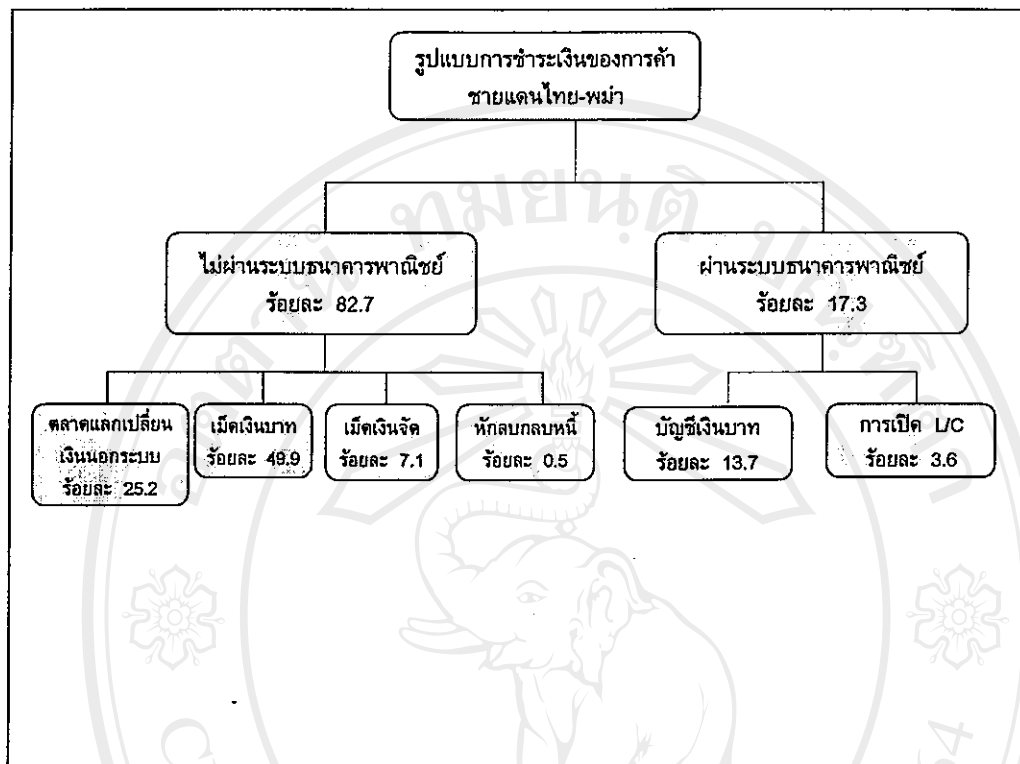
(2) การค้าผ่านแดน ได้แก่ สินค้าจากจีนที่นำมาจำหน่ายในตลาดชายแดนที่จังหวัดท่าขี้เหล็ก และข้ามเข้ามาขายในฝั่งไทย สินค้าดังกล่าวเริ่มมีบทบาทมากขึ้นในปัจจุบัน

4.8 รูปแบบการชำระเงินของการค้าชายแดนไทย-พม่าด้านอำเภอแม่สาย

ธนาคารแห่งประเทศไทย (2548) ได้ศึกษาพบว่าในอดีตการชำระเงินสำหรับการซื้อขายสินค้าบริเวณชายแดนไทย-พม่ามีหลายรูปแบบขึ้นอยู่กับสถานการณ์ ความสะดวก และความต้องการของกลุ่มค้าเป็นสำคัญ โดยปัจจุบันจำแนกออกได้เป็น 2 ลักษณะใหญ่ๆ ดังแสดงในรูปที่ 4.10 ประกอบด้วย

(1) การชำระเงินค่าสินค้าที่ไม่ผ่านระบบธนาคารพาณิชย์ มีสัดส่วนลดลงจากร้อยละ 93.0 เมื่อปี 2536 เหลือร้อยละ 82.7 ของมูลค่าการค้าทั้งหมด จำแนกเป็นการชำระด้วยเงินสดเงินบาทร้อยละ 49.9 รองลงมาคือ การชำระค่าสินค้าโดยผ่านระบบการหักบัญชีร้อยละ 25.2 การชำระด้วยเงินจัตร้อยละ 7.1 และการชำระเงินด้วยวิธีการหักกลบลบหนี้ระหว่างบริษัทในเครือมีเพียงร้อยละ 0.5

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

รูปที่ 4.15 สัดส่วนการชำระเงินค่าสินค้าชายแดนไทย-พม่า

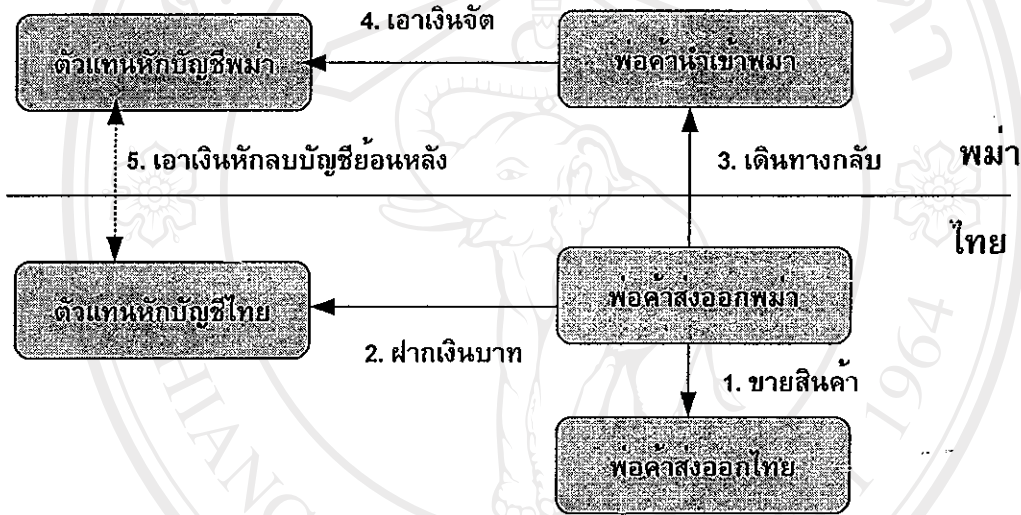
(2) การชำระเงินค่าสินค้าผ่านระบบธนาคารพาณิชย์ มีสัดส่วนเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 7.0 เมื่อปี 2536 เป็นร้อยละ 17.3 ของมูลค่าการค้าทั้งหมด ซึ่งได้แก่ การชำระค่าสินค้าด้วยบัญชีเงินบาท ร้อยละ 13.7 รองลงมาคือ การชำระค่าสินค้าด้วยวิธีการเปิด L/C ให้คู่ค้าร้อยละ 3.6 รูปแบบการชำระเงิน ปี 2546

ทั้งนี้จากการสำรวจพบว่ารูปแบบการชำระเงินใน 2 ประเภทหลักๆ สามารถจำแนกออกเป็นลักษณะเฉพาะได้อีก 6 รูปแบบ ดังนี้

4.8.1 การชำระเงินผ่านระบบการหักบัญชี (โพงก๊วน)

การชำระเงินผ่านระบบการหักบัญชีหรือเรียกกันในกลุ่มพ่อค้าชายแดนว่า “โพงก๊วน” นั้นเป็นระบบที่พ่อค้าชายแดนไทย - พม่าพัฒนาเพื่อรองรับรูปแบบการค้าชายแดนที่มีลักษณะเฉพาะ โดยอาศัยตราสารที่พ่อค้าไทยและพ่อค้าพม่ามักจะกำหนดขึ้นเพื่อเป็นสื่อกลางในการชำระเงิน หรือ “โพงก๊วน” ทั้งนี้ในทางปฏิบัติอาจใช้ธนบัตรใบละ 1 จัด เป็นตราสารทางการเงิน และใช้หมวดอักษรกับหมายเลขธนบัตรเป็นตัวกำหนดมูลค่า เช่น กำหนดให้ 1 จัด มีค่าเท่ากับ 10,000 บาท หรืออาจจะมีมูลค่าสูงหรือต่ำกว่านี้ก็ได้แล้วแต่จะตกลงกัน ทั้งนี้เพื่อความ

ปลอดภัยของพ่อค้าพม่าตลอด เส้นทางเดินทางจากการถูกปล้นและการถูกตรวจสอบของทางกรม เพราะกฎหมายพม่าห้ามประชาชนครอบครองเงินตราต่างประเทศ ในอดีตเมื่อพ่อค้าส่งออกพม่าเดินทางเข้ามาขายสินค้าให้กับพ่อค้านำเข้าไทย พ่อค้าส่งออกพม่าจะนิยมไม่ขนเม็ดเงินบาทกลับพม่า แต่จะนำเม็ดเงินบาททั้งหมดไปฝากไว้กับตัวแทนหักบัญชีไทย (Clearing Agent) เพื่อให้ตัวแทนหักบัญชีไทยเป็นธุระโอนเงินไปพม่าแทน ในกรณีนี้ตัวแทนหักบัญชีไทยจะให้ “โพงก๊วน” กับพ่อค้าส่งออกพม่า เพื่อใช้เป็นหลักฐานในการถอนเงินจัดกับตัวแทนหักบัญชีที่อยู่ในประเทศพม่า (ดังแสดงในรูปที่ 4.16)

ที่มา: ฝ่ายวิชาการ ธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคเหนือ (2548)

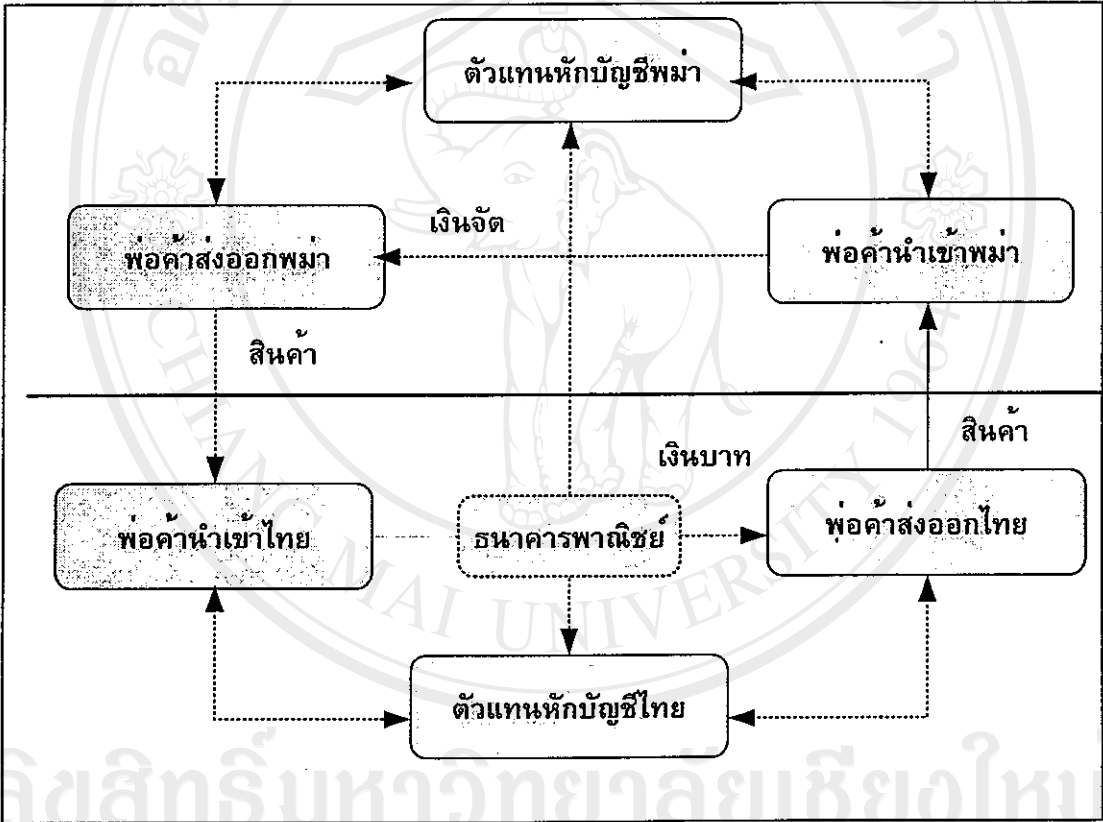
รูปที่ 4.16 การชำระเงินผ่านระบบการหักบัญชี

ในทางตรงกันข้าม เมื่อพ่อค้านำเข้าพม่าเข้ามาซื้อสินค้าจากพ่อค้าส่งออกไทย ก็จะมีเงินจัดไปฝากไว้กับตัวแทนชำระบัญชีในประเทศพม่า แล้วนำเอกสารโพงก๊วนที่ผู้แทนชำระบัญชีในประเทศพม่าออกให้มาถอนเงินบาทกับตัวแทนหักบัญชีในประเทศไทย เพื่อซื้อสินค้าจากพ่อค้าส่งออกไทยต่อไป

จากการศึกษาของฝ่ายวิชาการ ธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคเหนือ (2548) พบว่า การชำระเงินด้วยระบบการหักบัญชีมีสัดส่วนร้อยละ 25.2 ของมูลค่าการค้าทั้งหมด ทั้งนี้เมื่อพ่อค้าส่งออกไทยขายสินค้าให้กับพ่อค้านำเข้าพม่าแล้ว พ่อค้าส่งออกไทยจะได้รับเงินค่าสินค้าเป็นเม็ดเงินบาทหรือโอนเงินผ่านธนาคารพาณิชย์เข้าบัญชีเงินฝากจากพ่อค้า

นำเข้าไทยที่ตัวแทนหักบัญชีในฝั่งไทยเป็นผู้ดำเนินการติดต่อจับคู่ให้ ซึ่งพ่อค้าส่งออกไทยอาจรู้จักหรือไม่รู้จักก็ได้ส่วนพ่อค้านำเข้าพม่าก็จะชำระค่าสินค้าเป็นเงินสดให้กับพ่อค้าส่งออกพม่า โดยมีตัวแทนหักบัญชีพม่าเป็นผู้ดำเนินการติดต่อจับคู่ให้เช่นกัน ทั้งนี้ ตัวแทนชำระบัญชีทั้ง 2 ประเทศจะชำระบัญชีกันเองในภายหลัง (ดังแสดงในรูปที่ 4.11) จะเห็นได้ว่าวิธีการชำระเงินแบบนี้ พ่อค้าไทยไม่ต้องขนเงินไปให้พ่อค้าพม่า

ขณะเดียวกันพ่อค้าพม่าเองก็ไม่ต้องนำเงินมาให้พ่อค้าไทย แต่จะได้รับชำระเงินจากพ่อค้าในฝั่งเดียวกัน โดยในระบบการชำระเงินแบบนี้ตัวแทนหักบัญชีมีบทบาทสำคัญในการเป็นสื่อกลางการทำธุรกรรม

ที่มา: ธนาคารแห่งประเทศไทย (2548)

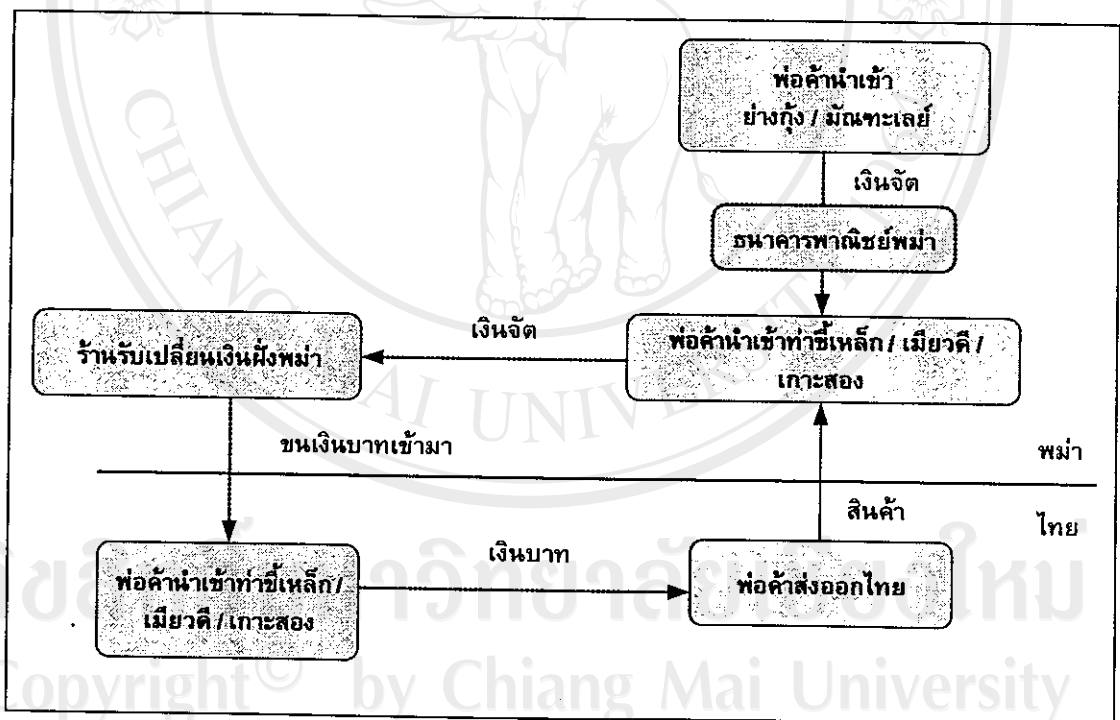
รูปที่ 4.17 การชำระเงินผ่านระบบหักบัญชี

อย่างไรก็ตามทั้งนี้จากการสำรวจของธนาคารแห่งประเทศไทย (2548) พบว่าจำนวนตัวแทนหักบัญชีไทยที่อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ไม่สามารถระบุจำนวนได้แน่นอนว่าผู้ใดเป็นตัวแทนหักบัญชีเนื่องจากกิจกรรมดังกล่าวผิดกฎหมายธุรกรรมการเงินของไทย แต่จากการสอบถามผู้ประกอบการพบว่าการชำระเงินผ่านระบบบัญชีธนาคารพาณิชย์มีแนวโน้มลดลง สาเหตุจากการบังคับใช้พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 ส่งผลให้พ่อค้าชายแดนระมัดระวังตัวในการรับโอนชำระเงินจากบุคคลที่อยู่ในรายชื่อเฝ้าระวังของสำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติด(ปปส.) อันเป็นสาเหตุให้เกิดปัญหาการถูกตรวจสอบและอายัดทรัพย์สินของผู้ประกอบการค้าชายแดนในที่สุด ดังนั้น การรับโอนเงินจากบุคคลที่สามพ่อค้าต้องรู้จักเป็นอย่างดี จึงทำให้ระบบการชำระเงินค่าสินค้าแบบหักบัญชีนี้เป็นระบบปิดและจำกัดอยู่ในกลุ่มผู้เกี่ยวข้องกับการค้าชายแดนเท่านั้น แต่การชำระค่าสินค้าด้วยวิธีการนี้ยังคงมีความสำคัญอยู่ ทั้งที่ด่านแม่สอดและแม่สายทั้งนี้ จากการที่รัฐบาลพม่าห้ามเอกชนค้าขายระหว่างประเทศ รวมทั้งการจำกัดการนำเข้าสินค้า 15 รายการซึ่งส่วนใหญ่เป็นสินค้าที่จำเป็นต่อการอุปโภคบริโภคของประชาชนพม่า ทำให้พ่อค้าพม่าต้องทำการค้าขายในลักษณะที่ลักลอบและไม่สามารถชำระค่าสินค้าผ่านระบบธนาคารพาณิชย์ได้ประกอบกับธนาคารพาณิชย์ของพม่าเองก็ยังไม่มีความพึงพอใจที่จะรองรับการค้าที่เป็นสากลอีกทั้งประเทศพม่ามีอัตราแลกเปลี่ยนอยู่ 2 อัตรา หากทำธุรกรรมการค้าชำระค่าสินค้าผ่านระบบธนาคารพาณิชย์ พ่อค้าไทยจะเป็นฝ่ายเสียเปรียบ เพราะอัตราแลกเปลี่ยนที่เป็นทางการจะแตกต่างจากอัตราแลกเปลี่ยนในตลาดมืดเป็นอย่างมาก ดังนั้น ปัจจัยต่างๆ ที่กล่าวมาแล้วแต่เป็นข้อจำกัดที่ทำให้พ่อค้าไทยและพ่อค้าพม่าต้องหาวิธีการชำระค่าสินค้าที่จะรองรับระบบการค้าของตนขึ้นมา เพื่อให้การค้าดำเนินไปได้ด้วยความเรียบร้อย ส่งผลให้วิธีการชำระค่าสินค้าแบบหักบัญชีเป็นที่นิยมใช้กันอย่างมากของพ่อค้าชายแดนไทย-พม่า

4.8.2 การชำระค่าสินค้าด้วยเงินบาท

ในอดีตที่ผ่านมาการชำระค่าสินค้าโดยใช้เงินบาทสำหรับการค้าชายแดนไทย-พม่าไม่เป็นที่นิยมมากนักเมื่อเทียบกับการหักบัญชีผ่านตัวแทนหักบัญชี ทำให้บทบาทของเงินบาทในการชำระค่าสินค้าตามแนวชายแดนมีไม่มากนัก อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันการใช้เงินบาทเป็นสื่อกลางในการชำระค่าสินค้ามีแนวโน้มเพิ่มขึ้นมาเป็นลำดับ ทั้งนี้ จากการศึกษา พบว่า สัดส่วนของการชำระค่าสินค้าด้วยเงินบาทคิดเป็นร้อยละ 49.9 ของมูลค่าการค้าทั้งหมด ความจำเป็นของการเลือกใช้บริการชำระค่าสินค้าด้วยเงินบาท เนื่องจากพ่อค้าส่งออกไทยไม่ต้องการรับความเสี่ยงจากการเปลี่ยนแปลงของค่าเงินบาทที่ค่อนข้างผันผวนและหลีกเลี่ยงปัญหาจากการถูกตรวจสอบแหล่งที่มาของเงินโอนจากหน่วยงานราชการ อีกทั้งการนำเข้าอัญมณีจากทางพม่าได้ลดลงอย่างมาก เนื่องจากทางพม่าห้ามเอกชนส่งออกอัญมณี หยก และไข่มุก ทำให้พ่อค้า

พม่าต้องลักลอบนำอัญมณีเข้ามาขายในไทย โดยแอบนำติดตัวเข้ามาจำหน่ายให้กับพ่อค้าฝั่งไทยด้วยตนเอง หากมีการตกลงซื้อขาย พ่อค้านำเข้าไทยก็จะชำระเป็นเงินบาทให้แก่พ่อค้าพม่า การชำระค่าสินค้าโดยใช้เงินบาทมีทั้งที่การชำระเป็นเงินสดและการชำระเงินเชื่อทั้งนี้ผู้ส่งออกไทยส่วนใหญ่มักให้สินเชื่อการค้าตั้งแต่ 1 สัปดาห์จนถึง 1 เดือน ขึ้นกับประเภทสินค้าและระดับความไว้วางใจระหว่างคู่ค้าเป็นสำคัญ สำหรับกระบวนการในการชำระค่าสินค้าด้วยเงินบาทนั้นในกรณีที่พ่อค้าพม่าสั่งซื้อสินค้าจากพ่อค้าไทยนั้น พ่อค้านำเข้าของพม่า ณ เมืองปลายทาง เช่น เมืองย่างกุ้งหรือ เมืองมณฑะเลย์ จะโอนเงินจัดผ่านระบบธนาคารให้กับพ่อค้าพม่าที่อยู่บริเวณชายแดนที่เมืองท่าขี้เหล็ก จากนั้นพ่อค้านำเข้าพม่าที่เมืองชายแดนจะเบิกเงินจัดที่ธนาคารพาณิชย์ของพม่า และนำเงินจัดมาแลกเปลี่ยนเป็นเงินบาทที่ร้านรับแลกเปลี่ยนเงินที่อยู่เมืองท่าขี้เหล็กเมื่อได้เงินบาทแล้วพ่อค้านำเข้าพม่าที่เมืองชายแดนจะนำเงินบาทข้ามแดนมาชำระค่าสินค้าให้พ่อค้าส่งออกไทยที่ฝั่งไทย นอกจากนี้ ยังมีพ่อค้านำเข้าพม่าบางส่วนที่นำเงินบาทติดตัวเข้ามาชำระค่าสินค้าให้แก่พ่อค้าถึงบริษัทที่กรุงเทพฯ (ดังแสดงในรูปที่ 4.18)

ที่มา: ธนาคารแห่งประเทศไทย (2548)

รูปที่ 4.18 การชำระค่าสินค้าด้วยเงินบาท

4.8.3 การชำระค่าสินค้าด้วยเงินสด

จากการสำรวจพบว่าในบริเวณอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย พบว่า แทบจะไม่มีพ่อค้านำเข้ารายได้ชำระค่าสินค้านำเข้าในรูปของเงินสดเลย โดยส่วนใหญ่จะเป็นการชำระค่าสินค้าด้วยเงินบาทที่ฝั่งแม่สายรวมถึงผู้ส่งออกไทยก็ไม่ยอมรับชำระค่าสินค้าเป็นเงินสดเช่นกัน เพราะหากรับชำระค่าสินค้าเป็นเงินสดแล้วผู้ส่งออกไทยจะเป็นฝ่ายเสียเปรียบ เนื่องจากเงินสดเป็นเงินสดที่มีแนวโน้มที่จะอ่อนตัวลงและไม่มีตลาดที่จะรับแลกเปลี่ยนเงินสด ประกอบกับพ่อค้าส่งออกไทยไม่มั่นใจว่าเป็นธนบัตรจริงหรือไม่ จึงทำให้พ่อค้าไทยเลี้ยงที่จะรับชำระค่าสินค้าในรูปของเงินสด

4.8.4 การชำระค่าสินค้าด้วยวิธีหักกลบลบหนี้ระหว่างบริษัทในเครือ

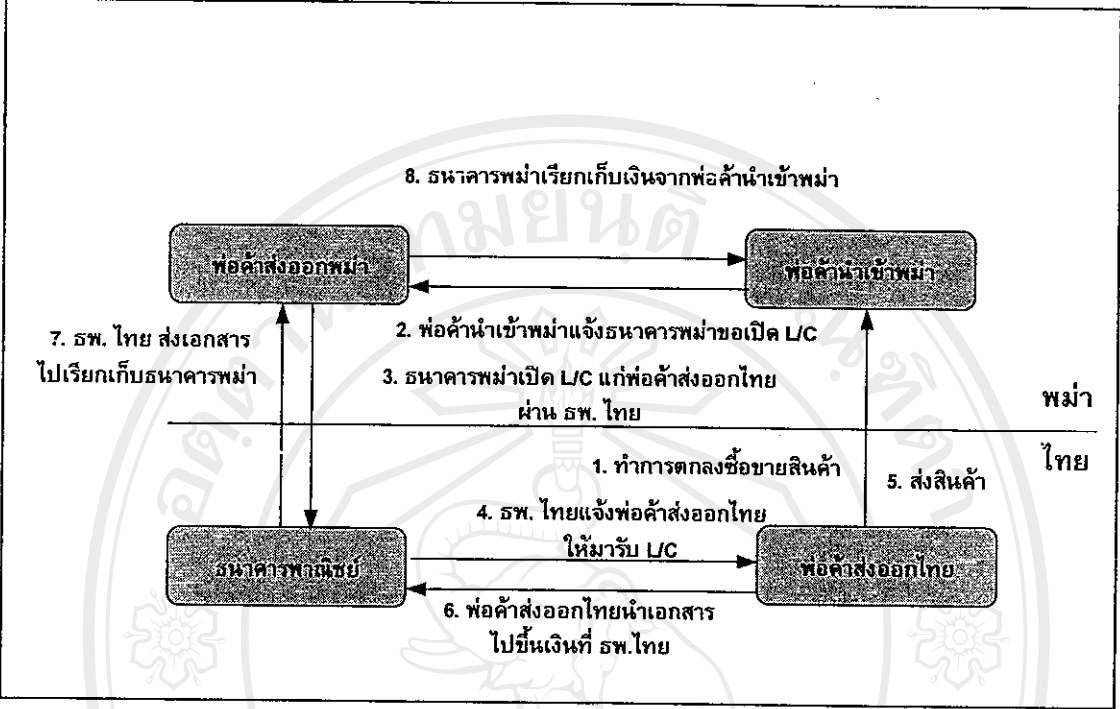
ปัจจุบัน นักธุรกิจไทยหลายรายได้เข้าไปลงทุนโดยเปิดบริษัทในพม่าเพื่อดำเนินกิจการนำเข้าสินค้าจากไทยและกระจายสินค้าให้กับพ่อค้าในพม่า ขณะเดียวกันก็จะใช้โอกาสนี้หักกลบลบหนี้ค่าสินค้านี้ระหว่างบริษัทที่มีเจ้าของคนเดียวกันหรือบริษัทในเครือ วิธีดังกล่าวจะช่วยลดปัญหาการโอนเงินชำระค่าสินค้าและส่วนต่างจากอัตราแลกเปลี่ยน จากการสำรวจพบว่าสัดส่วนการชำระเงินด้วยวิธีนี้มีน้อยมากเพียงร้อยละ 0.5 ของมูลค่าการค้าทั้งหมด ทั้งนี้ บริษัทที่จัดตั้งในประเทศพม่าส่วนใหญ่จะจดทะเบียนในนามของคนพม่า เพื่อให้ได้สิทธิในการเป็นบริษัทท้องถิ่น (local company) และให้คนพม่าเป็นผู้ดูแลเรื่องการทำนิติกรรมสัญญาต่างๆ กับทางการพม่า ซึ่งอาจจะมีพนักงานคนไทยเข้าไปดูแลความเรียบร้อยด้านการเงินของบริษัทสาเหตุที่ต้องจดทะเบียนบริษัทในนามของคนพม่าเพื่อให้ได้สิทธิการเป็นบริษัทท้องถิ่น เนื่องจากหากจดทะเบียนในนามของคนไทยหรือบุคคลที่ไม่ใช่สัญชาติพม่า รัฐบาลพม่าถือเป็นการลงทุนโดยบริษัทต่างชาติ ซึ่งบริษัทต่างชาติต้องจ่ายค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวกับสาขารูปโภคทั้งหมด เช่น ภาษี ค่าน้ำ ค่าไฟ เป็นเงินสดดอลลาร์สหรัฐทั้งหมด ขณะเดียวกันรัฐบาลพม่ากำหนดราคาค่าสาขารูปโภคของบริษัทต่างชาติสูงกว่าบริษัทท้องถิ่น ทำให้นักธุรกิจไทยมีภาระต้นทุนสูงเมื่อเทียบกับนักธุรกิจท้องถิ่นที่จ่ายค่าใช้จ่ายเป็นเงินสด และอัตราที่ต่างกัน เช่น ค่าโทรศัพท์ผู้ประกอบการพม่าชำระค่าโทรศัพท์เป็นเงินสดในอัตรานาทีละ 6 จั๊ด เทียบเป็นเงินบาทเท่ากับ 0.24 บาท ขณะที่ผู้ประกอบการไทยต้องชำระค่าโทรศัพท์ในอัตรานาทีละ 1 ดอลลาร์สหรัฐหรือนาทีละ 42 บาท ซึ่งต่างกันกว่า 170 เท่า

4.8.5 การชำระค่าสินค้าด้วยการเปิด L/C

การชำระค่าสินค้าด้วยการเปิด L/C เป็นการชำระค่าสินค้าผ่านระบบธนาคารที่มีหลักประกันว่า ผู้ขายสินค้าจะได้รับเงินค่าสินค้าเมื่อได้ส่งมอบสินค้า และผู้ซื้อจะได้รับสินค้าเมื่อจ่ายเงินค่าสินค้าเรียบร้อยแล้ว ทั้งนี้ การชำระค่าสินค้าด้วยการเปิด L/C ส่วนใหญ่จะเป็นการค้าชาย

ระหว่างสองฝ่ายซึ่งไม่มีความคุ้นเคยกันเช่นที่รูปแบบการชำระเงินกล่าวนำข้างต้น จึงต้องอาศัย L/C เป็นสัญญาประกันการได้เงินจากการซื้อขาย ในขณะที่เดียวกันการเปิด L/C อาจทำในกรณีที่เป็นการซื้อขายสินค้าที่ไม่เป็นที่ต้องห้ามของทั้งไทยและพม่าก็ได้ ซึ่งจะทำให้การส่งออกหรือนำเข้าสินค้าผ่านท่าเรือคลองเตยหรือตามด่านชายแดนของไทยก็ได้ จากการศึกษพบว่า การชำระค่าสินค้าด้วยการเปิด L/C มีสัดส่วนเพียงร้อยละ 3.6 ของมูลค่าการค้ารวม โดยพ่อค้าในบริเวณชายแดนไม่นิยมการเปิด L/C เพื่อชำระค่าสินค้า เนื่องจากรูปแบบการค้าที่พ่อค้าชายแดนนิยมซื้อขายระหว่างกันอาศัยความคุ้นเคย และค้าขายกันมาเป็นเวลานาน จึงไม่จำเป็นต้องใช้ระบบ L/C กอปรกับการค้าชายแดนในบริเวณดังกล่าวไม่นิยมใช้เอกสารทางการค้า ทำให้การชำระเงินด้วย L/C เป็นเรื่องที่ยุ่งยากและไม่เป็นที่นิยม ขณะที่การนำเข้าก๊าซของบริษัท ปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย (ปตท.) นั้น บริษัทแม่ในส่วนกลางเป็นผู้ดำเนินการชำระเงินผ่าน clearing agent ที่สิงคโปร์ให้กับรัฐบาลพม่าเป็นเงินดอลลาร์สหรัฐ ด้านผู้ประกอบการในกรุงเทพฯ ที่ค้าขายกับพม่านิยมใช้วิธีการชำระค่าสินค้าด้วย L/C นั้นเนื่องจากไม่คุ้นเคยกับระบบการค้าแบบที่เป็นอยู่ในบริเวณชายแดน จึงใช้การชำระค่าสินค้าผ่านระบบ L/C และชำระด้วยเงินสกุลดอลลาร์สหรัฐ โดยมีขั้นตอนการชำระเงินแสดงในรูปที่ 3-8 อย่างไรก็ตาม จากการสำรวจพบว่า ในช่วงต้นเดือนมีนาคม 2546 การชำระเงินด้วย L/C เริ่มประสบปัญหา เนื่องจากธนาคารพาณิชย์ไทยไม่ยอมรับ L/C ของพม่า ทำให้บริษัทนำเข้าในพม่าต้องเปิด L/C ผ่านธนาคารพาณิชย์ในฮ่องกง เพื่อสลักหลังรับรอง แล้วค่อยส่งมายังธนาคารพาณิชย์ไทย ซึ่งการได้รับประกันจากธนาคารพาณิชย์ในฮ่องกงทำให้ธนาคารพาณิชย์ไทยไม่ต้องรับภาระความเสี่ยง เพราะหากเบิกเงินไม่ได้ธนาคารพาณิชย์ในฮ่องกงจะเป็นผู้รับความเสี่ยงไป อย่างไรก็ตาม บริษัทนำเข้าของพม่าจะต้องเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นสำหรับค่าธรรมเนียมในการสลักหลังให้กับธนาคารพาณิชย์ในฮ่องกง นอกจากนี้ ในช่วงที่ประเทศสหรัฐคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจ ส่งผลให้ผู้นำเข้าและส่งออกไม่สามารถทำธุรกรรมการเงินในรูปดอลลาร์สหรัฐได้ จึงต้องทำธุรกรรมในรูปสกุลยูโรแทน แต่การเปิด L/C ยังอยู่ในรูปเงินดอลลาร์สหรัฐ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ที่มา: ธนาคารแห่งประเทศไทย (2548)

รูปที่ 4.19 การชำระเงินด้วยการเปิด L/C กรณีพ่อค้าพม่านำเข้าสินค้าจากไทย

4.8.6 การชำระค่าสินค้าผ่านบัญชีเงินบาททั่วไป

ในปัจจุบัน ผู้ประกอบการค้าชายแดนสามารถเปิดบัญชีเงินบาททั่วไป หรือบัญชีเงินบาทของผู้มีถิ่นที่อยู่นอกประเทศ (Nonresident Baht Account: NRBA) กับสาขาธนาคารพาณิชย์ไทยอำเภอชายแดน เพื่อความสะดวกในการโอนเงินชำระค่าสินค้า และลดความเสี่ยงในความเสี่ยงของค่าเงินจัตที่ไม่มีเสถียรภาพเมื่อเทียบกับเงินบาท ประกอบกับธนาคารพาณิชย์ไทยมีความมั่นคง เป็นที่น่าเชื่อถือและสามารถเบิกถอนเงินได้ทันทีเมื่อต้องการใช้เงิน แต่ผลการสำรวจพบว่า ผู้ประกอบการค้าชายแดนส่วนใหญ่เปิดบัญชีเงินบาททั่วไปสำหรับรองรับธุรกรรมดังกล่าว โดยหากพ่อค้าไทยนำเข้าสินค้าจากพม่า พ่อค้านำเข้าไทยจะโอนเงินเข้าบัญชีของพ่อค้าส่งออกพม่าที่เปิดบัญชีไว้กับสาขาธนาคารพาณิชย์ไทย และหากเป็นกรณีพ่อค้าไทยส่งออก พ่อค้าพม่าซึ่งมีบัญชีเงินฝากที่สาขาธนาคารพาณิชย์ไทยจะโอนค่าสินค้าให้กับพ่อค้าส่งออกไทย (ดังแสดงในรูปที่ 4.20)

บทที่ 5

การค้าชายแดนด้านอำเภอเชียงแสน

5.1 ประวัติความเป็นมาของอำเภอเชียงแสน

5.1.1 ประวัติความเป็นมาและพัฒนาการของอำเภอเชียงแสน

เมืองเชียงแสนโบราณ บนที่ราบแคบ ๆ ริมฝั่งขวาของแม่น้ำโขง หรือชาวบ้านเรียกว่าแม่น้ำของ ติดกับประเทศลาว ต้นแม่น้ำโขงนี้อยู่ในประเทศทิเบต คนในท้องถิ่นของจังหวัดเชียงรายเรียกเมืองนี้ว่า “เวียงเก่า” เนื่องบริเวณนี้ เป็นดินแดนที่เหมาะสมแก่การตั้งถิ่นฐานและการดำรงชีวิต เนื่องจากมีทรัพยากรธรรมชาติอย่างมากมาย อากาศดี ดินดีเหมาะแก่การเพาะปลูก ไม่แห้งแล้ง จึงมีคนเข้ามาตั้งรกรากในบริเวณนี้ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์จนถึงปัจจุบัน

ในพงศาวดารเมืองเงินยางเชียงแสนกล่าวว่าท้าวลาวจกกราชเป็นกษัตริย์ผู้สร้างเมืองนี้ขึ้นมีชื่อเรียกกันหลายชื่อ เช่น เมืองหิรัญนครเงินยาง หิรัญนครเงินยัง เมืองนี้ได้ตั้งอยู่ตลอดมาจนถึงรัชสมัยพญามังราย ต่อมาพญามังรายยกทัพไปตีเมืองลำพูนได้ แล้วไปสร้างเมืองเชียงใหม่ ซึ่งในขณะนี้เมืองหิรัญนครเงินยางคงจะกลายเป็นเมืองร้าง เพราะปรากฏว่าภายหลังพญามังรายโปรดให้พระยาแสนภูพะราชนัดดาไปทำการบูรณะเมืองเงินยางเชียงแสนที่ร้างไปนั้น ให้เป็นบ้านเป็นเมืองขึ้นใหม่ เมื่อ พ.ศ. 1871 (กรมศิลปากร) มีขนาดกว้าง 700 วา ยาว 1,200 วา มีประตูเมืองทั้งหมด 11 แห่ง คือ ทางทิศเหนือ มีประตูยางเทิง ทิศตะวันตกมีประตูหนองมุด ประตูเชียงแสนหรือปัจจุบันนี้เรียกว่า ประตูป่าสัก และประตูทัพมาน ด้านทิศใต้มีประตูดินขอ ส่วนทิศตะวันออกซึ่งติดกับลำน้ำโขงมีประตูท่ารั้วปึก ท่าอ้อย ท่าวิสุท่า ท่าหลวง ท่าเสาดิน ท่าคาว

เมืองเชียงแสนเป็นศูนย์กลางของอาณาจักรล้านนาสืบมาจนถึงสมัยพระยาคำฟู จึงมีฐานะเป็นเมืองมหาอุปราช และใน พ.ศ. 1910 ในรัชสมัยของพญากือนาจึงกลายเป็นเพียงเมืองหน้าด่าน มีขุนนางเป็นผู้ปกครองภายใต้การกำกับดูแลของเมืองเชียงใหม่ แต่ยังคงเป็นศูนย์กลางทางศาสนา ของล้านนาตะวันออก โดยมีหลักฐานการเสด็จมาสร้างวัดวาอารามของกษัตริย์เมืองเชียงใหม่หลายพระองค์ เช่น พญาแสนเมืองมา พระเจ้าเมืองแก้ว จนกระทั่งเมืองเชียงใหม่อและล้านนาทั้งหมดตกเป็นประเทศราชของพม่า ใน พ.ศ. 2101

ในระยะแรกนั้นพม่ายังคงให้ขุนนางพื้นเมืองของล้านนาเป็นผู้ปกครองเมือง ภายใต้การกำกับดูแลของขุนนางพม่า แต่ในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 22 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 23 หัวเมืองล้านนาโดยเฉพาะเมืองเชียงใหม่ได้กลายเป็นยุทธภูมิระหว่างกรุงศรีอยุธยาและพม่า พม่าจึงหันมาใช้เมืองเชียงแสนเป็นที่มั่นและให้มีอำนาจควบคุมหัวเมืองทางตอนเหนือและทาง

ตะวันออกบางส่วน โดยให้ขึ้นตรงต่อกรุงอังวะของพม่า การใช้เมืองเชียงแสนเป็นที่มั่นของพม่า มีผลให้เมืองเชียงแสนต้องตกอยู่ในภาวะสงครามหลายครั้ง จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2346 (กรม ศิลปากร) พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 ได้โปรดเกล้าฯ ให้ เจ้าเมืองเวียงจันทร์ เจ้าเมืองเชียงใหม่ นำทัพเมืองเชียงใหม่มาร่วมด้วย เมืองแพร่ เมืองน่าน และ นครลำปางขับไล่พม่าออกไปจากเมืองเชียงแสนได้สำเร็จ และทรงโปรดให้รื้อทำลายกำแพง เมืองบางส่วนลง แล้วเผาทำลายบ้านเรือน เพื่อมิให้พม่าใช้เป็นที่ยมั่นได้อีก และได้มีการกวาด ต้อนผู้คนจำนวนประมาณ 23,000 คน แบ่งไปตั้งภูมิลำเนาในที่ต่าง ๆ คือ เชียงใหม่ ลำปาง แพร่ น่าน และอีกส่วนหนึ่งไปอาศัยอยู่ที่เมืองสระบุรี และราชบุรี เมืองเชียงแสนจึงได้ถูกทิ้งร้าง มาตั้งแต่บัดนั้น

ในปี พ.ศ. 2412 ได้มีพวกพม่า ไทลื้อ และไทเขิน อพยพครอบครัวจากเชียงตุงเข้ามาตั้งอยู่ในเมืองเชียงแสน จำนวน 38,000 คน ดังนั้นพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์จึงโปรดเกล้าฯ ส่งกำลังพลมาขับไล่ผู้คนเหล่านั้นออกจากเมือง เชียงแสน และ พ.ศ. 2421 ได้ให้เจ้าอินต๊ะรัตน์ซึ่งเป็นหลานของเจ้าเมืองลำพูน อพยพผู้คน จากลำพูน ลำปาง และเชียงใหม่ 1,500 ครอบครัว กลับเข้ามาตั้งถิ่นฐานในเมืองเชียงแสน อีกครั้งหนึ่ง และในปี พ.ศ. 2437 มีการจัดระบบการปกครองใหม่ เมืองเชียงแสนถูกรวมเข้าเป็น “มณฑลพายัพ” ต่อมาถูกยุบให้เป็นกิ่งอำเภอเชียงแสนหลวงขึ้นอยู่กับอำเภอแม่จัน จนกระทั่ง วันที่ 10 เมษายน 2501 จึงยกฐานะจากกิ่งอำเภอเป็น “อำเภอเชียงแสน” ของจังหวัดเชียงราย จนถึงปัจจุบัน (อำเภอเชียงแสน, 2548)

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าเมืองเชียงแสนมีอดีตความเป็นมายาวนาน เป็นเมืองที่มี ร่องรอยของอารยธรรมมนุษย์แต่ละยุคสมัยมาโดยตลอด แม้ว่าบางครั้งจะถูกทิ้งร้างไป แต่เนื่อง จากสภาพแวดล้อมและทำเลที่ตั้งอันเหมาะสมกับการดำรงชีวิต ทำให้เมืองเชียงแสนถูกฟื้นฟูขึ้น มาอีกหลายครั้ง จนกระทั่งปัจจุบันนี้มีฐานะเป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดเชียงราย ที่มีความสำคัญ อย่างยิ่งในด้านการศึกษาประวัติศาสตร์และโบราณคดีของล้านนา เป็นเมืองที่มีความสำคัญด้าน การท่องเที่ยว และเป็นเมืองศูนย์กลางการค้าขายกับประเทศเพื่อนบ้านในแถบลุ่มแม่น้ำโขง ตอนบน ได้แก่ ประเทศลาว ประเทศพม่า และประเทศจีนตอนใต้ (ยูนนาน)

5.2 สภาพทั่วไปของอำเภอเชียงแสน

อำเภอเชียงแสนตั้งอยู่ริมแม่น้ำโขง มีพื้นที่ทั้งสิ้น 442 ตารางกิโลเมตร หรือ 276,250 ไร่ ห่างจากตัวจังหวัดเชียงราย 60 กิโลเมตร ภูมิประเทศทั่วไปของอำเภอเชียงแสน มีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำโขง และแม่น้ำหลายสาย คือ แม่น้ำกก แม่น้ำคำ แม่น้ำมะ แม่น้ำรวก ประมาณ ร้อยละ 50 สลับกับพื้นที่ภูเขา ร้อยละ 33 และพื้นที่หนองน้ำร้อยละ 12

มีอาณาเขตติดต่อกับอำเภอต่าง ๆ และชายแดนระหว่างประเทศติดต่อกับประเทศพม่า (เมียร์มา) ระยะทาง 17 กิโลเมตร และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ระยะทาง 40 กิโลเมตร

ทิศเหนือ ติดกับจังหวัดท่าขี้เหล็ก รัฐฉาน สหภาพพม่า (เมียร์มา) มีลำน้ำรวก เป็นเส้นกั้นพรมแดนและเมืองต้นฝั้ง แขวงบ่อแก้ว (หลวงน้ำทา) และติดต่อกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยมีแม่น้ำโขงเป็นเส้นกั้นพรมแดน

ทิศตะวันออก ติดกับอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย

ทิศใต้ ติดกับอำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย

ทิศตะวันตก ติดกับอำเภอแม่จันและอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

โดยทั่วไปอากาศจะหนาวจัดในช่วงเดือน ธันวาคม - มกราคม อุณหภูมิเฉลี่ยทั้งปี 21.9 องศาเซลเซียส ฤดูฝนมีฝนตกชุก ฝนตกเฉลี่ยทั้งปี 55.25 มม. ฤดูร้อนอากาศไม่ค่อยร้อนมากนัก

ลำน้ำที่สำคัญในเขตพื้นที่อำเภอเชียงแสน มีลำน้ำสายต่าง ๆ ไหลผ่าน ดังนี้

แม่น้ำกก มีต้นน้ำจากสหภาพพม่า ไหลผ่านจังหวัดเชียงใหม่ อำเภอเมืองเชียงราย อำเภอเวียงชัย อำเภอแม่จัน ไหลลงสู่แม่น้ำโขงที่บ้านสบกก หมู่ที่ 7 ตำบลบ้านแซว อำเภอ เชียงราย

แม่น้ำรวก มีต้นน้ำจากสหภาพพม่า เป็นแม่น้ำแบ่งเขตแดนระหว่างไทย-พม่า ไหลลงสู่แม่น้ำโขง ที่บ้านสบรวก หมู่ที่ 1 ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน

แม่น้ำคำ ไหลมาจากอำเภอแม่ฟ้าหลวงลงสู่แม่น้ำโขง ที่บ้านสบคำ หมู่ที่ 5 ตำบล เวียง อำเภอเชียงแสน

แม่น้ำโขง เป็นแม่น้ำนานาชาติ มีต้นน้ำจากประเทศทิเบต ไหลผ่านประเทศต่าง ๆ หลายประเทศ เช่น จีน พม่า ลาว กัมพูชา และเวียดนาม เป็นเส้นกั้นเขตแดนระหว่างไทย - ลาว แม่น้ำโขงเป็นแม่น้ำนานาชาติ มีต้นน้ำจากเทือกเขานาธารณรัฐประชาชนจีนไหลผ่านประเทศต่าง ๆ หลายประเทศ ได้แก่ สาธารณรัฐประชาชนจีน สหภาพพม่า ประเทศไทย สปป.ลาว กัมพูชา และไหลลงสู่ทะเลที่เวียดนาม เป็นเส้นกั้นเขตแดนระหว่างประเทศไทย - สปป.ลาว แม่น้ำโขงเป็นแม่น้ำสายเศรษฐกิจสำคัญที่มีคุณค่าของเอเชียในด้านการเดินเรือ การชลประทาน การผลิตกระแสไฟฟ้า ป่าไม้ การเกษตร การประมง โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ การท่องเที่ยวตามเส้นทางน้ำที่มีทิวทัศน์สวยงาม แปลกตา จากแก่งหิน ภูเขา สภาพป่าไม้อันอุดมสมบูรณ์และความงามของธรรมชาติ แม่น้ำโขงช่วงผ่านประเทศไทย ด้านอำเภอเชียงแสน สามารถใช้เป็นเส้นทางเดินเรือระหว่างท่าเรือที่ อำเภอเชียงแสน ไปยังท่าเรือเชียงรุ่ง ประเทศจีน ทำให้สามารถทำการค้าขายระหว่างประเทศไทย-พม่า-ลาว-จีน ผ่านทางลำน้ำโขงได้ นอกจากนี้ ในลำน้ำโขง

ช่วง อำเภอเชียงแสน ยังเป็นแหล่งประมงน้ำจืดเป็นเส้นทางการท่องเที่ยวทางน้ำ เพื่อชมวิวกวทัศน์สุดฝั่งแม่น้ำโขง โดยเฉพาะบริเวณสามเหลี่ยมทองคำนอกจากนี้ยังมีการใช้น้ำเพื่อการเกษตรกรรมอีกด้วย

การที่ทิศเหนือติดกับจังหวัดท่าขี้เหล็ก รัฐฉาน สหภาพพม่า(เมียร์มา) มีลำน้ำรวกเป็นเส้นกั้นพรมแดนและเมืองต้นฝั้ง แขวงบ่อแก้ว (หลวงน้ำทา) และติดต่อกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยมีแม่น้ำโขงเป็นเส้นกั้นพรมแดน ด้วยเหตุนี้เองที่ทำให้นอกจากจะสามารถใช้เส้นทางทางบกในการเดินทางไปอำเภอเชียงแสนแล้วยังสามารถใช้เส้นทางทางน้ำโดยใช้แม่น้ำโขงเป็นเส้นทางหลักเพื่อเดินทางเข้ามายังอำเภอเชียงแสนได้ และเส้นทางเดินเรือนี้เองที่มีผลต่อการเจริญเติบโตของอำเภอเชียงแสน เนื่องจากเป็นเส้นทางที่ใช้ติดต่อทำการค้ากับประเทศเพื่อนบ้าน คือ สหภาพพม่า สปป.ลาว และจีนตอนใต้ซึ่งสร้างงานและสร้างรายได้ให้แก่พ่อค้าและประชาชนในอำเภอเชียงแสนเป็นอย่างมาก การเดินเรือในแม่น้ำโขงที่ผ่านอำเภอเชียงแสนนั้นมี 2 ลักษณะ คือ

(1) การเดินเรือเพื่อการท่องเที่ยวตามลำน้ำโขง ธุรกิจการเดินเรือเพื่อการท่องเที่ยวตามลำน้ำโขง ส่วนใหญ่เป็นเรือของไทย เรือแต่ละลำจะมีขนาดแตกต่างกันแต่ส่วนใหญ่แล้วจะรับนักท่องเที่ยวได้ไม่เกินลำละ 10 คน ปัจจุบันมีเรือไว้คอยบริการนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติอยู่ทั้งหมดประมาณ 200 ลำ เส้นทางที่ใช้ในการล่องเรือคือ ล่องน้ำโขงจากบริเวณสามเหลี่ยมทองคำไปจนถึงหน้าท่าเรืออำเภอเชียงแสน อัตราค่าบริการประมาณ 130 บาท/คน/ชั่วโมง นอกจากนี้ยังมีเรือเร็ว เป็นเรือสัญชาติจีนสามารถบรรทุกผู้โดยสารได้ประมาณ 40 คน เพื่อบริการคณะทัวร์กรณีพิเศษ สำหรับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติที่ต้องการเดินเรือไปยังสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน

(2) การเดินเรือเพื่อการค้า เรือที่ใช้เป็นเรือสินค้าจากสาธารณรัฐประชาชนจีน ซึ่งเดินทางขึ้น-ล่องตามลำน้ำโขง ปัจจุบันสามารถเดินเรือได้เกือบตลอดทั้งปี ทำให้มีเรือสินค้าจากจีนมายังอำเภอเชียงแสนเกือบทุกวัน โดยในฤดูแล้งช่วงเดือนมกราคม-พฤษภาคม ต้องใช้เรือขนาดเล็ก (ขนาดต่ำกว่า 50 ตัน) เพราะน้ำตื้นและในแม่น้ำโขงมีเกาะแก่งมาก ส่วนในฤดูน้ำมากจะใช้เรือขนาด 50 ตันขึ้นไป

การติดต่อทำการค้ากับสาธารณรัฐประชาชนจีนทางแม่น้ำโขงจะผ่าน สปป.ลาว และสหภาพพม่า จากเส้นทางน้ำออกจากท่าเรือเชียงแสน อำเภอเชียงแสนขึ้นเหนือไปยังสาธารณรัฐประชาชนจีนให้ต้องผ่านเมืองต้นฝั้ง เมืองมอมของ สปป.ลาว และผ่านไปยังเมืองสบห่วยของสหภาพพม่า ก่อนที่จะถึงเมืองกวนเหล่ย์ของจีน แล้วยังเดินเรือขึ้นไปยังท่าเรือเมืองเชียงรุ่ง และต่อไปถึงท่าเรือซือเหมาของจีนได้ ระยะทางจากท่าเรือเชียงแสนของไทยจนถึงท่าเรือซือเหมาเป็นระยะทางประมาณ 429 กิโลเมตร โดยชาล่องแม่น้ำโขงจากจีนมายังเชียงแสนจะใช้เวลาประมาณ 1 วัน (8 ชั่วโมง) โดยจะต้องออกจากท่าเรือกวนเหล่ย์ในตอนเช้า

และมาถึงเมืองไทยในตอนเย็น เนื่องจากการเดินเรือในแม่น้ำโขงช่วงนี้ไม่สามารถเดินเรือช่วงเวลากลางคืนได้เพราะเส้นทางค่อนข้างอันตรายมีเกาะแก่งอยู่หลายแห่ง ดังนั้นหากออกเดินทางจากสาธารณรัฐประชาชนจีนสายก็ต้องพักค้างคืนระหว่างทาง ทำให้ใช้เวลาเดินทางประมาณ 2 วัน สำหรับการเดินเรือจากประเทศไทยทวนกระแสน้ำขึ้นไปจีนนั้น จะต้องใช้เวลาเดินทางประมาณ 2 วัน (12 ชั่วโมง) โดยต้องพักระหว่างทาง

การเดินเรือในแม่น้ำโขงนั้น ได้มีข้อตกลงการเดินเรือพาณิชย์ในแม่น้ำโขงตอนบนของ 4 ประเทศ คือ ไทย สหภาพพม่า สปป.ลาว และสาธารณรัฐประชาชนจีน เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2544 ทำให้มีความสะดวกในการเดินทางมากยิ่งขึ้น ซึ่งเรือที่ทำการขนส่งสินค้าในปัจจุบันทั้งหมดเป็นเรือจีน เนื่องจากกัปตันเรือจีนมีความชำนาญในการเดินเรือในลำน้ำโขง ซึ่งจากข้อตกลงการเดินเรือพาณิชย์ในแม่น้ำโขงได้กำหนดให้มีการเปิดท่าเรือ 14 แห่ง ในแม่น้ำโขง ได้แก่ ท่าเรือซือเหมา (Simao) เชียงรุ่ง (Xinghong) เหมีงหาน (Menghan) และกวนเหล่ย (Guanlei) ของสาธารณรัฐประชาชนจีน ท่าเรือบ้านทราย (Ban Sai) เชียงกก (Xiengkok) เมืองมอม (Muangmom) บ้านคอน (Ban Khouane) ห้วยทราย (Houaysai) และหลวงพระบาง (Luang Prabang) ของสปป.ลาว ท่าเรือบ้านเจียง (Wan Seng) และบ้านปุง (Wan Pong) ของสหภาพพม่า และท่าเรือเชียงแสนและเชียงของของไทย

5.3 พัฒนาการการค้าชายแดนอำเภอเชียงแสน

อำเภอเชียงแสนถือเป็นเมืองหน้าด่านแห่งแรกของประเทศที่มีแม่น้ำโขงไหลเข้าสู่ประเทศไทยและอยู่ในโครงการสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจที่จะมีการค้าร่วมกับจีน ลาว พม่า ถึงแม้ว่าจะอยู่ในฐานะเป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดเชียงราย แต่ถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งในด้านการศึกษา ประวัติศาสตร์และโบราณคดีของล้านนา เป็นเมืองที่มีความสำคัญด้านการท่องเที่ยว และเป็นเมืองศูนย์กลางการค้าขายกับประเทศเพื่อนบ้านในแถบลุ่มแม่น้ำโขงตอนบน ได้แก่ ประเทศลาว ประเทศพม่า เนื่องจากมีพรมแดนติดต่อกัน และประเทศจีนตอนใต้ (ยูนนาน) ที่ติดต่อกันโดยใช้เส้นทางเดินเรือผ่านแม่น้ำโขงไปยังแคว้นสิบสองปันนาของมณฑลยูนนานของสาธารณรัฐประชาชนจีน สำหรับมูลค่าการค้าชายแดนรวมทั้งผ่านอำเภอเชียงแสนไปยังคู่ค้า ได้แก่ พม่า ลาว และจีนนั้น โดยปัจจุบันประเทศจีนเป็นประเทศคู่ค้าที่สำคัญที่สุดของอำเภอเชียงแสน

ตารางที่ 5.1 มูลค่าการนำเข้า-ส่งออกไทย - จีนตอนใต้ด้านอำเภอเชียงแสน
ปี 2541 - 2548

หน่วย: ล้านบาท

ปี	พม่า		ลาว		จีน	
	นำเข้า	ส่งออก	นำเข้า	ส่งออก	นำเข้า	ส่งออก
2541	745,661.50	126,970,187.09	35,854,851.56	1,002,106.00	289,371,165.66	96,773,246.46
2542	5,812,096.76	122,914,334.77	211,441,270.21	39,049,784.00	430,443,665.33	438,408,140.14
2543	20,539,218.32	180,415,603.40	292,133,362.88	20,154,775.40	308,213,595.16	838,217,400.17
2544	1,646,226.00	63,647,534.00	225,247,630.00	125,439,821.00	547,011,388.00	2,225,592,894.00
2545	0.00	31,375,070.75	212,129,600.07	82,139,740.27	460,629,105.60	2,735,697,482.59
2546	1,630,165.00	19,663,130.00	81,582,036.93	29,451,852.17	1,088,178,360.16	3,129,118,037.92
2547	1,168,408.00	197,195,798.00	65,211,765.00	269,682,916.00	1,242,370,199.00	2,110,257,756.00
2548	44,050,489.00	1,325,650,768.00	46,484,057.00	453,069,872.00	1,047,328,659.00	4,171,816,776.00

ที่มา: สำนักงานพาณิชย์จังหวัดเชียงราย

ตารางที่ 5.2 ดุลการค้าและมูลค่าการค้าชายแดนด้านอำเภอเชียงแสน
ปี 2541 - 2548

ปี	พม่า		ลาว		จีน	
	ดุลการค้า	มูลค่าการค้า	ดุลการค้า	มูลค่าการค้า	ดุลการค้า	มูลค่าการค้า
2541	126,224,525.59	127,715,848.59	-34,852,745.56	36,856,957.56	-192,597,919.20	386,144,412.12
2542	117,102,238.01	128,726,431.53	-172,391,486.21	250,491,054.21	7,964,474.81	868,851,805.47
2543	159,876,385.08	200,954,821.72	-271,978,587.48	312,288,138.28	530,003,805.01	1,146,430,995.33
2544	62,001,308.00	65,293,760.00	-99,807,809.00	350,687,451.00	1,678,581,506.00	2,772,604,282.00
2545	31,375,070.75	31,375,070.75	-129,989,859.80	294,269,340.34	2,275,068,376.99	3,196,326,588.19
2546	18,032,965.00	21,293,295.00	-52,130,184.76	111,033,889.10	2,040,939,677.76	4,217,296,398.08
2547	196,027,390.00	198,364,206.00	204,471,151.00	334,894,681.00	867,887,557.00	3,352,627,955.00
2548	1,281,600,279.00	1,369,701,257.00	406,585,815.00	499,553,929.00	3,124,488,117.00	5,219,145,435.00

ที่มา: สำนักงานพาณิชย์จังหวัดเชียงราย

**ตารางที่ 5.3 สัดส่วนการค้าชายแดนไทยกับประเทศเพื่อนบ้านด้านอำเภอเชียงแสน
ปี 2541 - 2548**

หน่วย: ร้อยละ

ปี	มูลค่ารวม	พม่า	ลาว	จีน
2541	100	23.19	9.54	70.12
2542	100	10.31	28.83	69.62
2543	100	12.11	27.24	69.08
2544	100	2.05	12.65	86.95
2545	100	0.89	9.21	90.75
2546	100	0.49	2.63	96.96
2547	100	5.10	9.99	86.28
2548	100	19.32	9.57	73.63

ที่มา: จากการคำนวณ

จากตารางที่ 5.3 จะเห็นว่าแม้ว่าเชียงแสนจะเป็นด่านการค้าที่สามารถทำการค้ากับประเทศเพื่อนบ้านทั้งพม่า ลาว และจีนตอนใต้ก็ตาม แต่ประเทศจีนเป็นประเทศคู่ค้าที่สำคัญที่สุดของไทยผ่านอำเภอเชียงแสน มีมูลค่าการค้าโดยในปี พ.ศ. 2541 มูลค่าการค้าไทย-จีนตอนใต้มีเพียงร้อยละ 386.144 ล้านบาท แต่ในปี 2548 มูลค่าการค้าชายแดนไทย-จีนตอนใต้เพิ่มขึ้นเป็น 5,219.14 ล้านบาท และสัดส่วนการค้าชายแดนไทย - จีนตอนใต้เทียบกับมูลค่าการค้าชายแดนของจังหวัดเชียงราย กับ จีน พม่า และลาว พบว่าในช่วง ปี พ.ศ. 2541 - 2548 นั้นมูลค่าการค้าชายแดนด้านอำเภอเชียงแสนมีการติดต่อกับจีนตอนใต้มากที่สุด อย่างไรก็ตามการการค้าไทย-จีนตอนใต้ผ่านแม่น้ำโขงถือเป็นช่องทางการค้าที่มีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 90 ของการค้ารวมในเส้นทางแม่น้ำโขงนี้ ส่วนการค้าของไทยกับพม่าและลาวนั้นผ่านแม่น้ำโขงนั้นมีปริมาณน้อยมาก แม้ตัวเลขการค้ากับพม่าจะสูงกว่าระดับพันล้านในแต่ละปี แต่สินค้าของไทยส่วนหนึ่งที่ส่งออกไปยังพม่า ก็มีปลายทางในตลาดจีนตอนใต้ เพียงอาศัยการขนส่งผ่านชายแดนพม่า - จีน เพื่อใช้สิทธิประโยชน์ทางภาษีเท่านั้น (กรรณิกา เพชรแก้ว, 2547) นอกเหนือจากนี้แล้วปัจจัยที่ทำให้การค้าชายแดนไทย-จีนด้านอำเภอเชียงแสนเพิ่มขึ้นมาโดยลำดับ เนื่องจาก (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2548)

(1) นโยบายมุ่งตะวันตก (Implementation Measures of the Go-West Policy) ของจีน ที่มีส่วนสำคัญในการดึงดูดนักลงทุนจากต่างประเทศเข้าไปลงทุนในมณฑลยูนนานเพิ่มขึ้นเนื่องจากมณฑลทางตะวันตกยังมีความล้าหลังด้านการพัฒนาเมื่อเทียบกับมณฑลและเมืองชาย

ฝั่งทะเลทางตะวันออก รัฐบาลกลางจีนจึงเร่งดำเนินการส่งเสริมการลงทุนโดยการให้สิทธิประโยชน์ต่าง ๆ อาทิ การยกเว้นภาษี จัดเก็บภาษีในอัตราที่ลดลงเท่ากับชายฝั่งตะวันตก

(2) โครงการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง 6 ประเทศ (Greater Mekong Subregional Economic Cooperation: GMS-EC) ที่สำคัญ คือ การคมนาคมขนส่ง การอำนวยความสะดวกทางการค้า และการลงทุน

(3) เขตเศรษฐกิจชายแดนเชียงราย โดยกิจกรรมสำคัญจะอยู่ใน 3 อำเภอ คือ อำเภอแม่สาย อำเภอเชียงแสน และ อำเภอเชียงของ รวมทั้งการก่อสร้างนิคมอุตสาหกรรมบริเวณชายแดน ซึ่งจะเป็นนิคมอุตสาหกรรมไทย-จีน มีงบประมาณการก่อสร้างประมาณ 4,000 ล้านบาท รองรับโรงงานได้ประมาณ 100 โรงงาน มูลค่าการลงทุนรวมประมาณ 1 แสนล้านบาท ส่วนใหญ่เป็นอุตสาหกรรมด้านเวชภัณฑ์ อัญมณี อิเล็กทรอนิกส์ ตัดเย็บเสื้อผ้า และเครื่องจักรกล ซึ่งมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อย

(4) ความตกลงทางการค้าเสรีไทย-จีน (FTA ไทย - จีน) โดยทั้งสองฝ่ายเห็นชอบให้มีการเร่งลดภาษีสินค้าผักและผลไม้ ภายใต้กรอบ Early Harvest ของความตกลงเขตการค้าเสรีอาเซียน - จีน ก่อนที่จะทยอยลดภาษีสินค้าอื่นๆ ในระยะต่อไป

(5) การลงนามสัญญาการเปิดเส้นทางเดินเรือพาณิชย์ในแม่น้ำโขง 4 ประเทศ ประกอบด้วย ไทย สหภาพพม่า สปป.ลาว และจีน เมื่อวันที่ 20 เมษายน 2543 ณ เมืองท่าชีเหล็ก สหภาพพม่า โดยมีพิธีเปิดการเดินเรือพาณิชย์ในแม่น้ำโขงอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 26 มิถุนายน 2544 ที่เมืองเชียงรุ่ง เขตสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน ส่งผลให้ปริมาณการค้าระหว่างกันเพิ่มขึ้น

ถึงแม้ว่าไทยเริ่มทำการค้ากับจีนตอนใต้โดยเฉพาะมณฑลยูนนานมาตั้งแต่อดีต แต่ได้ปรากฏสถิติตัวเลขการค้าชายแดนอย่างเป็นทางการผ่านด่านเชียงแสน จังหวัดเชียงราย เมื่อปี 2535 ด้วยการส่งออกรถจักรยานยนต์และเครื่องยนต์เก่าจากไทยไปยังจีนตอนใต้มูลค่าการส่งออกเพียง 178,800 บาท โดยไม่มีการนำเข้าแต่อย่างใด อย่างไรก็ตาม มูลค่าการค้าปี 2537-39 ได้เพิ่มขึ้นเป็น 42.8 ล้านบาท 113.5 ล้านบาท และ 215.4 ล้านบาท ตามลำดับ ถึงแม้ว่าในปี 2540 มูลค่าการค้าได้ลดลงบ้าง แต่ได้ขยายตัวเพิ่มขึ้นมากช่วงปี 2541-2544 เนื่องจากจีนดำเนินนโยบายเปิดประเทศมากขึ้น ประกอบกับเศรษฐกิจจีนมีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้ความต้องการสินค้าเพิ่มขึ้นมากจนทำให้การค้าในปี 2546 มีมูลค่ารวมทั้งสิ้น 4,217.30 ล้านบาท โดยเฉพาะภายหลังจากที่ไทยและจีนได้ทำข้อตกลงเปิดเขตการค้าเสรี (Free Trade Area: FTA) สินค้าผักและผลไม้ภายใต้พิกัดภาษีศุลกากร 07-08 จำนวน 188 รายการ โดยลดภาษีลงเหลือร้อยละ 0 มีผลตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2546 ทำให้ทั้งไทยและจีนมีมูลค่าการค้าที่เพิ่มสูงขึ้นมากขึ้น โดยในปี 2547-2548 มูลค่าการค้ารวมเท่ากับ 3,352.63 และ 5,219.15

ตามลำดับ ในช่วงปี 2535-2546 การค้าระหว่างไทยและจีนตอนใต้มีมูลค่าเฉลี่ยปีละ 1,100 ล้านบาท ประกอบด้วยการส่งออกเฉลี่ยปีละ 800 ล้านบาท และการนำเข้าเฉลี่ยปีละ 300 ล้านบาท (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2548) โดยไทยเป็นฝ่ายเกินดุลมาโดยตลอด ส่วนปี 2541- 2548 มูลค่าการค้าเฉลี่ยเท่ากับ 2, 644. 93 ล้านบาท ประกอบด้วยการส่งออกเฉลี่ยปีละ 1, 968.23 ล้านบาท และการนำเข้าเฉลี่ยปีละ 676.69 ล้านบาท (ตารางที่ 5.2)

ตารางที่ 5.4 อัตราการขยายตัวของการค้าชายแดนไทย-จีนตอนใต้ด้านอำเภอเชียงแสน

หน่วย: ร้อยละ

ปี	นำเข้า	ส่งออก	รวม
2538	127.40	182.60	165.20
2539	151.80	66.80	89.80
2540	2.70	-52.60	-32.70
2541	264.50	47.70	166.50
2542	48.70	353.00	125.00
2543	-28.40	91.20	31.90
2544	77.50	165.50	141.80
2545	-15.80	22.90	15.30
2546	136.20	14.40	31.90
2547	14.20	-32.60	-20.50
2548	-15.70	97.70	55.70
เฉลี่ย	69.40	87.00	70.00

ที่มา: ด้านศุลกากรเชียงแสน

จากตารางที่ 5.4 จะเห็นได้ว่าการค้าชายแดนไทย-จีนตอนใต้ ขยายตัวรวดเร็วมาก โดยในช่วง 11 ปี ที่ผ่านมา (พ.ศ. 2538 - 2548) มูลค่าส่งออกเฉลี่ยเพิ่มขึ้นร้อยละ 70 ต่อปี และการนำเข้าเฉลี่ยเพิ่มขึ้นร้อยละ 69.4 ต่อปี มูลค่าการค้ารวมเพิ่มขึ้นร้อยละ 70

ตารางที่ 5.5 มูลค่าการค้าไทย - จีนตอนใต้ ผ่านด่านศุลกากรเชียงแสน

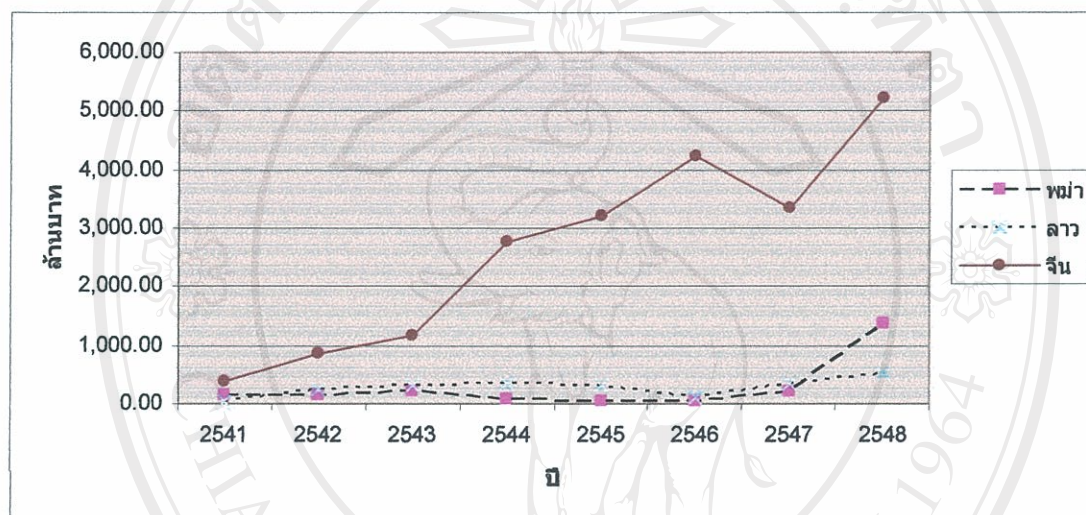
หน่วย: ล้านบาท

ปี	นำเข้า	ส่งออก	รวม
2535	0	0.2	0.2
2536	0	0.4	0.4
2537	13.5	29.3	42.8
2538	30.7	82.8	113.5
2539	77.3	138.1	215.4
2540	79.4	65.5	144.9
2541	289.40	96.77	386.17
2542	430.44	438.41	868.85
2543	308.21	838.22	1,146.43
2544	547.01	2,225.59	2,772.60
2545	460.63	2,735.70	3,196.33
2546	1,088.18	3,129.12	4,217.30
2547	1,242.37	2,110.26	3,352.63
2548	1,047.33	4,171.82	5,219.15

ที่มา: ด่านศุลกากรเชียงแสน

ในอดีตสินค้าไทยเข้าจีน (ตอนใต้) จะมีการแปลงเอกสารใบขนส่งสินค้าเป็นสินค้าพม่าหรือลาว (พม่าและลาวมีชายแดนติดกับจีนที่เขตสิบสองปันนามณฑลยูนนาน) เพื่อใช้ประโยชน์จากสิทธิพิเศษทางศุลกากรการค้าชายแดน คือ เสียภาษีนำเข้าครึ่งหนึ่งของอัตราปกติ (ถ้าโยบแห่งภาษีนำเข้าร้อยละ 22 แต่ถ้าเป็นการค้าชายแดน เสียภาษีนำเข้าร้อยละ 11) จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการถึงสาเหตุที่ข้อมูลของทางการไทยและจีนแตกต่างกันทราบว่าน่าจะมีสาเหตุจาก 2 ประเภท คือ ประการแรก ผู้นำเข้าส่วนใหญ่ของจีนแจ้งว่าเป็นสินค้าที่นำเข้าจากไทย เป็นสินค้าของพม่า และลาว เนื่องจากทั้งสองประเทศมีพรมแดนติดต่อกับประเทศจีนจึงได้รับสิทธิพิเศษในด้านอัตราภาษีนำเข้าต่ำกว่าเกณฑ์ปกติถึงร้อยละ 50 ประการที่สองคือ การส่งออกสินค้าไปจีนในบางช่วงมีมูลค่าสูงกว่าความเป็นจริง เนื่องจากผู้ประกอบการที่ต้องส่งสินค้าไปพม่า แต่ประสบปัญหาพม่าเข้มงวดกับการนำเข้าสินค้าจากไทย โดยเฉพาะในช่วงที่มีปัญหาขัดแย้งตามแนวชายแดนระหว่างไทยกับพม่า สำหรับช่วงเวลาปกติพม่าไม่เข้มงวด การนำเข้าจากไทย มูลค่าการส่งออกสินค้าจากไทยไปจีนตอนใต้จะใกล้เคียงกับการค้าจริงมาก เนื่องจากผู้ส่งออกไทยส่วนใหญ่ ส่งสินค้าผ่านพิธีทางศุลกากร เพื่อสิทธิประโยชน์ทางด้านภาษี

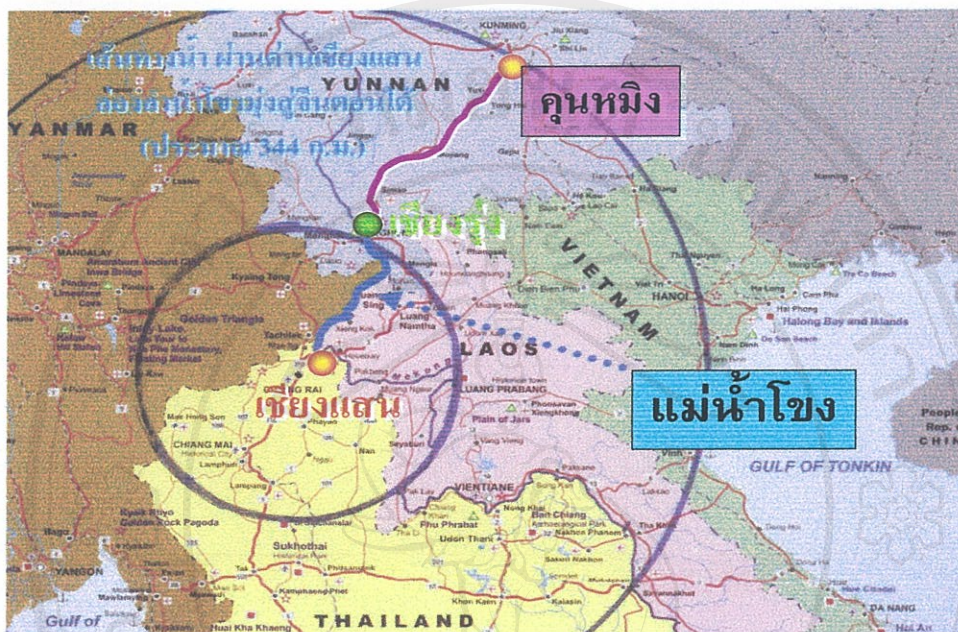
(กรรณิกา, 2547: 58-59) อย่างไรก็ตามมูลค่าการค้าที่กระทำผ่านพิธีการศุลกากรเมื่อเทียบกับมูลค่าการค้าที่ไม่ได้ผ่านพิธีการศุลกากรนั้นยังมีมูลค่าที่ต่ำกว่ามาก ซึ่งหลังจากการที่ประเทศไทยและจีน มีความตกลง Free Trade Area (FTA) ในสินค้าผักและผลไม้ภาชีนำเข้า 0% มีผลตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2546 ทำให้ลำไยอบแห้งจากภาคเหนือของไทย ซึ่งมีมูลค่าการส่งออกไปจีนประมาณ 1,500 – 2,000 ล้านบาทต่อปี สามารถใช้ Certificate of Origin ของไทย โดยไม่ต้องแปลงเอกสารในใบขนส่งสินค้าพม่าหรือลาวอีกต่อไป

รูปที่ 5.1 มูลค่าการค้าไทย-จีนตอนใต้ ผ่านด่านศุลกากรเชียงแสน

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

5.4 สภาพการค้าชายแดนอำเภอเชียงแสนในอดีตถึงปัจจุบัน

รูปที่ 5.2 แผนที่อาณาเขตติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้านและเส้นทางในการขนส่งสินค้า

จากการศึกษาของนิภาวรรณ วิชัยและคณะ(2548) ถึงวิวัฒนาการทางการค้าการค้าชายแดนไทย-จีนด้านอำเภอเชียงแสนโดยเฉพาะการนำเข้าผลไม้จากจีนที่สำคัญ ได้แก่ แอปเปิล สาลี่ จากประเทศจีน โดยมีมาตั้งแต่ปี 2537 คือหลังจากมีการเปิดความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างไทย-จีน โดยแบ่งวิวัฒนาการออกเป็น 4 ระยะ คือ

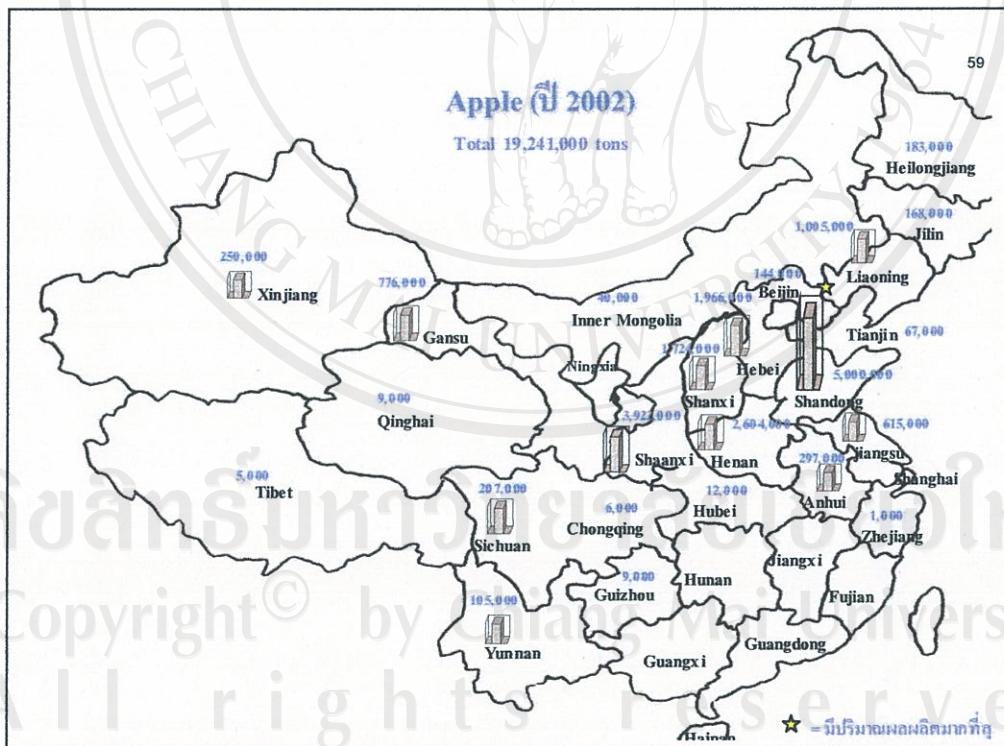
(1) ยุคเริ่มต้นการค้า เริ่มตั้งแต่ปี 2537 โดยในระยะแรกเรือสินค้าจีนจะจอดขนถ่ายสินค้ากระจัดกระจาย ไปตามแนวฝั่งแม่น้ำโขงในเขตเทศบาล โดยการใช้โซ่เหล็กล่ามเรือยึดไว้กับต้นไม้ใหญ่ที่ริมฝั่งน้ำ ต่อมาภายหลังเมื่อมีการก่อสร้างเขื่อนริมฝั่งน้ำจึงมีการสร้างหลักเสาคอนกรีตขนาดใหญ่สำหรับล่ามยึดเรือ เรือที่ล่องมาในระยะแรกเป็นเรือขนาดเล็กบรรทุกทุกแอปเปิล สาลี่ ได้ประมาณ 4,000 - 5,000 กล่อง การขนถ่ายสินค้าต้องใช้แรงงานคนแบกของขึ้นมาบนท่าหน้า ทำให้เกิดงานรับจ้างแบกแอปเปิลในบรรดาแรงงานในอำเภอเชียงแสนและใกล้เคียง โดยเงินค่าตอบแทนตามจำนวนกล่องที่แบกได้ทำให้ได้เงินค่าตอบแทนประมาณวันละไม่ต่ำกว่า 400 - 500 บาท

(2) ช่วง พ.ศ. 2537-2540 (ชาวสวนกลายเป็นพ่อค้าคนกลาง) ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2537 เป็นต้นมา ผู้ประกอบการค้าชายแดนแอ็บเปิ้ล สาเล่ เป็นชาวเชียงแสนที่มีลงทุนร่วมกัน 2-3 คน ชื่อเหมาแอ็บเปิ้ลทีละลำเรือประมาณสี่พันถึงห้าพันกล่อง โดยเป็นลักษณะที่เจ้าของสินค้าชาวจีนจะขายเหมาแอ็บเปิ้ล สาเล่ทีละลำเรือ การซื้อขายจะมีการตกลงราคาสินค้ากันที่เรือ โดยราคาที่ตกลงซื้อขายนั้นเป็นไปตามราคาตลาด โดยเมื่อตกลงราคากันได้แล้ว จะมีการชำระค่าสินค้าเป็นเงินสดด้วยเงินบาทไทยแก่พ่อค้าจีนทันที หลังจากนั้นจึงมีการจ้างแรงงานแบกของขึ้นมาวางเรียงกันไว้ที่บนฝั่ง ค่าจ้างแบกของจากเรือขึ้นมาที่ทำน้ำกล่องละ 2-3 บาท โดยการผ่านพิธีการศุลกากรนั้นจะมีเจ้าหน้าที่ศุลกากรอำนวยความสะดวกโดยมีการเก็บภาษีกันที่ทำน้ำ โดยทั้งนี้แม่ค้าคนไทยเป็นผู้ชำระค่าภาษีทั้งหมด แล้วจะมีพ่อค้า-แม่ค้าจากต่างอำเภอต่างจังหวัดทั่วประเทศไทยมาซื้อไปขายต่ออีกทอดหนึ่งโดยนำรถมาบรรทุกสินค้าด้วยตนเอง ในระยะแรกมีลักษณะของยานพาหนะที่แตกต่างกันออกไป โดยส่วนมากจะเป็นรถปิกอัพ รถบรรทุกหกล้อ และเป็นรถสิบล้อ ลักษณะของการขนส่งสินค้าขึ้นรถเกิดขึ้นเมื่อคู่ค้ามีการตกลงซื้อขายกันเกิดแล้วจะต้องจ้างคนช่วยแบกของไปใส่รถอีกทอดหนึ่งค่าจ้างแบกกล่องละ 1 บาท โดยการค้าขายโดยลักษณะของการรับช่วงซื้อขายแอ็บเปิ้ลระยะแรกนั้นมีผลกำไร โดยอุปกรณ์ของพ่อค้ารายย่อยที่มีลักษณะของการร่วมกันเหมาซื้อแอ็บเปิ้ล สาเล่ มีเพียงเงินสด โต๊ะและเก้าอี้ รมชายหาดสำหรับกันแดด และเครื่องคิดเลข เป็นต้น โดยลักษณะของการค้าขายแบบนี้พ่อค้าผลไม้ เรียกว่าเป็นช่วง “ผลไม้เป็น” คือมีผู้ซื้อจำนวนมากพร้อมที่จะซื้อสินค้าของตน โดยในช่วงที่มีผลไม้จากจีนเข้าเทียบท่าระหว่างปี พ.ศ. 2537 - 2541 นั้นมีเรือจีนจอดเทียบท่าจำนวนมาก มีแรงงานที่รับจ้างแบกของ รถบรรทุกทั้งขนาดใหญ่ ขนาดเล็ก มารอขนแอ็บเปิ้ลจอดเต็มถนน แม่ค้าก็มีจำนวนมาก ตลอดแนวริมฝั่งแม่น้ำโขง มีการนำเอากล่องแอ็บเปิ้ล สาเล่วางซ้อนกันไว้เป็นระยะแรก โดยในระยะแรกนั้นของการค้าชายแดนแอ็บเปิ้ลสามารถขายให้หมดไปได้ภายในวันเดียว อย่างไรก็ตามเมื่อมีสินค้ามากขึ้นไม่สามารถขายให้หมดได้ภายในวันเดียวจึงทำให้ต้องมีการเก็บรักษาผลไม้ เช่น การคลุมด้วยผ้าใบ การเก็บไว้ในตู้ถนุบำรุง ในยุ้งข้าว และเก็บไว้ในโกดังที่มีสร้างขึ้นมา

(3) ยุคตลาดที่มีการแข่งขัน ตลาดแอ็บเปิ้ล สาเล่เริ่มมีลักษณะที่เป็นตลาดแข่งขันมากขึ้นเรื่อย ๆ นับตั้งแต่ปี 2540 เป็นต้นมา สินค้าประเภทแอ็บเปิ้ล สาเล่ที่นำเข้ามาจากประเทศจีนเริ่มมีจำนวนมากขึ้น จำนวนเรือที่ขนส่งสินค้ามีมากขึ้น ขนาดของเรือขนส่งของจีนมีขนาดใหญ่มากขึ้น ผู้ประกอบการค้าผลไม้รายย่อยเชียงแสนก็มากขึ้น ทำให้ตลาดการค้าแอ็บเปิ้ล สาเล่มีลักษณะที่เป็นการแข่งขันมากขึ้นเรื่อยๆ ทำให้ปริมาณของผลไม้แอ็บเปิ้ล สาเล่ที่ผู้ประกอบการรายย่อยไทยซื้อมาขายต่อบนร้านริมฝั่งน้ำก็เริ่มเหลือนิดด่าง ไม่สามารถขายให้หมดได้ภายในหนึ่งวันเหมือนอดีต ทำให้ต้องมีต้นทุนในการจ้างคนมานอนเฝ้า ต้องหาที่เก็บสินค้า ทำให้แอ็บเปิ้ล สาเล่ที่ซื้อมานั้น มากองไว้บนฝั่งเป็นสัปดาห์ก็ยังไม่ได้ขาย แอ็บเปิ้ล สาเล่

ก็จะน่าเสีย จึงจำเป็นต้องขายถูก ยอมขาดทุน หรือยอมให้ลูกค้าซื้อด้วยเงินเชื่อ ซึ่งเรียกว่า การค้าผลไม่อยู่ในช่วงของ “ผลไม่ตาย” ปัญหาที่เกิดขึ้นจากธุรกิจ เช่น การชำระค่าสินค้าที่เคยจ่ายเงินสดก็มีปัญหาของการไม่ชำระค่าสินค้า การเรียกเก็บไม่ได้ ทำให้เกิดปัญหานี้สิน การปราศจากหลักฐานสัญญาซื้อขายกันทำให้ไม่สามารถฟ้องร้องตามกฎหมายได้ ทำให้พ่อค้าผลไม้รายย่อยเชียงใหม่ทยอยเลิกกิจการไป คงเหลือแต่ผู้ค้ารายใหญ่ ซึ่งมีทุนมาก มีโกดังเก็บสินค้าของตนเอง สามารถซื้อสินค้าจากเรือลำใหญ่ที่ละมาก ๆ ได้ และได้รับความเชื่อถือจากพ่อค้าชาวจีน หรือการให้เครดิตระหว่างพ่อค้าไทย-จีนด้วยกันเอง ทำให้สามารถต่อรองในการค้าแอปเปิ้ล และสาลี่ได้มากกว่าผู้ค้าผลไม้รายเล็ก ที่ในที่สุดผู้ประกอบการรายย่อยต้องออกจากตลาดไป

(4) ยุคภายหลังการมีข้อตกลงเสรีการค้าไทย-จีน การไหลเวียนของสินค้านำเข้าสำคัญ: แอปเปิ้ลจากจีนซึ่งมีแหล่งเพาะปลูกแอปเปิ้ลเพื่อการส่งออกที่สำคัญของจีนอยู่ที่ทางตะวันตกเฉียงเหนือ มณฑลซานซี มณฑลกานซู มณฑลชางซี มณฑลชิงไห่ โดยมีผลผลิตคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 26 ของผลผลิตทั้งประเทศ (ข้อมูลปี 2541)

ที่มา: พิษณุ เหริยภูมิहाศาล และคณะ (2548)

รูปที่ 5.3 ปริมาณของแอปเปิ้ลในมณฑลต่าง ๆ ของจีนปี 2545

ตารางที่ 5.6 ปริมาณของแอปเปิ้ลในมณฑลต่าง ๆ ของจีนปี 2545

ลำดับที่	มณฑล	ปริมาณ (ตัน)
1	Shandong	5,000,000
2	Shaanxi	3,922,000
3	Henan	2,604,000
4	Hebei	1,966,000
5	Shanxi	1,724,000
6	Liaoning	1,005,000
7	Gansu	776,000
8	Jiangsu	615,000
9	Anhui	297,000
10	Xinjiang	250,000
11	Sichuan	207,000
12	Heilongjiang	183,000
13	Jilin	168,000
14	Beijing	144,000
15	Ningxia	125,000
16	Yunnan	105,000
17	Tianjin	67,000
18	Inner Mongolia	40,000
19	Hubei	12,000
20	Guizhou	9,000
21	Qinghai	9,000
22	Chongqing	6,000
23	Tibet	5,000
24	Zhejiang	1,000
25	Shanghai	-
26	Fujian	-
27	Jiangxi	-
28	Hunan	-
29	Guangdong	-
30	Guangxi	-
31	Hainan	-
	รวม	19,241,000

ที่มา: พิษณุ เจริญมหาศาลและคณะ (2548)

ที่มา: พิษณุ เจริญยุทธศาสตร์ และคณะ(2548)

รูปที่ 5.4 ปริมาณของผลไม้ในมณฑลต่างๆ ของจีนปี 2545

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ตารางที่ 5.7 ปริมาณของสาหร่ายในมณฑลต่าง ๆ ของจีนปี 2545

ลำดับที่	มณฑล	ปริมาณ(ตัน)
1	Hebei	2,663,000
2	Shandong	830,000
3	Anhui	767,000
4	Hubei	677,000
5	Jiangsu	519,000
6	Henan	480,000
7	Sichuan	470,000
8	Shaanxi	460,000
9	Liaoning	413,000
10	Xinjiang	309,000
11	Gansu	266,000
12	Jilin	201,000
13	Yunnan	161,000
14	Zhejiang	148,000
15	Beijing	125,000
16	Fujian	125,000
17	Shanxi	104,000
18	Chongqing	101,000
19	Inner Mongolia	94,000
20	Guizhou	82,000
21	Guangxi	70,000
22	Hunan	63,000
23	Jiangxi	49,000
24	Heilongjiang	45,000
25	Guangdong	40,000
26	Tianjin	23,000
27	Shanghai	13,000
28	Ningxia	7,000
29	Qinghai	5,000
30	Hainan	-
31	Tibet	-
	รวม	9,310,000

ที่มา: พิษณุ เจริญยุทธศาสตร์ และคณะ (2548)

ปัจจุบันมีการนำเข้าแอปเปิ้ลผ่านด่านเชียงแสนประมาณปีละ 11,000 ตัน หรือ 200 ล้านบาทต่อปี จากการสัมภาษณ์พ่อค้าชายแดนเชียงแสนพบว่าพ่อค้าจีนจะรวบรวมผลผลิตจากแหล่งผลิต ทำการขนส่งผ่านนครคุนหมิงจนถึงเขตปกครองตนเองสิบสองปันนา เพื่อขนส่งสินค้าลงเรือที่ท่าเรือกวนเหล่ย์ และนำมาจำหน่ายที่ท่าเรือเชียงแสนเอง ซึ่งจะมีพ่อค้าไทยเข้าไปดูสินค้าและทำการตกลงราคาบนเรือตามคุณภาพสินค้า หรือ บางกรณีพ่อค้าจีนอาจขนส่งสินค้าดังกล่าวเข้ามาที่ท่าเรือเชียงแสนตามคำสั่งซื้อของผู้นำเข้าไทย หลังจากพ่อค้าไทยรับซื้อจากพ่อค้าจีนแล้ว จึงนำไปกระจายไปยังตลาดขายส่งทั่วประเทศ ทั้งนี้ การขนส่งแอปเปิ้ลจากแหล่งผลิตถึงผู้บริโภคใช้ระยะเวลาทั้งสิ้นประมาณ 20 วัน ฤดูกาลนำเข้าสินค้าดังกล่าวจะอยู่ระหว่างเดือนสิงหาคมจนถึงกุมภาพันธ์ของทุกปี โดยสถิติการนำเข้าแอปเปิ้ลและสาลี่ปีงบประมาณ 2546-2548 สามารถแสดงได้ดังตารางที่ 5.8 ต่อไปนี้

ตารางที่ 5.8 มูลค่าสินค้า FTA นำเข้า ณ ด่านศุลกากรเชียงแสน

หน่วย : ล้านบาท

นำเข้าสินค้า								
ชนิดสินค้า	ปีงบประมาณ 2546		ปีงบประมาณ 2547		ปีงบประมาณ 2548		มูลค่าเพิ่ม/ () ลด ปี 47 - 48	คิดเป็น %
	น้ำหนัก (ตัน)	มูลค่า	น้ำหนัก (ตัน)	มูลค่า	น้ำหนัก (ตัน)	มูลค่า		
แอปเปิ้ล	11,446	183.09	26,085	305.75	25,172	275.10	- (31)	- (10)
สาลี่	3,544	71.81	17,124	279.51	13,459	205.63	- (74)	- (26)
เห็ดหอมแห้ง	142	10.41	382	35.00	52	4.08	- (31)	- (88)
หอมแบ่ง	214	0.96	1,525	8.97	3,131	22.64	14	152
ผักสด	1,575	22.91	3,376	37.16	8,261	106.52	69	187
ต้นหอมอบแห้ง	-	-	48	2.86	25	1.48	- (01)	- (48)
ก้านเห็ดหอมแห้ง	2	0.06	43	1.09	64	1.59	1	46
รวม	16,923	289.24	48,583	670.34	50,164	617.04	- (53)	- (8)

ที่มา: ด่านศุลกากรเชียงแสน

ปัจจุบันเมื่อเปิดเสรีทางการค้าไทย-จีน (FTA) การนำเข้าผลไม้แอปเปิ้ลสาลี่จากจีนตอนใต้ตกอยู่ในกลุ่มของผู้ค้ารายใหญ่เพียงไม่กี่ราย โดยวงเงินที่มีการซื้อขายเป็นวงเงินสูงต่อปีโดยวัดจากสินค้าที่มากับเรือน้ำหนักบรรทุกประมาณ 200 ตัน บรรทุกแอปเปิ้ลหรือสาลี่เที่ยวละประมาณ 20,000 กล่อง โดยต้นทุนสินค้าประมาณสองล้านกว่าบาท นอกจากจะเป็นผู้นำเข้าผลไม้จากจีนแล้ว ผู้ประกอบการบางรายยังทำการส่งออกผลไม้ไทยออกไปขายด้วย ดังนั้นการ

ตารางที่ 5.9 สินค้านำเข้า – ส่งออก 10 อันดับ ณ ด้านศุลกากรเชียงใหม่
ประจำปีงบประมาณ 2548

ลำดับที่	สินค้านำเข้า	สินค้าส่งออก
1	แอ็บเปิ้ล	ยางแผ่นรมควัน
2	สาบีสต	ลำไยอบแห้ง
3	ไม้แปรรูป	ด้ายยางยืด
4	ผักสด	ยางแท่ง
5	กระเทียม	น้ำมันปาล์ม
6	กระป๋องมีชีวิด	เม็ดพลาสติก
7	ผ้าห่ม	น้ำมันดีเซล
8	เมล็ดทานตะวัน	เงาะในน้ำเชื่อม
9	เมล็ดฟักทอง	เครื่องตีบ่ารุงกำลัง
10	โมโนไคแคลเซียมฟอสเฟต	ยารักษาโรค

ที่มา: ด้านสุขภาพกรเชียงแสน

จากตารางที่ 5.9 เมื่อพิจารณาสินค้าที่ส่งออกทั้ง 10 อันดับแรก พบว่าสินค้าส่งออกที่มีมูลค่าสูงสุด 3 อันดับแรก ได้แก่ ยางพาราชนิดเป็นสินค้าที่ไม่ได้มีแหล่งผลิตในอำเภอเชียงแสน จี๊แผ่นรมควัน ลำไยอบแห้ง และด้ายยางยี่ห้อ ในขณะที่สินค้าที่นำเข้าจากจีนตอนใต้ได้แก่ งสรูปได้ว่าชาวบ้านในอำเภอเชียงแสนไม่ได้รับผลประโยชน์จากการผลิตสินค้าส่งออกไปขายยังประเทศจีนเลย

และเมื่อพิจารณาสินค้านำเข้า 10 อันดับแรก พบว่ามีการนำเข้าแอปเปิลเป็นอันดับ 1 และสาลี เป็นอันดับ 2 เมื่อพิจารณาสินค้านำเข้าทั้ง 10 อันดับ พบว่ามีในอำเภอเชียงแสนมีการซื้อขายแอปเปิลกับสาลีเท่านั้น ส่วนสินค้านำเข้าประเภทอื่นมีการซื้อขายเพียงเล็กน้อย

5.5 วิธีการตลาดการค้าชายแดนไทย-จีนตอนใต้ด้านอำเภอเชียงแสน

5.5.1 กลุ่มผู้ประกอบการส่งออกไทย

จากข้อมูลกรมศุลกากร (ตารางที่ 5.10) จำนวนผู้ส่งออกสินค้าจากไทยผ่านด่านชายแดนในภาคเหนือไปยังประเทศจีนมีประมาณ 135 ราย ประกอบด้วยบริษัทในจังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ ลำพูน และกรุงเทพฯ ผู้ส่งออกรายใหญ่อยู่ในเขตภาคเหนือเป็นส่วนใหญ่ โดยเฉพาะในจังหวัดเชียงราย เชียงใหม่และลำพูน รวมทั้งสิ้น 77 ราย มีมูลค่าการส่งออกคิดเป็นร้อยละ 38.2 ร้อยละ 14.6 และร้อยละ 14.5 ตามลำดับ ผู้ส่งออกที่อยู่ในจังหวัดเชียงรายส่วนใหญ่จะทำการค้ากับทั้งพ่อค้าชาวจีนและพม่า โดยผู้ส่งออกแต่ละรายส่งออกไปจีนในสัดส่วนที่มากกว่าส่งออกไปพม่า เนื่องจากการค้ากับพมามักมีปัญหาการปิดพรมแดนบ่อยครั้ง ทำให้การค้าขายไม่สะดวกเท่าที่ควร สำหรับพ่อค้าจากกรุงเทพฯ และจังหวัดอื่น ๆ ส่วนใหญ่เป็นผู้ส่งออกรายย่อยประมาณ 58 ราย คิดเป็นมูลค่าการค้าร้อยละ 9.7 และ 2.9 ตามลำดับ (ธนาคารแห่งประเทศไทย 2548: 85)

ตารางที่ 5.10 โครงสร้างผู้ส่งออกสินค้าผ่านด่านชายแดนในภาคเหนือ

ลำดับ	จังหวัด	จำนวนผู้ประกอบการค้าชายแดน (ราย)	สัดส่วนตามมูลค่าการส่งออก (ร้อยละ)
1	เชียงราย	52	38.2
2	ลำพูน	6	14.6
3	เชียงใหม่	19	14.5
4	กทม.	40	9.7
5	จังหวัดอื่น ๆ	18	2.9
6	ไม่ระบุ	-	20.1
	รวม	135	100.0

ที่มา: กรมศุลกากร (2546) อ้างในธนาคารแห่งประเทศไทย (2548)

หมายเหตุ: สถิติตั้งแต่ ม.ค. 2544 - พ.ค. 2546

ผู้ส่งออกรายใหญ่ที่มีมูลค่าการส่งออกต่อเดือนมากกว่า 10 ล้านบาท มีเพียงร้อยละ 3 ของจำนวนผู้ส่งออก โดยคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 38.3 ของมูลค่าส่งออกทั้งหมด รองลงมา คือ ผู้ส่งออกที่มีมูลค่าการส่งออกระหว่าง 1 - 5 แสนบาทต่อเดือน มีประมาณร้อยละ 17 ของจำนวนผู้ส่งออก หรือคิดเป็นร้อยละ 32.9 ของมูลค่าการส่งออก อย่างไรก็ตาม พบว่า ผู้ส่งออกส่วนใหญ่เป็นผู้ส่งออกรายย่อยที่มีมูลค่าการส่งออกน้อยกว่า 50,000 บาทต่อเดือน แต่มีสัดส่วนเพียงร้อยละ 0.5 ของมูลค่าการส่งออกทั้งหมด นำสังเกตผู้ส่งออกรายใหญ่มีจำนวนน้อยราย ส่วนใหญ่เป็นพ่อค้าในเขตภาคเหนือ แต่มีส่วนแบ่งทางการตลาดค่อนข้างสูง สะท้อนให้เห็นว่าการค้าชายแดนปัจจุบันยังไม่กระจายตัวมากนัก

จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการในเขตภาคเหนือและส่วนกลางที่ทำการส่งออกผ่านด่านศุลกากรเชียงแสนจำนวน 27 รายของธนาคารแห่งประเทศไทย (2548) พบว่า มูลค่าการส่งออกเฉลี่ยต่อครั้งอยู่ระหว่าง 1 - 5 แสนบาท แต่มีผู้ส่งออกบางรายที่มีมูลค่าการส่งออกสูงถึง 2 - 2.5 ล้านบาทต่อครั้ง ผู้ส่งออกส่วนใหญ่มีเงินทุนหมุนเวียนการค้าประมาณ 2 แสนบาทถึง 4 ล้านบาทต่อเดือน โดยเงินทุนหมุนเวียนที่นำมาใช้ในกิจการจะมาจากรายได้ของกิจการเป็นหลัก ส่วนเงินทุนหมุนเวียนจากแหล่งอื่น ได้แก่ เงินกู้ยืมจากสถาบันการเงิน และเครดิตทางการค้าจากคู่ค้า

ตารางที่ 5.11 ผู้ส่งออกจำแนกตามมูลค่าการส่งออก

มูลค่าการส่งออกต่อเดือน (บาท)	จำนวนผู้ประกอบการ การค้าชายแดน	สัดส่วนผู้ส่งออก (ร้อยละ)	สัดส่วนมูลค่าการส่งออก (ร้อยละ)
> 10,000,000	4	3.0	38.3
5,000,001 - 10,000,000	4	3.0	16.1
1,000,001 - 5,000,000	23	17.0	32.9
500,001 - 1,000,000	13	9.6	6.3
100,001 - 500,000	33	24.4	5.2
50,001 - 100,000	15	11.1	0.6
< 50,000	43	31.9	0.6
รวม	135	100.0	100.0

ที่มา: กรมศุลกากร (2546) อ้างในธนาคารแห่งประเทศไทย (2548)

ทั้งนี้ผู้ส่งออกส่วนใหญ่มีสถานะเป็นนิติบุคคล ดำเนินงานในรูปห้างหุ้นส่วนจำกัด และบริษัท ส่วนผู้ประกอบการที่ส่งออกรายบุคคลธรรมดา มีสัดส่วนที่น้อยมาก และระยะเวลาที่เริ่มทำการค้ากับจีนอยู่ระหว่าง 2-10 ปี มีผู้ส่งออกที่อยู่บริเวณชายแดนบางรายที่ทำการค้ากับจีนมากกว่า 10 ปีขึ้นไป ทั้งนี้ ลักษณะการดำเนินกิจการของผู้ส่งออกมีหลายรูปแบบ ทั้งเป็นตัวแทนจำหน่ายสินค้า (Representative) ให้บริษัทจากส่วนกลาง โดยดำเนินการส่งออกในนามผู้ส่งออกเองหรือบริษัทที่ผู้ส่งออกเป็นตัวแทนก็ได้ หรือเป็นเพียงผู้รวบรวมสินค้าตามคำสั่งซื้อ (Broker) แต่ดำเนินการส่งออกเอง หรือผู้ส่งออกอาจเป็นผู้ทำการผลิตและส่งออกโดยตรง (Manufacturer) เนื่องจากปัจจุบันมีคู่ค้าจีนบางรายเดินทางเข้ามาติดต่อกับบริษัทผู้ผลิตโดยตรงที่กรุงเทพฯ อย่างไรก็ตาม ผู้ส่งออกรายใหญ่ที่มีบทบาทสำคัญในการค้าระหว่างไทยกับจีนตอนใต้ที่ผ่านด่านชายแดนภาคเหนือ เป็นกลุ่มผู้ส่งออกที่อยู่ในพื้นที่ภาคเหนือ ซึ่งส่วนใหญ่มีเชื้อสายจีน มีความสัมพันธ์กับคู่ค้าจีนในลักษณะเครือญาติ หรือมีบริษัทตัวแทนจดทะเบียนที่มณฑลยูนนานโดยมีชาวจีนเป็นหุ้นส่วนช่วยในเรื่องดำเนินการด้านการนำเข้าสินค้าและกระจายสินค้า เนื่องจากการค้าชายแดนระหว่างไทยกับจีนยังไม่เข้าสู่ระบบการค้าระหว่างประเทศสากลโดยสมบูรณ์ โดยเฉพาะการชำระเงิน ส่งผลให้การค้าชายแดนยังต้องอาศัยความไว้วางใจระหว่างคู่ค้าเป็นสำคัญ

5.5.2 พัฒนาการของของพ่อค้าส่งออก

ในระยะเริ่มแรกของการค้าชายแดนไทย-จีนตอนใต้ นั้น ผู้ประกอบการค้าชายแดนอำเภอเชียงแสนเป็นกลุ่มที่ทำการค้าชายแดนมาก่อน ทั้งที่อำเภอแม่สาย อำเภอเชียงแสน เกือบทั้งหมดมีประสบการณ์ในการค้าขนาดจำกัด วงเงินซื้อขายไม่มากนักโดยการค้าชายแดนด้านอำเภอเชียงแสนในปัจจุบันอาจกล่าวได้ว่าผู้ประกอบการที่มีลักษณะของการค้าส่งตั้งแต่เริ่มมีการค้าผ่านแดนเหลือจำนวนน้อยกว่าเดิมมาก เนื่องจากตลาดการค้าชายแดนด้านอำเภอเชียงแสนมีลักษณะของการแข่งขันมากกว่าทางด้านอำเภอแม่สาย ทำให้มีผู้ประกอบการจำนวนมากออกจากตลาดไปเนื่องจากประสบกับการขาดทุน เหลือเพียงผู้ประกอบการค้าส่งรายใหญ่เท่านั้น ในผู้ประกอบการค้าส่งที่เหลืออยู่ในพื้นที่จะมีการแข่งขันสูง ด้วยลักษณะการค้าส่งมากกว่าการค้าปลีก โดยในปัจจุบันมีผู้ประกอบการจากพื้นที่อื่น เข้ามาทำกิจการค้าผ่านแดนในอำเภอเชียงแสนมากขึ้น โดยส่วนใหญ่จะเป็นบริษัทในเครือหรือมีหุ้นส่วนกับผู้ประกอบการส่งออกหรือนำเข้าจากประเทศจีน ผู้ประกอบการจากพื้นที่อื่นโดยเฉพาะจากกรุงเทพฯ จะเข้ามาทำการส่งสินค้าผ่านพิธีการทางด่านศุลกากรเท่านั้น แต่ไม่ตั้งสถานประกอบการในอำเภอเชียงแสน เนื่องด้วยความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีไม่ว่าจะเป็นโทรศัพท์ แฟกซ์และจดหมายอิเล็กทรอนิกส์หรืออีเมล เป็นต้น ทำให้การติดต่อกับคู่ค้าหรือลูกค้าสามารถทำได้อย่างรวดเร็วและไม่ผ่านนายหน้าหรือผู้แทน ในขณะเดียวกันผู้ประกอบการค้าชายแดนรายใหม่ที่มีต้นทุนสูง และสามารถติดต่อลูกค้าได้เป็นอย่างดี ก็จะสามารถแข่งขันตลาดได้ แต่จะสามารถทำได้เฉพาะ

สินค้าใหม่ในตลาดเท่านั้น เนื่องจากผู้ประกอบการเดิมจะมีลูกค้าประจำและเป็นลักษณะของความไว้วางใจ

และเนื่องจากผู้ประกอบการชายแดนที่มีการทำการค้าด้านอำเภอเชียงแสนเป็นลักษณะของตลาดผู้ขายมากมาย มีผู้ประกอบการรายใหม่ๆ เข้ามาในตลาดแทนผู้ประกอบการรายเก่าอยู่เสมอ ทำให้ในปัจจุบันมีผู้ประกอบการจำนวนมาก ซึ่งลักษณะของการประกอบกิจการไม่จำเป็นต้องมีสถานที่ตั้งอยู่ในอำเภอเชียงแสน เพียงแต่สามารถโทรศัพท์ประสานงานรับส่งสินค้า และส่งสินค้าให้ตรงเวลา ดังนั้นอำเภอเชียงแสนจึงเปรียบเสมือนเป็นที่สำหรับการส่งสินค้าให้กับผู้ประกอบการ ได้ทันเวลาเท่านั้น

พ่อค้าชายแดนหรือคู่ค้าชาวจีนนั้นมีความสามารถในการต่อรองสูงแม้ว่าสินค้าที่สั่งจากพ่อค้าส่งออกไทยจะเป็นสินค้าจำเป็นและขาดแคลนที่คู่ค้าจีนต้องการเป็นอย่างมาก เนื่องจากไม่สามารถผลิตเองได้ แต่เนื่องจากมีผู้แข่งขันจำนวนมากและสามารถติดต่อกับลูกค้าได้โดยตรง นอกจากนี้การที่ผู้ประกอบการไทยเป็นทั้งผู้ส่งออกสินค้าไทยไปจีนตอนใต้และขณะเดียวกันก็เป็นผู้นำเข้าสินค้าจากจีนมาไทย ประกอบกับการที่คู่ค้าจีนมีความต้องการในการกระจายสินค้าให้ออกไปอย่างรวดเร็ว เพื่อให้ได้ผลกำไร หรือสามารถที่จะแลกเปลี่ยนเป็นสินค้าไทยประเภทอื่นในการนำไปจำหน่ายต่อ ทำให้ผู้ประกอบการค้าส่งไทยที่มีช่องทางในการจัดจำหน่ายมาก และดำเนินการได้อย่างรวดเร็ว รวมทั้งได้ติดต่อทำธุรกิจกันมานาน และมีเงินทุนสูง จะได้รับการยอมรับจากคู่ค้าหรือผู้ส่งออกจากประเทศจีนมาก ทำให้มีความสามารถในการต่อรองสูง และได้รับเครดิตในการจ่ายชำระค่าสินค้า (ศุภจิตา อติศรศุภพงษ์, 2549)

สถานที่ตั้งของสถานประกอบการของผู้ประกอบการจะอยู่ในบริเวณริมถนนเลียบบแม่น้ำโขงโดยกระจุกตัวอยู่ใกล้กับท่าเรือ และด่านศุลกากร สำหรับสถานประกอบการที่ทำการค้าส่งจะตั้งเป็นอาคารพาณิชย์ แต่คลังสินค้าจะมีปริมาณมากกว่า เนื่องจากอาคารพาณิชย์จะใช้ในการติดต่อประสานงานในการส่งสินค้าเท่านั้นจะไม่มีการจำหน่ายสินค้าหน้าร้าน สิ่งที่ผู้ประกอบการเน้นคือการเพิ่มปริมาณของที่ดั่งคลังสินค้า และพัฒนาคลังสินค้าให้มีความทันสมัย เช่น การเพิ่มจำนวนห้องเย็นให้มากขึ้น สำหรับสถานประกอบการที่ไม่ได้อยู่ในพื้นที่ใช้วิธีโทรศัพท์ติดต่อประสานงานในการส่งสินค้าบริเวณท่าเรือ โดยขนส่งโดยรถบรรทุกมาให้งถึงท่าเรือตามเวลาที่ตกลงกัน บริเวณสองฝั่งถนนเลียบบแม่น้ำโขงจึงมีอาคารพาณิชย์ คลังสินค้า และมีแผงลอยขายผลไม้เพียงเล็กน้อยเท่านั้น ไม่มีตลาดใหญ่เพื่อเป็นแหล่งในการค้าปลีก เมื่อมีการส่งสินค้าและรับสินค้าแล้วผู้ประกอบการจะนำสินค้าไปจำหน่ายหรือส่งต่อให้ผู้ประกอบการค้าส่งรายอื่นโดยทันที ในกรณีที่กระจายสินค้าไม่ทันจะนำสินค้าเก็บไว้ที่คลังสินค้า

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างผู้ประกอบการค้าที่ประกอบธุรกิจผ่านด่านศุลกากร เชียงแสน จังหวัดเชียงราย พบว่ามีสถานที่ประกอบการที่อำเภอแม่สายมากกว่าอำเภอเชียงแสนเองที่เหลือได้แก่ อำเภอเมืองเชียงราย ผู้ประกอบการค้าชายแดนจะเป็นลักษณะธุรกิจครอบครัว โดยเริ่มต้นกิจการจากรุ่นปู่ ย่า มาจนถึง พ่อ แม่ และในปัจจุบันจะมอบหมายให้ลูกเป็นผู้ดูแลกิจการแทน แต่พ่อ แม่ ยังดูแลอยู่ด้วย ยังไม่ปล่อยให้ดำเนินกิจการทันที เนื่องจากลักษณะของการค้าชายแดนเป็นลักษณะที่เป็นความไว้วางใจกันระหว่างคู่ค้า ผู้ประกอบการยังต้องสร้างความมั่นใจให้กับลูกค้าในความสามารถของผู้ประกอบการรุ่นลูกจึงจะมอบกิจการให้ดูแลได้ พ่อค้าส่งออกของไทยนั้นมีทั้งที่มีภูมิลำเนาในพื้นที่เชียงแสน การมีพื้นฐานครอบครัวเดิมมาจากจังหวัดอื่น มาจากจีนโดยตรง หรือแม้ว่าจะเป็นผู้ส่งออกไทยจริงแต่แต่งงานกับชาวจีน เป็นต้น

กิจการเริ่มแรกของผู้ประกอบการที่มีสถานประกอบการในอำเภอแม่สาย และอำเภอเมือง จะเป็นการตั้งร้านค้าขายทั่วไป และเริ่มมีการตั้งร้านที่ขายสินค้าเป็นประเภทชัดเจน เช่น ร้านขายวัสดุก่อสร้าง ร้านขายยา หรือร้านขายสินค้าอุปโภคบริโภค ด้วยเนื่องจากในอดีตสินค้าที่ขายจะเป็นสินค้าอุปโภคบริโภคทั่วไป เมื่อประชากรเพิ่มมากขึ้น ความต้องการมากขึ้น จึงได้มีการขยายกิจการและตั้งร้านเป็นประเภทชัดเจน สำหรับสถานประกอบการที่ตั้งอยู่ในอำเภอเชียงแสน เริ่มตั้งสถานประกอบการเมื่อมีการค้าขายกับประเทศจีน ซึ่งมีระยะเวลาสั้นกว่าสถานประกอบการที่ตั้งในอำเภอแม่สาย และอำเภอเมือง แต่เดิมผู้ประกอบการในอำเภอแม่สายและอำเภอเมือง จะดำเนินกิจการค้าเฉพาะในพื้นที่อำเภอเท่านั้น ต่อมาเมื่อมีการเปิดเส้นทางการค้าไทย-จีนทางแม่น้ำโขงขึ้น จึงได้มีการจดทะเบียนการค้าเพื่อสามารถส่งสินค้าผ่านพิธีการทางศุลกากร ผู้ประกอบการทุกรายมีประสบการณ์ทางด้านธุรกิจมาไม่น้อยกว่า 10 ปี และเริ่มทำการค้าผ่านแดนไม่น้อยกว่า 7-8 ปี นั้นแสดงให้เห็นว่าการค้าชายแดนที่ผู้ประกอบการสามารถดำเนินธุรกิจได้ดีเพราะมีระยะเวลาการค้ายาวนานและมีความสัมพันธ์อันดีกับคู่ค้าชาวจีน ส่วนการเรียนรู้ทางธุรกิจของผู้ประกอบการทุกรายนั้นได้มาจากการประกอบการค้าในครอบครัว และได้สัมผัสการค้าตั้งแต่เล็ก บางรายได้เริ่มทำธุรกิจอื่นมาก่อนทำธุรกิจนี้ อายุของผู้ประกอบการอยู่ระหว่าง 40 - 55 ปี ผู้ประกอบการส่วนใหญ่ประกอบธุรกิจแบบครบวงจร คือ มีบริษัทลูกในการรับขนส่งสินค้า มีการจัดจำหน่ายสินค้าเอง มีคลังสินค้าของตนเอง เป็นต้น ระดับการศึกษาของผู้ประกอบการมีตั้งจบการศึกษาระดับประถมศึกษา ปริญญาตรี และปริญญาโท โดยผู้ประกอบการที่เรียนในระดับที่สูงกว่าปริญญาตรีนั้น ถือเป็นผู้ประกอบการรุ่นที่ 2 ที่เข้ามารับช่วงดำเนินกิจการของครอบครัวต่อ โดยมูลค่าการนำเข้าและส่งออกสินค้าในช่วงเวลาปกติคือ 4 - 5 แสนบาทต่อวัน ในช่วงเวลาที่มีการค้ารุ่งเรืองจะมีมูลค่าไม่น้อยกว่า 3 ล้านบาทต่อวัน แต่ในช่วงที่ซบเซาอาจจะไม่สามารถขายสินค้าได้ ดังนั้นผู้ประกอบการจะระมัดระวังในการใช้จ่ายเงินการลงทุน โดยลดความเสี่ยง เช่น ทำธุรกิจครบวงจร มีร้านจำหน่ายเอง และขอรับชำระค่าสินค้าทันที เป็นต้น

สินค้านำเข้าและส่งออกที่ดำเนินการผ่านพิธีการของด่านศุลกากร ของผู้ประกอบการจำนวน 5 อันดับ โดยเรียงลำดับจากมูลค่าการนำเข้าและส่งออกมากที่สุดไปยังน้อยที่สุด จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการค้าส่งสินค้าส่งออก ผู้ประกอบการค้าส่งมีสินค้าส่งออกสูงสุดจำนวน 5 อันดับดังนี้ (1) แผ่นยางรมควัน (2) ลำไยอบแห้ง (3) อุปกรณ์ก่อสร้าง (4) น้ำมันปาล์ม และ (5) ด้ายยางยืด/ยางแท่ง

ผู้ประกอบการค้าส่งมีสินค้านำเข้าสูงสุดจำนวน 5 อันดับดังนี้ (1) แอปเปิ้ล (2) สาลี่สด (3) ไม้แปรรูป (4) ผักสด/กระเทียม (5) กระป๋องมีชีวิด โดยในการส่งสินค้าจะใช้การโทรศัพท์ส่งสินค้า ไม่มีใบส่งสินค้า แต่มีลักษณะของการให้เครดิตที่ยาวนานเฉพาะลูกค้าที่ทำธุรกิจด้วยกันมานาน ซึ่งบางครั้งจะนานถึง 1 ปี

การกำหนดราคาสินค้าจะกำหนดโดยคำนึงถึงจำนวนสินค้าที่ส่ง หากส่งในปริมาณมากก็จะมีส่วนลด การกำหนดราคาสินค้าจะรวมค่าขนส่งและค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปด้วยการแข่งขันมีผลต่อการกำหนดราคาสินค้าและลูกค้ามีอำนาจในการต่อรอง เนื่องจากมีคู่แข่งจำนวนมาก ราคาสินค้าขึ้นอยู่กับประเภทสินค้าและปริมาณความต้องการของลูกค้า

ส่วนช่องทางการจัดจำหน่ายในอดีตพ่อค้าจากประเทศจีนจะนำเรือบรรทุกสินค้ามาที่ริมน้ำโขงก่อน และมีการเชิญผู้ประกอบการจากไทยไปเที่ยวที่ประเทศจีน และแนะนำสินค้าจากประเทศจีน โดยจะมีเรือสินค้าจากประเทศไทยไปยังประเทศจีน และเรือสินค้าจากประเทศจีนมายังประเทศไทย แต่ในปัจจุบันจะมีเฉพาะเรือสินค้าจากประเทศจีนเท่านั้น เนื่องจากมีความไม่ปลอดภัยสำหรับเรือสินค้าจากประเทศไทย การติดต่อจะใช้วิธีการโทรศัพท์ในการส่งสินค้า ลูกค้าจะเป็นผู้จัดการภาษีนำเข้าในประเทศจีนเอง ผู้ประกอบการจะทำใบส่งของอย่างเดียว และลูกค้าจะดูแลสินค้าด้วยตนเอง

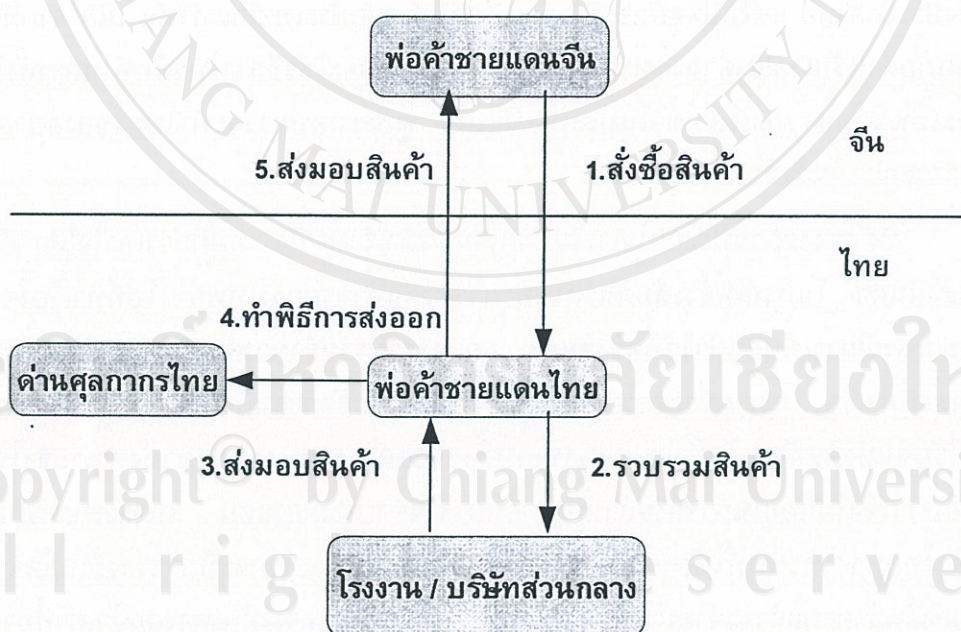
ที่ตั้งของสถานประกอบการไม่มีผลต่อการดำเนินธุรกิจ อยู่ที่การเอาใจใส่ลูกค้าและการขนส่งสินค้า ในกรณีที่สั่งเต็มคันรถจะทำการส่งสินค้าจากกรุงเทพฯ ไปที่ท่าเรือโดยตรง หากไม่มากจะมีการเก็บสินค้าไว้ที่คลังสินค้า และจะรวบรวมจำนวนสินค้าในปริมาณที่มากพอจึงจะจัดส่งที่ท่าเรือ สถานประกอบการที่อยู่กรุงเทพฯ จะจัดส่งสินค้าถึงท่าเรือ โดยการจ้างบริษัทที่รับขนส่งสินค้า ดังนั้นระยะทางจากที่ตั้งของสถานประกอบการมาถึงท่าเรือจึงไม่มีผล ผู้ประกอบการจึงไม่นิยมในการตั้งสถานประกอบการในอำเภอเชียงแสน เพราะสามารถติดต่อกับลูกค้าโดยทางโทรศัพท์ได้สะดวก ลูกค้าที่ส่งสินค้าจำนวนมากจะมีการวางเงินมัดจำก่อน และเมื่อส่งสินค้าครบแล้วจะจ่ายเงินส่วนที่เหลือ การให้เครดิตจะให้เฉพาะลูกค้าเก่าที่ทำธุรกิจกันมานาน

ทั้งนี้คู่ค้าจีนส่วนใหญ่ของพ่อค้าชายแดนเชียงแสนเป็นพ่อค้าขายส่งจากเมืองต่างๆ ของมณฑลยูนนาน เช่น เมืองคุนหมิง เมืองเชียงรุ่ง เมืองเชียงรุ่ง เมืองด้าลั่ว เมืองเหมิงไห่ และ เมืองเหมิงล่า เป็นต้น นอกจากนั้นเป็นพ่อค้าจากเมืองอื่นในแต่ละมณฑลของประเทศจีน อาทิ เมืองกวางโจว เมืองสือเจียง เมืองฮกเกี้ยน ดังนั้น ภาษาที่ใช้ติดต่อกับการค้าจะมีทั้งภาษาจีนกลาง ภาษาจีนยูนนานและภาษาไตลื้อ โดยเฉลี่ยผู้ส่งออกแต่ละรายมีคู่ค้าประจำอย่างน้อย 1 - 4 ราย รายมีมากถึง 10 - 20 ราย รูปแบบการติดต่อธุรกิจจะให้ความสัมพันธ์ส่วนตัว ไม่ว่าจะเป็นการติดต่อกับคู่ค้าโดยตรงหรือผ่านนายหน้า

5.6 รูปแบบการส่งออกของพ่อค้าชายแดนด้านอำเภอเชียงแสน

รูปแบบการส่งออกสินค้าจากไทยไปจีนสามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ลักษณะดังต่อไปนี้ คือ

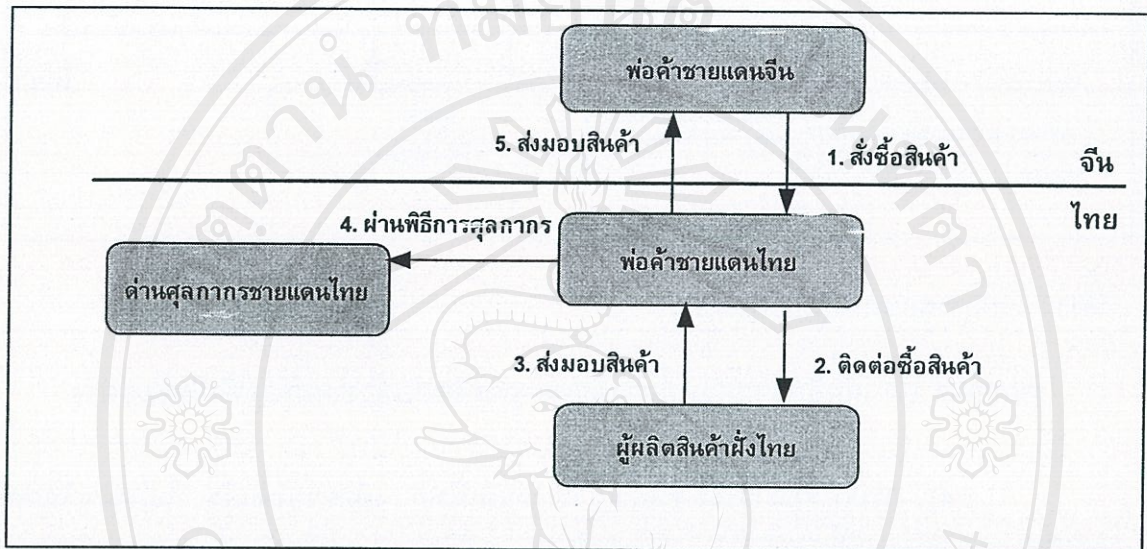
(1) พ่อค้าชายแดนในพื้นที่ทำหน้าที่เป็นคนกลางรวบรวมสินค้าในท้องถิ่นหรือสั่งซื้อจากบริษัทผู้ผลิตในส่วนกลางตามคำสั่งซื้อของคู่ค้าประจำชาวจีนทางโทรศัพท์ หรือโทรสาร หรือบางครั้งพ่อค้าจีนเดินทางเข้ามาติดต่อสั่งซื้อที่ร้านโดยตรงก็ได้ กรณีนี้พ่อค้าชายแดนไทยเป็นผู้ดำเนินการทำพิธีการส่งออกด้วยตนเอง (รูปภาพที่ 5.5)

ที่มา: จากการสอบถามผู้ประกอบการ

รูปที่ 5.5 พ่อค้าชายแดนทำหน้าที่เป็นตัวแทนหรือนายหน้าในการรวบรวมสินค้า

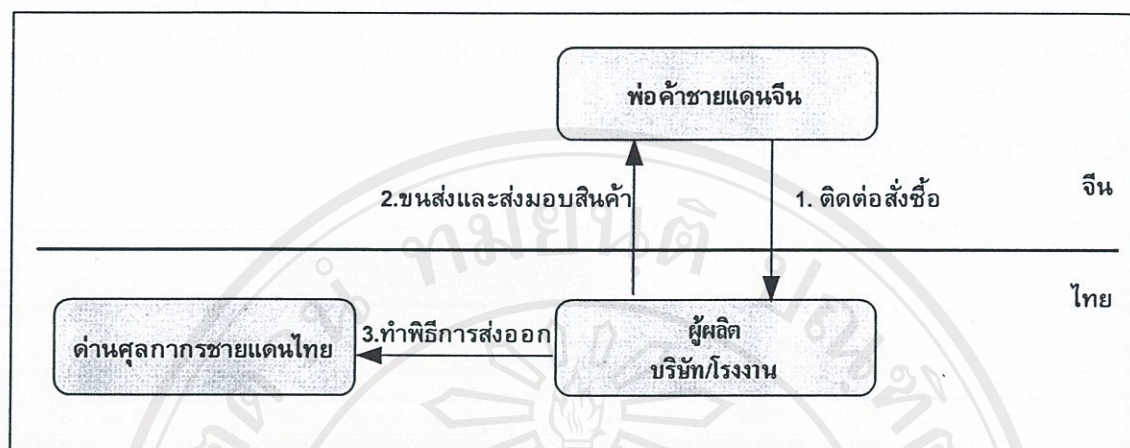
(2) พ่อค้าชายแดนในพื้นที่ทำหน้าที่นายหน้า (Broker) ให้บริษัทที่อยู่ในส่วนกลางหรือจังหวัดอื่น ๆ ซึ่งเป็นบริษัทที่ผลิตสินค้าโดยตรงหรือเป็นเพียงผู้รวบรวมซื้อสินค้า โดยพ่อค้าชายแดนจะช่วยดำเนินการติดต่อซื้อขายกับคู่ค้าชาวจีน แต่ทำพิธีการส่งออกในนามของบริษัทที่ส่งออกสินค้านี้ดังกล่าว (รูปภาพที่ 5.6)

ที่มา: จากการสอบถามผู้ประกอบการ

รูปที่ 5.6 พ่อค้าชายแดนในพื้นที่ทำหน้าที่นายหน้า (Broker)

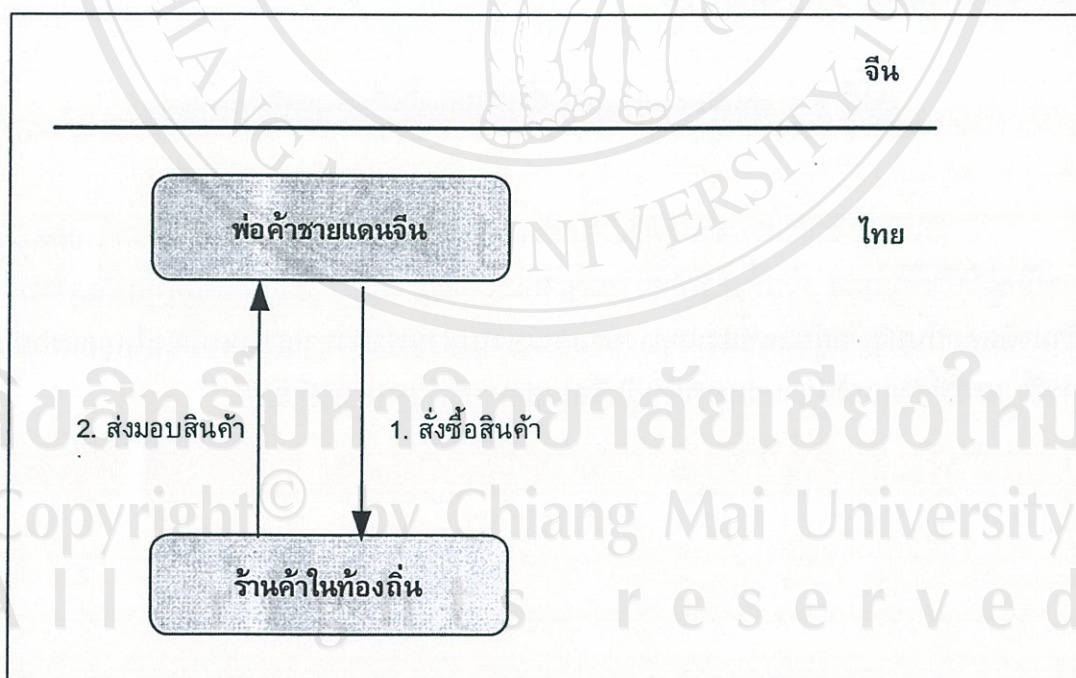
(3) บริษัทหรือโรงงานผู้ผลิตจากส่วนกลางและจังหวัดอื่น ๆ ดำเนินการติดต่อค้าขายกับคู่ค้าจีนโดยตรง รวมทั้งดำเนินการส่งออกเอง อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันพ่อค้าจีนเริ่มเดินทางเข้ามาติดต่อกับบริษัทผู้ผลิตที่ส่วนกลางด้วยตนเองไม่ผ่านพ่อค้าชายแดนเหมือนในยุคแรกของการค้า กรณีนี้ส่งออกในนามของบริษัทผู้ผลิตในส่วนกลาง (รูปภาพที่ 5.7)

ที่มา: จากการสอบถามผู้ประกอบการ

รูปภาพที่ 5.7 ผู้ผลิตจากส่วนกลางดำเนินการติดต่อค้าขายกับคู่ค้าจีนโดยตรง

(4) กรณีที่พ่อค้าจีนนำสินค้าเข้ามาขายในไทย เมื่อขายได้แล้ว ไม่ได้นำเงินสดกลับไป แต่จะเข้ามาหาซื้อสินค้าที่ต้องการกลับไปประเทศจีนจากร้านค้าในท้องถิ่น (รูปภาพที่ 5.8)

ที่มา: จากการสอบถามผู้ประกอบการ

รูปภาพที่ 5.8 พ่อค้าจีนนำสินค้าเข้ามาขายในไทย และหาซื้อสินค้ากลับจีน

ทั้งนี้ความถี่ในการสั่งซื้อสำหรับสินค้าส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับประเภทสินค้า เช่น สินค้าบริโภคในชีวิตประจำวันส่งออกประมาณ 2-5 ครั้งต่อเดือน มูลค่าการสั่งซื้อสินค้าต่อครั้งประมาณ 5 แสนบาท ถึง 3 ล้านบาท โดยปกติผู้นำเข้าสินค้าอุปโภคบริโภคของจีนซื้อสินค้าประเภทนี้ครั้งละไม่มากนัก เนื่องจากไม่นิยมเก็บสต็อก ส่วนสินค้าตามฤดูกาล เช่น ลำไยอบแห้งอาจมีการส่งออกทุกวันในปริมาณที่ค่อนข้างสูง (ตารางที่ 5.12) จากการสำรวจผู้ส่งออกจำนวน 20 รายพบว่า ราคาเสนอขายสินค้าที่กำหนดเป็นเงินสกุลบาทมีประมาณร้อยละ 55 ของจำนวนผู้ส่งออกทั้งหมดหรือของมูลค่าการค้า ทั้งนี้เพื่อหลีกเลี่ยงความไม่แน่นอนของอัตราแลกเปลี่ยน นอกจากนี้ผู้ส่งออกกำหนดราคาสินค้าในรูปเงินสกุลดอลลาร์ สรอ.และเงินหยวน ร้อยละ 20 และร้อยละ 10 ตามลำดับ ส่วนที่เหลือผู้ส่งออกกำหนดหลายสกุลทั้งเงินบาท เงินดอลลาร์สหรัฐ และเงินหยวน ขึ้นอยู่กับข้อตกลงและประเภทสินค้า ทั้งนี้ หากกำหนดราคาสินค้าเป็นเงินสกุลใดก็ตาม ผู้ส่งออกมักจะรับชำระค่าสินค้าเป็นเงินสกุลนั้น แต่มีผู้ส่งออกบางรายสามารถรับชำระเงินทั้งสกุลเงินบาทและเงินหยวน

ตารางที่ 5.12 ความถี่และมูลค่าการส่งออกสินค้า

ประเภทสินค้า	ความถี่ (ครั้งต่อเดือน)	มูลค่าต่อครั้ง (บาท)
สินค้าบริโภค (นมข้น ผงชูรส บะหมี่)	2-5	500,000 – 3,000,000
ผลไม้กระป๋อง	1-2	400,000 – 2,000,000
ลำไยอบแห้ง		
รายใหญ่	40	4,000,000 – 8,000,000
รายเล็ก	1-2	300,000 – 500,000
ยารักษาโรค	1-2	100,000 – 600,000
ยางพารา	10-15	4,000,000
ยางรถยนต์	1-3	1,000,000 – 5,000,000

ที่มา: ธนาคารแห่งประเทศไทย (2548)

ทั้งนี้การส่งออกส่วนใหญ่ไม่ว่าจะดำเนินการผ่านพ่อค้าขายแดนในท้องถิ่นหรือบริษัทผู้ผลิตส่วนกลางจะดำเนินการส่งมอบสินค้าที่ด่านเชียงแสนในลักษณะ F.O.B. (Free on Boards)¹ โดยคู่ค้าจีนเป็นผู้รับภาระเรื่องการขนส่งและประกันภัยเองเกือบทั้งหมด โดยระยะเวลาส่งมอบขึ้นอยู่กับประเภทของสินค้าและระยะทาง รายละเอียดดังนี้

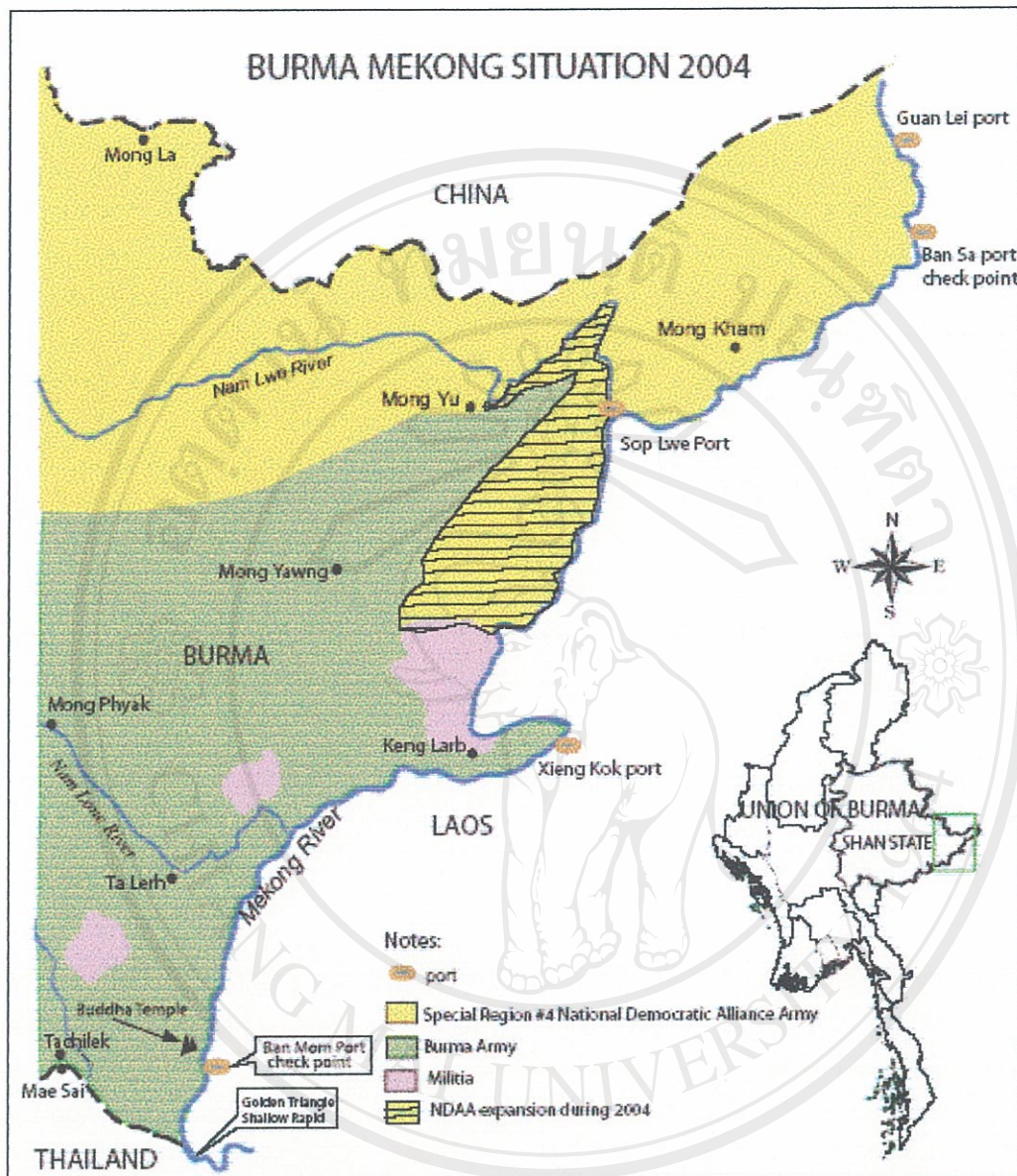
¹ F.O.B. คือ การเสนอราคาซึ่งรวมเฉพาะราคาสินค้าและค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ในการขนส่งสินค้าจากแหล่งผลิตหรือคลังสินค้าไปยังท่าเรือและลำเลียงสินค้าลงเรือ ส่วนค่าประกันภัยและค่าขนส่ง ผู้ซื้อสินค้าจะชำระเงินโดยตรงกับบริษัทประกันภัยและบริษัทเดินเรือ

ตารางที่ 5.13 ระยะเวลาการส่งมอบสินค้าถึงเมืองปลายทางในจีน

ประเภทสินค้า	เมืองปลายทาง	วัน
สินค้าอุปโภคบริโภค	เขตสิบสองปันนา	2
ชิ้นส่วนไก่แช่แข็ง	เขตสิบสองปันนา	14
ผลไม้กระป๋อง	มณฑลอื่น	20-30
ผลไม้อบแห้ง	นครคุนหมิง	4-7
ผลไม้สด	เขตสิบสองปันนา	7
ผลิตภัณฑ์ยาง	เขตสิบสองปันนา	14

ที่มา : ธนาคารแห่งประเทศไทย (2548)

ช่องทางการขนส่งสินค้ามี 2 ช่องทาง คือ ขนส่งผ่านแม่น้ำโขงและทางรถยนต์ผ่านสปป.ลาว และสหภาพพม่า ขึ้นอยู่กับประเภทสินค้าเป็นสำคัญ การขนส่งสินค้าผ่านแม่น้ำโขงมีสองลักษณะ คือ ผ่านท่าเรือเชียงรุ่ง และเสียภาษีอย่างถูกต้อง หรือขนส่งผ่านประเทศพม่าก่อนนำเข้าประเทศจีนทางบก โดยคู่ค้าจีนหรือบริษัทในจีน เป็นผู้ดำเนินการทั้งหมด ซึ่งอาจดำเนินการเองหรือผ่านบริษัทรับขนส่งสินค้า (Shipping Company) แต่ส่วนใหญ่พ่อค้าจีนมักใช้เส้นทางการขนส่งทางแม่น้ำโขงจากท่าเรือเชียงแสน และนำสินค้าขึ้นที่ท่าเรือสบห่วยที่สหภาพพม่า ซึ่งอยู่ตรงข้ามเมืองลง ประเทศจีนก่อน เนื่องจากบริเวณพื้นที่ดังกล่าวถือเป็นเขตการค้าชายแดน ได้รับการยกเว้นภาษีนำเข้า แต่ต้องจ้างชาวจีนที่อาศัยอยู่บริเวณชายแดนขนส่งสินค้าดังกล่าวโดยรถบรรทุกขนาดเล็ก (คล้ายรถบรรทุกที่ใช้รถไถนาเดินตามเป็นตัวชักจูงสินค้าน้ำหนักบรรทุกไม่เกิน 1 ตัน) เพื่อขนส่งสินค้าจากฝั่งพม่าเข้าจีนโดยที่ไม่ต้องเสียภาษี หากการขนส่งแต่ละครั้งมีน้ำหนักไม่เกิน 100 ตันต่อใบขนส่ง 1 ใบ หรือกรณีที่มีการเสียภาษีนำเข้าก็จะเสียอัตราลดลงครึ่งหนึ่งจากปกติ ตามข้อตกลงการค้าชายแดนระหว่างจีนกับสหภาพพม่า หลังจากนั้นสินค้าจะถูกกระจายต่อไปยังประชาชนในมณฑลยูนนานเพื่อการอุปโภคบริโภคและส่วนหนึ่งของสินค้าก็ถูกขายให้นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาเที่ยวในเขตยูนนาน ส่วนสินค้าบางชนิด เช่น ลำไยอบแห้ง หรือยางพาราแผ่นรมควัน จะถูกพ่อค้าจีนที่เป็นนายหน้า (Broker) นำไปกระจายต่อยังมณฑลอื่น ๆ

รูปที่ 5.9 แสดงเส้นทางการเดินเรือและขนส่งสินค้าจากเชียงแสนสู่จีนตอนใต้

5.7 รูปแบบการนำเข้าของพ่อค้าชายแดนด้านอำเภอเชียงแสน

การค้าไทย - จีนด้านอำเภอเชียงแสน ในอดีตนั้นเป็นการค้าระหว่างพ่อค้าท้องถิ่นของฝ่ายไทย และจีนมาเจรจาแลกเปลี่ยนสินค้ากัน โดยพ่อค้าจีนนำสินค้า เช่น ผลไม้จากจีนมาขายให้พ่อค้าไทย โดยเป็นลักษณะการฝากขาย เมื่อขายได้พ่อค้าไทยก็จะนำเงินมาชำระให้ หรือจะเป็นการแลกกับสินค้าที่พ่อค้าจีนต้องการ เพื่อนำกลับไปขายยังประเทศของตน ต่อมาเมื่อการค้า

มีการขยายตัวมากขึ้น การค้าในลักษณะของการนำสินค้ามาแลกเปลี่ยนกันเริ่มลดน้อยลงจะเป็น การซื้อขายโดยชำระราคากันเป็นเงินสด โดยใช้เงินสกุลของประเทศของตน เช่น พ่อค้าไทย ชำระเงินค่าสินค้าของจีนเป็นเงินหยวน และพ่อค้าจีนที่ซื้อสินค้าของไทยต้องชำระเงินเป็นบาท ถึงแม้ปัจจุบันจะมีมูลค่าการค้าสูงมากก็ตาม แต่การชำระเงินยังเป็นการชำระด้วยเงินสดเป็น ส่วนใหญ่ ยังไม่ใช้การค้าในลักษณะของการค้าระหว่างประเทศที่ต้องใช้เอกสาร LC และชำระ เงินโดยการหักบัญชี

การค้าชายลักษณะเป็นการค้าส่งโดยพ่อค้าชาวไทยใน อำเภอเชียงแสน และอำเภอ แม่สายที่ค้าขายกับจีนตอนใต้และนำสินค้ามาลงเรือที่ท่าเรือเชียงแสน โดยมีลักษณะเป็นทั้ง ผู้นำเข้า หรือผู้ส่งออกด้วยในเวลาเดียวกัน โดยในกรณีที่พ่อค้าไทยเป็นผู้นำเข้าจะใช้วิธีการ โทรศัพทสั่งซื้อสินค้าไปยังบริษัทคู่ค้าของตนที่อยู่ในเมืองเชียงรุ่ง(จีน) ให้ส่งสินค้าดังกล่าวมาขึ้น เรือที่ อ.เชียงแสน หรือในกรณีที่บริษัทของคนไทยเข้าไปร่วมหุ้นตั้งบริษัทร่วมกับคู่ค้าชาวจีน ก็จะโทรศัพท์สั่งซื้อโดยตรงโดยผ่านบริษัทของตนซึ่งจดทะเบียนในจีนเป็นผู้ส่งสินค้าอีกทีหนึ่ง ทั้งนี้พ่อค้าบางรายนั้นมีเรือที่เป็นของตนเองที่ใช้ในการขนส่งสินค้าระหว่างไทย -จีน เพียงแต่เรือ ดังกล่าวนั้นจดทะเบียนและติดธงสัญชาติเป็นสาธารณรัฐประชาชนจีน เมื่อได้สินค้าตามจำนวน ที่สั่งแล้วก็จะนำลงเรือที่ท่าเรือเมืองจิ่งหงหรือแคว้นสิบสองปันนาของจีนเดินทางทวนแม่น้ำโขง ผ่านประเทศจีน ลาว และ พม่า เข้ามาขนถ่ายสินค้าขึ้นฝั่งไทยที่ท่าเรืออำเภอเชียงแสน โดยเรือ ที่บรรทุกสินค้านี้เป็นเรือจีนที่มีระวางบรรทุก ขับ 80 ตัน ซึ่งเมื่อมาถึงก็จะผ่าน พิธีการทางศุลกากรที่ด่านศุลกากรเชียงแสนแล้วจึงขนถ่ายสินค้าไปยังผู้นำเข้าสินค้าไทยโดยมี การชำระเงินเป็นเงินสกุลหยวนของจีน ตามอัตราที่ตกลงกันไว้

จากการจัดกลุ่มสินค้านำเข้าโดยฝ่ายวิชาการ ธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงาน ภาคเหนือ (2548) พบว่าตั้งแต่ปี 2537 - 2543 สินค้านำเข้าสำคัญเฉลี่ยประมาณร้อยละ 88 เป็นสินค้าในหมวดเกษตรและอาหาร รองลงมาได้แก่ สินค้าประเภทไม้และผลิตภัณฑ์ไม้

อย่างไรก็ดี ระหว่างปี 2544 - 2546 ได้มีการจำแนกการนำเข้าตามภาคเศรษฐกิจ และกลุ่มสินค้า พบว่า สินค้านำเข้าหมวดเพื่อการอุปโภคบริโภคมีความสำคัญเป็นอันดับแรก โดยมี สัดส่วนสูงถึงร้อยละ 70 รองลงมาร้อยละ 20 ได้แก่ สินค้าประเภทวัตถุดิบและกึ่งวัตถุดิบ ส่วนการ นำเข้าสินค้าทุนและสินค้าประเภทอื่น ๆ จากจีนตอนใต้มีสัดส่วนที่น้อยมาก เมื่อพิจารณาตาม กลุ่มสินค้าพบว่า สินค้าหมวดเกษตรกรรม เช่น แอปเปิ้ล แพร์และควินซ์ กระเทียม ซึ่งเป็น สินค้าที่อยู่ใน 10 อันดับของการนำเข้ามีสัดส่วนร้อยละ 70.6 รองลงมาได้แก่ สินค้าประเภท อุตสาหกรรมร้อยละ 28.2 สินค้าสำคัญในหมวดนี้ อาทิ ผลิตภัณฑ์ไม้ สิ่งทอ ผลิตภัณฑ์ถนอม อาหาร เกมสียองเล่น และเครื่องไฟฟ้า เป็นต้น

5.7.1 วิธีการตลาดของกลุ่มผู้ประกอบการนำเข้าไทย

จากการศึกษาของธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคเหนือ (2548) พบว่ามีจำนวนผู้นำเข้าสินค้าจากจีนตอนใต้ผ่านด่านชายแดนภาคเหนือมีประมาณ 105 ราย เป็นบริษัทที่ตั้งอยู่ที่จังหวัดเชียงรายประมาณ 49 ราย มีมูลค่าการนำเข้าคิดเป็นร้อยละ 63.6 และบริษัทที่ตั้งอยู่ในจังหวัดอื่นๆ รวม 56 ราย ซึ่งมีมูลค่าการนำเข้าน้อยเพียงร้อยละ 9 อย่างไรก็ตามจากการสัมภาษณ์พบว่า ผู้นำเข้าบางส่วนทำหน้าที่เป็นผู้ส่งออกสินค้าจากไทยไปยังจีนเช่นกัน จากตารางที่ 2 - 17 พบว่า พ่อค้านำเข้าสินค้าจากจีนส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 54.3 เป็นพ่อค้ารายย่อยมีมูลค่าการนำเข้าเฉลี่ยต่อเดือนน้อยกว่า 50,000 บาท ส่วนพ่อค้ารายใหญ่ที่มีขนาดการนำเข้าระหว่าง 1 - 5 ล้านบาท มีสัดส่วนที่น้อยประมาณร้อยละ 6.7 แต่มีสัดส่วนการค้ำมากกว่าร้อยละ 50

จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการพบว่า มูลค่าการนำเข้าเฉลี่ยต่อครั้งประมาณ 250,000 - 500,000 บาท พ่อค้ารายใหญ่เป็นพ่อค้าในท้องถิ่น นำเข้าสินค้าเกษตรเป็นหลัก อาทิ แอปเปิ้ล สาลี่ กระเทียม หอมแดงและเมล็ดทานตะวัน ส่วนผู้นำเข้าจากจังหวัดอื่น ๆ นำเข้าสินค้าอุปโภคบริโภคเป็นสำคัญ

ตารางที่ 5.14 โครงสร้างผู้นำเข้าสินค้าผ่านด่านชายแดนในภาคเหนือ

ลำดับ	จังหวัด	จำนวนผู้ประกอบการค้าชายแดน (ราย)	สัดส่วนมูลค่าการนำเข้า (ร้อยละ)
1	เชียงราย	49	63.6
2	กทม.	24	3.9
3	เชียงใหม่	12	2.0
4	ลำพูน	5	0.2
5	อื่น ๆ	15	2.8
6	ไม่ระบุ	-	27.5
	รวมทั้งสิ้น	105	100.0

ที่มา : ธนาคารแห่งประเทศไทย (2548)

หมายเหตุ : สถิติตั้งแต่ ม.ค. 2544 - พ.ค. 2546

ตารางที่ 5.15 ผู้นำเข้าจำแนกตามมูลค่าการนำเข้า

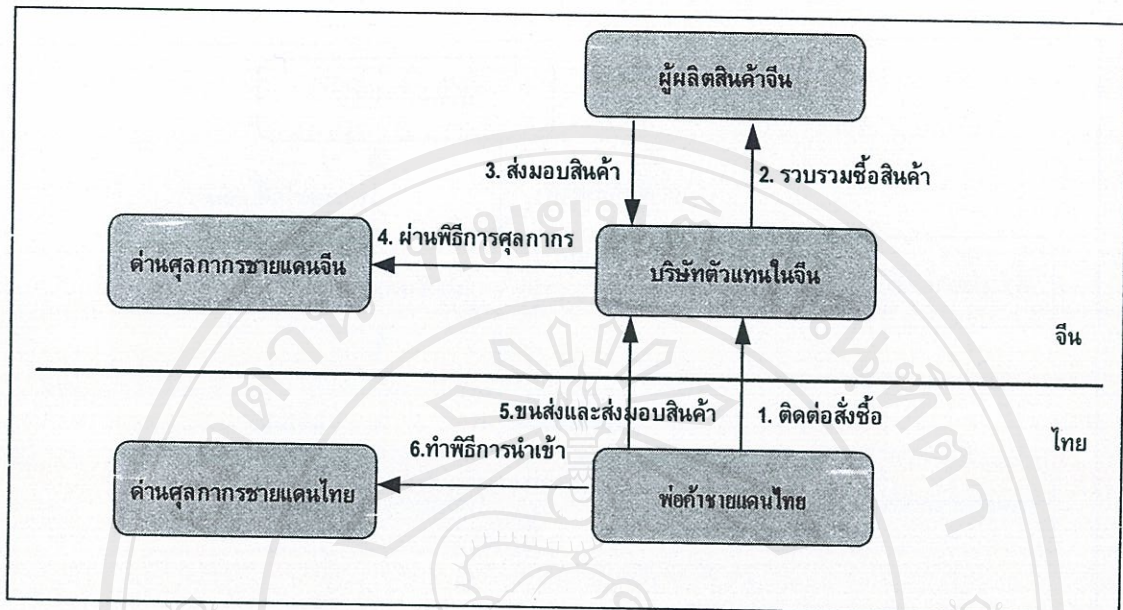
มูลค่าการนำเข้าต่อเดือน	จำนวนผู้ประกอบการค้าชายแดน	สัดส่วนผู้ส่งออก (ร้อยละ)	สัดส่วนมูลค่าการค้า (ร้อยละ)
> 10,000,000	-	-	-
5,000,001 - 10,000,000	-	-	-
1,000,001 - 5,000,000	7	6.7	56.8
500,001 - 1,000,000	8	7.6	20.8
100,001 - 500,000	21	20.0	16.0
50,001 - 100,000	12	11.4	3.0
< 50,000	57	54.3	3.4
รวม	105	100.0	100.0

ที่มา: ธนาคารแห่งประเทศไทย (2548)

5.7.2 ลักษณะการทำการค้าด้านนำเข้า

คู่ค้าจีนส่วนใหญ่มาจากมณฑลยูนนาน นครคุนหมิง เมืองเชียงรุ่ง และเมืองในมณฑลอื่น เช่น มณฑลกว่างตุง เสินเจิ้น นครเซี่ยงไฮ้ เมืองฟู่โจว มณฑลฟูเจี้ยน เป็นต้น โดยผู้ส่งออกจีนมีทั้งเป็นบุคคล ร้านค้า โรงงาน และตัวแทนจำหน่าย ขึ้นอยู่กับประเภทสินค้า การติดต่อค้าขายระหว่างกันมีทั้งผู้นำเข้าไทยเข้าไปติดต่อรวบรวมสินค้าจากตลาดหรือแหล่งผลิตในจีนโดยตรง กรณีเป็นคู่ค้าประจำ สามารถสั่งซื้อทางโทรศัพท์หรือโทรสาร หรือพ่อค้าจีนขนส่งสินค้ามาให้พ่อค้าไทยที่ท่าเรือเชียงแสน สามารถแบ่งลักษณะการนำเข้าสินค้าได้ 4 ลักษณะคือ

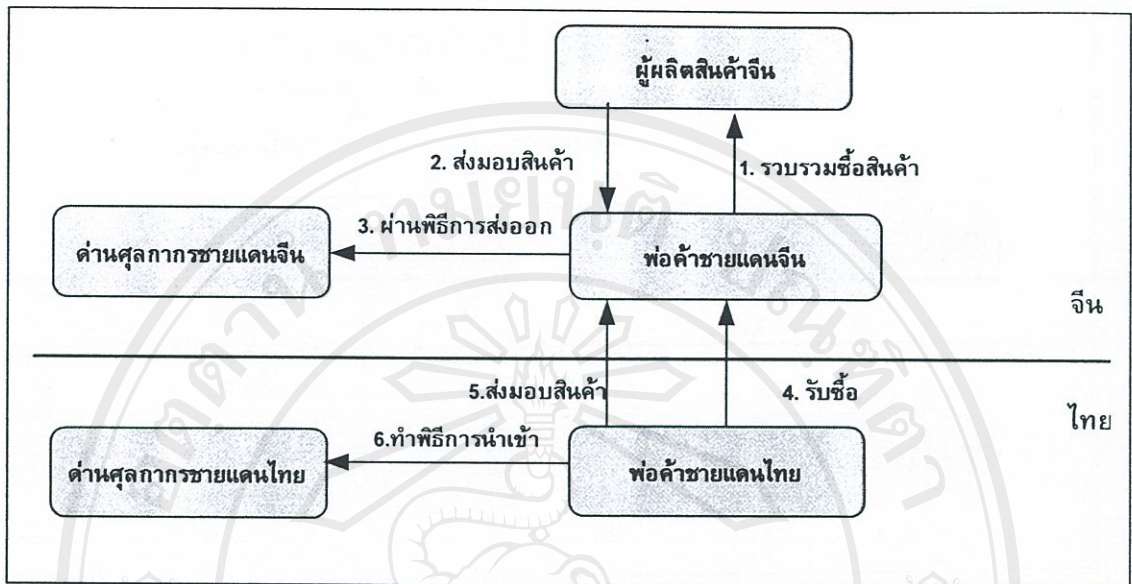
(1) ผู้นำเข้าไทยให้บริษัทที่มีหุ้นส่วนในจีนเข้าไปรับซื้อสินค้าจากคู่ค้าในจีนโดยตรง และทำการส่งออกและดำเนินการขนส่งในนามบริษัทดังกล่าว สินค้าที่มีการส่งออกลักษณะนี้อาทิ เมล็ดทานตะวัน กระเทียม เป็นต้น กรณีนี้ราคาสินค้าถูกกำหนดเป็นเงินสกุลหยวน (รูปภาพที่ 5.9)

รูปภาพที่ 5.10 ผู้นำเข้าไทยเข้าไปรับซื้อสินค้าจากคู่ค้าในประเทศจีนโดยตรง

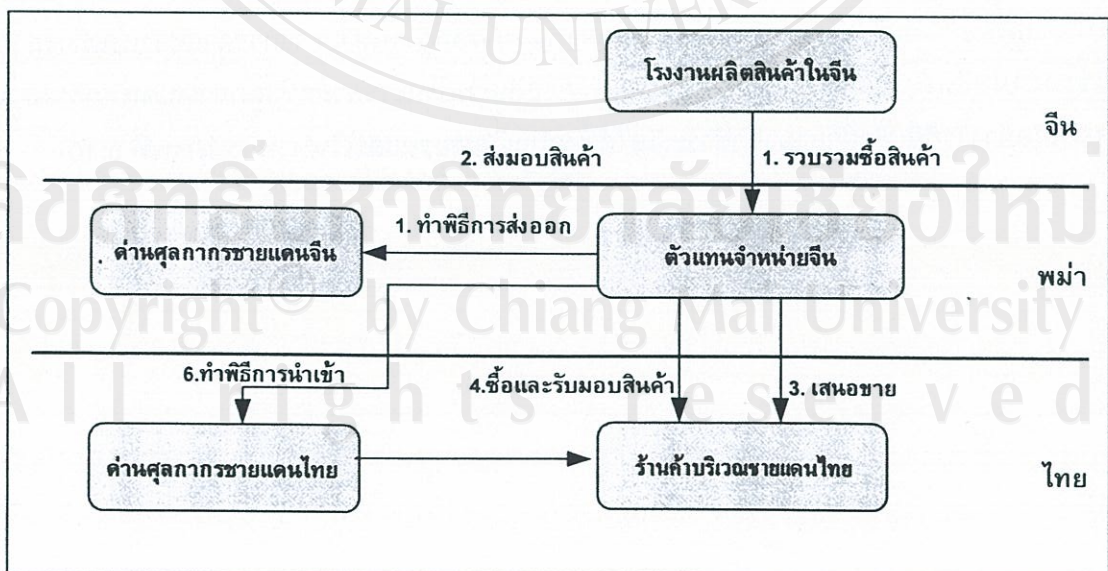
(2) ผู้ส่งออกจีนรวบรวมสินค้าจากแหล่งผลิตในจีนและนำสินค้าเข้ามาขายโดยตรงที่ฝั่งไทย และพ่อค้าไทยเข้าไปรับซื้อที่ทำเรือเชียงแสน/ด่านอำเภอแม่สาย หรือ ผู้ส่งออกจีนนำเข้าสินค้าตามคำสั่งซื้อของพ่อค้าไทย สินค้าประเภทนี้ ได้แก่ แอปเปิ้ลและสาลี่ เสื้อผ้าสำเร็จรูป เป็นต้น และเมื่อได้รับสินค้าเรียบร้อยแล้วก็จะกระจายสินค้านี้ไปสู่อุปค้าปลีกหรือเก็บกักสินค้าไว้ในคลังสินค้าของตนเองเพื่อส่งมอบหรือรอขายต่อไป ทั้งนี้พ่อค้าส่งออกมีหลายลักษณะ เช่น บุคคล ร้านค้า โรงงาน และตัวแทนจำหน่ายจะไม่มีเอกสารทางการค้าอย่างเป็นทางการใช้ใบกำกับสินค้าเท่านั้น การค้าส่วนใหญ่ในกรณีนี้ส่วนใหญ่ราคาสินค้าถูกกำหนดเป็นเงินสดบาท อย่างไรก็ตาม พ่อค้าสามารถชำระเงินได้ทั้งสกุลเงินหยวนและเงินบาท (รูปภาพที่ 5.10)

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

รูปภาพที่ 5.11 ผู้ส่งออกจีนนำสินค้าเข้ามาขายโดยตรงที่ฝั่งไทย

(3) ตัวแทนขาย (Sale Representative) จากบริษัทในประเทศจีนทำหน้าที่ขนส่งสินค้าและขายสินค้าให้แก่พ่อค้าไทยบริเวณชายแดน อาทิ อุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้า เป็นต้น การกำหนดราคาเสนอขายมีทั้งเป็นหยวนและบาท (รูปภาพที่ 5.11)

รูปที่ 5.12 ตัวแทนขายจากจีนขนส่งและขายสินค้าให้แก่พ่อค้าไทยบริเวณชายแดน